

COLUMELLA

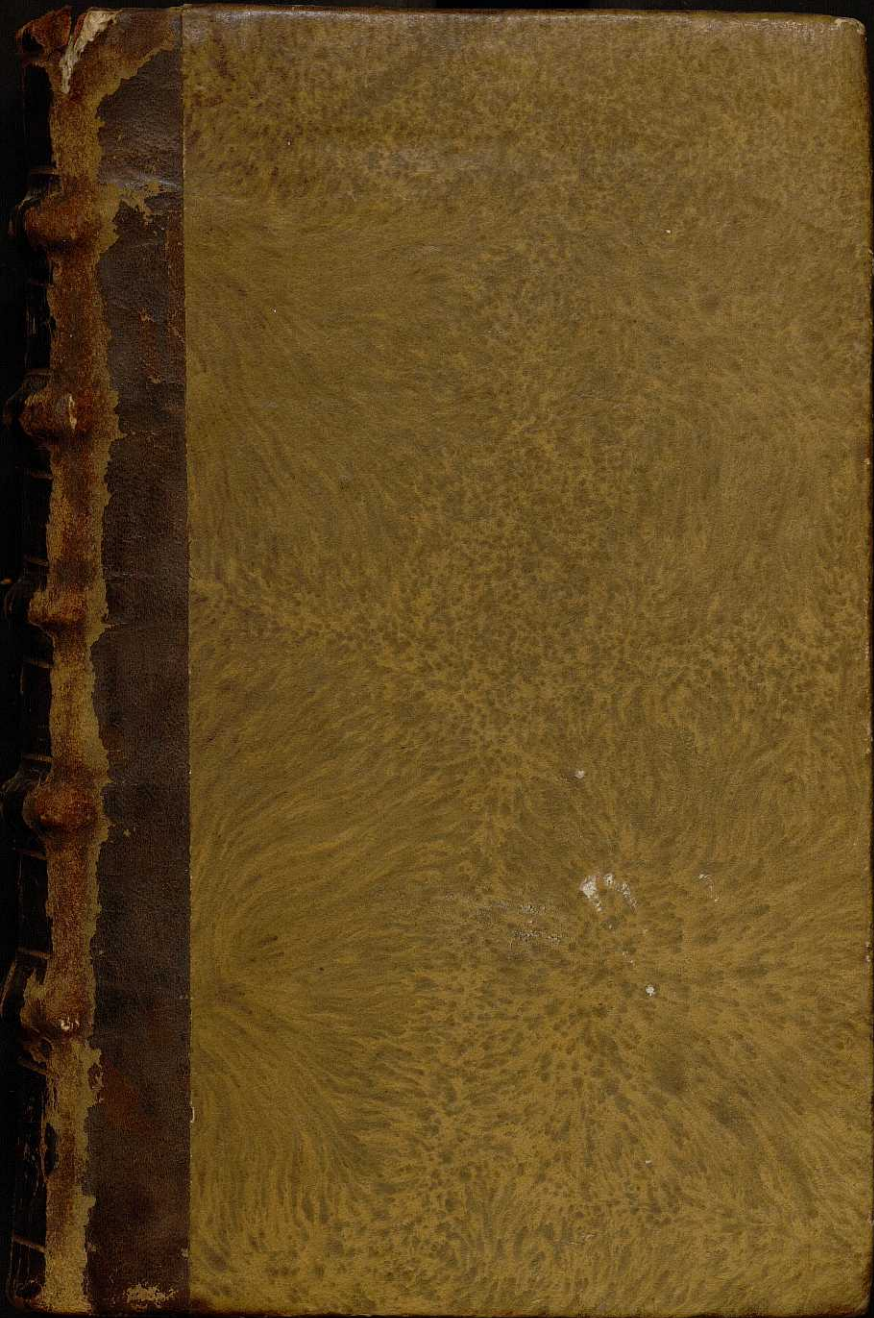
THE PRESS

THE PRESS

THE PRESS

A

11-480

A
11
480

168361

25c

2005

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16

A
11
480

168261

25c

1202

PALLADII

RUTILII TAVRI

AEMILIANI, VIRI

ILLVSTRIS,

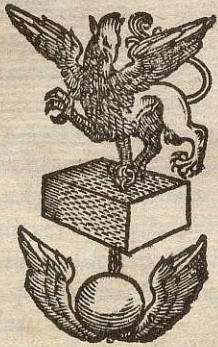
DE

RE RVSTICA

LIBRI XIII.

VIRTUTE DVCE;

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,

1549.

i 18772833

PALLADI

RVTILLI TAVRI

AMILIANI VIRI

ILLVSTRIS

DE

RE RVSTICA

LIBRI XIII

COMITIBUS EQUESTRIUM

AVIARUM ET AVIARUM

AVIARUM ET AVIARUM

AVIARUM ET AVIARUM

1142

PALLADII

RVTILII TAVRI AEMI-
liani uiri illustris, de re rustica.

LIBER I.

De præceptis rei rusticæ.

TIT. I.

ARS est prima prudentiæ ipsam, cui præcepturus sis, æstimare personam. Neq; enim formator agricolæ debet artibus, & eloquentia rhetores æmulari: quod à plerisq; factum est: qui dum disertè loquuntur rusticis, asscuti sunt, ut eorum do-

ctrina nec à disertissimis possit intelligi. Sed nos recidamus præfationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicendum autem nobis est (si diuina fauerint) de omni agricultura, & pascuis, & ædificijs rusticis, secundum fabricandi magistros, eorumq; inuentionibus, & omni genere eorum, quæ uel facere, uel nutrire oportet agricolam ratione uoluptatis, & ususfructus, suis tamen temporibus per uniuersa distinctis. sane in primis hoc seruare constitui, ut eo mense, quo ponenda sunt singula, cum sua omni exequar disciplina.

De quatuor rebus, quibus agricultura
consistit.

TIT. II.

PRIMO igitur eligendi, & bene colendi agri ratio quatuor rebus constat, aëre, aqua, terra, industria. Ex his tria naturalia, unum facultatis, & uoluntatis. Naturæ est, quod in primis spectare oportet, ut eis locis, que

A a z colere

colere destinabis, aër sit salutaris, & clemens, aqua salubris, & facilis, uel ibi nascens, uel adducta, uel imbre collecta, terra uerò foecunda, & situ commoda.

De aëris probatione.

TIT. III.

AERIS igitur salubritatem declarant loca ab infimis uallibus libera, & nebularum noctibus absoluta, & habitatorum considerata corpuscula, si eis color sanus, capitis firma synceritas, inoffensum lumen oculorum, purus auditus, & si fauces commeatum liquidæ uocis exercent. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria noxiuum cœli illius spiritum confitentur.

De aqua probanda.

TIT. IIII.

AQUAE uerò salubritas sic agnoscitur. Primum ne à lacunis, aut à palude ducatur, ne de metallis originem sumat, sed sit perspicui coloris, neq; ullo aut sapore, aut odore uitietur, nullus illi limus insidat, frigus te pore suo mulceat, æstatis incendia frigore moderetur. Sed quia solet his omnibus ad speciẽ custoditis occultiorẽ noxam tectior seruare natura, ipsam quoq; ex incolarum salubritate noscimus, si fauces bibentium puræ sunt, si saluo capite, in pulmonibus ac thorace aut nulla est, aut rara causatio. Nam plerunq; has noxas corporis ad inferiorẽ partẽ, quæ supra sunt corrupta, demittit, ut uitiatõ capite ad pulmones, uel stomachũ morbi causa decurrat, tunc culpandus aër potius inuenitur. Deinde si uenter, aut uiscera, uel latera, uel renes nullo dolore, aut inflatione uexentur, si uitia nulla uescicæ sunt. Hæc, atq; his similia si apud incolas pro maiori parte cõstare uideris, nec de aëre aliqd, nec de fontibus suspicæris.

De qualitate terrarum.

TIT. V.

IN terris uerò quærenda foecunditas. Ne alba, & nuda sit gleba, ne macer sabulo sine admistione terreni, ne

cra

ereta sola, ne arene squalientes, ne iciuna glareæ, ne au-
 rosi pulueris lapidosa macies, ne salsa, uel amara, ne uli-
 ginosa terra, ne tofus arenosus, atq; ieiunus, ne uallis ni-
 mis opaca, & solida. Sed gleba putris, & fere nigra, &
 ad tegendam se graminis sui crate sufficiens, aut musti co-
 loris, quæ etsi rara sit, tamen pinguis soli adiunctione glu-
 tinetur. Quæ protulerit nec scabra sint, nec retorrída,
 nec succi naturalis egentia ferat. Quod frumentis dandis
 utile signum est, ebulum, iuncum, calamum, gramen, trifo-
 lium non macrum, rubos pingues, pruna syluestria. Color
 nãq; non magnopere querendus est. sed pinguedo, atq; dul-
 cedo. Pingue sic agnoscis: Glebam paruulã dulet aqua con-
 spergis, & subigis, si glutinosa est, & adhæret, constat illi
 inesse pinguedinem. Item scrobe effossa, & repleta, si su-
 perauerit terra, pinguis est: si defuerit, exilis: si cõuenerit
 æquata, mediocris. Duleedo autem cognoscitur, si ex ea par-
 te agri, quæ magis displicet, glebã fictili uase dulci aqua
 madefactam iudicio saporis explores. Vineis quoq; utilem
 per hæc signa cognoscet. Si coloris, & corporis rari ali-
 quatenus, atque resoluti est. Si uirgulta, quæ protulit, leuia,
 nitida, procera, fœcunda sunt, ut pyros syluestres, pri-
 nos, rubos, cæteraq; huiusmodi, neque intorta, neq; sterilia,
 neque macra exilitate languentia. Situs uerò terrarũ neq;
 planus, ut stagnet: neq; præruptus, ut defluat: neque obru-
 tus, ut in imũ deiecta ualle subsidat: neq; arduus ut tẽpestã-
 tes immodicè sentiat & calores. Sed ex his omnibus utilis,
 semper est æquata mediocritas, & uel campus apertior, &
 humorem pluuiũ cliuo fallẽte subducens, uel collis molliter
 per latera inclinata deductus, uel uallis cum quadam mo-
 deratione, & aëris laxitate submissa, uel mons alterius cul-
 minis defensus obiectu, & à molestioribus uentis aliquo

liber auxilio, uel sublimis asper, sed nemorosus, & herbidus. Sed cum sint genera terrarum plurima, ut pinguis, aut macra, spissa, uel rara, sicca, uel humida, & ex his pleraque uitiiosa, tamen propter seminum differentiam sæpe necessarium maxime, sicut supra dixi, eligendus est pinguis, ac resolutus ager, qui minimum laborem poscit, & fructum maximum reddit. Secundi meriti est spissus, qui labore quidem maximo, tamen ad uota respondet. Illud uero deterrimum genus est, quod erit siccum simul, & spissum, & macrum, uel frigidum: qui ager pestiferi more sciendus est.

De industria, & necessarijs ad rura

sententijs.

TIT. VI.

SE D ubi hæc, quæ naturalia sunt, neque humana ope curari possunt, diligentius æstimaueris, exequi te conuenit partem, quæ restat industriæ: cuius hæc erit cura uel maxima, ut has, quas subieci, ex omni opere rustico in primis debeas tenere sententias. Præsentia domini prouectus est agri. Color terræ non magnopere desideretur, quia bonitatis incertus est autor. Genera omnium surculorum, uel frugum præclara, sed terris tuis experta committe. In nouo enim genere seminum, ante experimentum non est spes tota ponenda. Locis humidis semina citius, quàm siccis degenerant, quare subinde succurrat electio. Ferrarij, lignarij, doliorum, cuparumq; factores necessario habendi sunt, ne à labore solenni rusticos causa desiderandæ urbis auertat. Locis frigidis à meridie uincta ponantur, calidis à septentrione, temperatis ab oriente, uel (si necesse sit) occidente. Operarum ratio unum modum tenere non potest in tanta diuersitate terrarum, & ideo soli & prouinciæ consuetudo facile ostendit, qui numerus

unam

unam quanque rem faciat, siue in surculis, siue in omni ge-
 nere satorum. Quae florent, constat non esse tangenda. Be-
 ne eligi serenda non possunt, nisi hoc officium prius eli-
 gens assumat. In rebus agrestibus maxime officia iuuenum
 congruunt, imperia seniorum. In uitibus putandis tria con-
 sideranda sunt, fructuum spes, successura materies, locus
 qui seruet, ac reuocet. Vitem si maturius putes, plura sar-
 menta: si serius, fructus plurimos consequeris. De locis de-
 terrimis sicut arbores, ita uites conuenit ad meliora trans-
 ferre. Post bonam uindemiam strictius, post exiguam la-
 tius puta. in omni opere inserendi, putandi, ac recidendi,
 duris, & acutis utere ferramentis. In uite, uel arbore quae
 faciendae sunt, perage ante apertionem floris, & gemmae.
 In uineis aratro praetermissa fossor emendet. Locis cali-
 dis, siccis, apricis, pampinandum non est, cum magis uitis
 optet operiri. Et ubi uineas uulturnus exurit, aut flatus
 aliquis regionis inimicus, uitem tegamus straminibus uel
 aliunde quaesitis. Ramus laetus, uiridis, & sterilis in media
 olea abscindendus est, uelut totius arboris inimicus. Steri-
 litas, & pestilentia a quo modo fugiendae sunt. In pastina-
 to solo inter nouellas uites omnino nihil est conferendum.
 Graeci iubent exceptis caulibus, tertio anno quae libebit,
 iniungere. Omnia legumina Graecis autoribus, serri iubentur
 in sicca terra, faba tantummodo in humida debet spar-
 gi. Domino, uel colono confinia possidenti, qui fundum, uel
 agrum suum locat, damnis suis, ac litibus studet. In agro peri-
 clitantur interiora, nisi colantur extrema. Omne triticum
 in solo uliginoso post tertiam sationem in genus siliginis
 conuertatur. Tria mala aequae nocent, sterilitas, morbus,
 uicinus. Qui terram sterilem uineis occupat, & laboribus
 suis, & sumptibus est inimicus. Campi largius uinum, col-

les nobilius ferunt. Aquilo uites sibi obiectas foecundat, auster nobilitat. Ita in arbitrio nostro est, utrum plus habeamus, an melius. Neceſſitas ferijs caret. Quamuis temperatis agris ferendum ſit, tamen ſi ſiccitas longa eſt, ſemina locata tutius in agris, quam in horreis ſeruabuntur. Via malitia aequè & uoluptati, & utilitati aduerſa eſt. Qui agrum colit, grauem tributis creditorem patitur, cui ſine ſpe abſolutionis aſtrictus eſt. Qui arando crudum ſolum inter ſulcos relinquit, ſuis fructibus derogat, terræ ubertatem infamat. Foecundior eſt culta exiguitas, quam magnitudo neglecta. Nigras uites omnino repudies, niſi in prouincijs, in quibus eius generis quo acinaticiuſ fieri conſuevit. Longius adminiculum uitis incrementa producit. Teneram, & uiridem uitem ferri acie ne recidas. Omnis incifura ſarmenti auertatur à gemma, ne eam ſtilla, quæ fluere conſuevit extinguat. Pro macie, uel ſoliditate uitium nutrienda ſarmenta putator iniungat. Terra profunda (quod Græci aſſerum) oleæ grâdes arbores efficit, fructus minores, & aquatos, ac ſeros, magisq; amurcæ proximis. Aer oleas tepidus inuat, & uentus mediocris ſine ui, & horrore perſtabilis. Vitis, quæ ad iugum colitur, per etatem ad hoc perducenda eſt, ut locis moleſtioribus quatuor pedibus à terra, placidioribus uerò ſeptem ſummitas eius inſurgat. Hortus, qui cœlo clementi ſubiacet, & fontano humore percurritur, propè eſt, ut liber ſit, & nullam ſerendi diſciplinam requirat. Subligatio acerbis uuis facienda eſt, quando excutiendi, aut rumpendi acini nulla formido eſt. Ligatura in uitibus locum debet mutare, ne unam ſemper aſſiduitas conterat unculorum. Foſſorem ſi apertus uitis oculus uiderit, cæcabitur ſpes magna uindictina, & ideo, dum eſt clauſus, ſodiatur. Terra altitudi-

nem cum fecunditate, si ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor uerò, si ad arbuta, uel uites. Vitis nouella ut facile incrementum culta, consequitur, ita interitum celere, si negligatur, incurrit. Modum tene aestimatis facultatibus tuis in assumptione culturae, ne superatis uiribus, excedente mensura, tuo piter deseras, quod arroganter assumis. Semina plusquam annicula esse non debent, ne uetustate corrupta non prodeant. Frumentum collis quidem grano robustius, sed mensura minus refundet. Omnia, quae seruntur, crescente luna, & diebus tepidis sunt serenda: nam tepor euocat, frigus includit. Si tibi ager est syluis inutilibus tectus, ita eum diuide, ut loca pinguia puras reddas nouales, loca sterilia syluis tecta esse patiaris, quia illa naturali ubertate respondent, hæc beneficio letantur incendij. Sed sic urenda distingues, ut ad incensum agrum post quinquennium reuertaris: ita efficies, ut aequaliter uel sterilis gleba cum fecunda contendat. Græci iubent oliuâ, cum plantatur, & legitur, à mundis pueris, atq; uirginibus operandum, credo recordati arbori huic esse præfulem Castitatem. Nomina frumentorū superfluum est præcipere, quæ aut loco subinde, aut ætate mutantur. Hoc satis est, ut eligamus præcipua in ea regione, quam colimus, uel exploremus adiecta. Lupinus, & uita pabularis, si uirides succidantur, & statim supra sectas earum radices aretur, stercoris similitudine agros fecundant, quæ si exaruerint antè, quàm proscindas, in his terra succus aufertur. Ager aquosus plus stercoris querit, siccus minus. Calidis, maritimis, siccis, apricis, campestribus locis omne opus uinearū maturius inchoetur, frigidis, mediterraneis, humidis, opacis, montanis locis tardius, quod nõ solum de mensibus, aut diebus dixerim, sed etiã de horis operan-

di. Omne opus rusticum, cum fieri præcipitur, neq; cito est, si ante quindecim dies : neque tardè, si post quindecim fiat. Frumenta omnia maximè lætantur patenti campo, & soluto, & ad salem recliui. Spissa, & cretosa, & humida terra bene far, & triticū nutrit : ordeum agro soluto delectatur, & sicco, nam in lutofo sparsum moritur. Trimestris satio locis frigidis & niuosis conuenit, ubi qualitas æstatis humecta est, cæteris raro respondet euentu. Semen trimestre locis tepidis melius respondebit, si seratur autūno. Si necessitas coget in salsa terra aliquid operari, extremo autumno plantanda est uel conserenda, ut malitia eius hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terræ dulcis, uel arenæ subijciendum est, si illi uirgulta committimus. Seminarium mediocri terra instituere debemus, ut ad meliorem quæ facta fuerint, transferantur. Lapides, qui insuper sunt, hyeme rigent, æstate feruescunt, idcirco satis, arbutis, & uitibus nocent. Terra, quæ circa arbores mouetur, ita est uicibus permutanda, ut ei, quæ in summo fuerat, ima succedat. In lætandis arboribus crates faciemus, terram prius trunco admouentes, & mox lætamen, ut sic opus naturæ beneficio alternante cumuletur. Agri præsulcm non ex dilectis, & tenerrè educatis seruulis ponas, quia fiducia præteriti amoris impunitatem culpæ præsentis expectat.

De agri electione, uel situ.

TIT. VII.

IN eligendo agro, uel emendo considerare debebis, ne bonum naturalis fecunditatis colentium deprauauerit inertia, & in degeneres surculos uber soli feracis expendit, quod quamuis emendari possit insitione meliorum, tamen harum rerum sine culpa melior usus est, quam cum spe corrigendi serus euentus. In seminibus ergo frumentorum præsens emendatio poterit esse. In uineis maxime

consyd

considerandum, atque uitandum est, quod pleriq; fecerunt studendo famæ tantum, & latitudini pastinorum, semina uitium statuentes, uel sterilia, uel saporis indigni, quod grandi tibi labore constabit, ut corrigas, si agrum compares uitijs talibus occupatum. Positio ipsius agri, qui eligendus est, ea sit. In frigidis prouincijs orienti, aut meridiano lateri ager esse debet oppositus, ne alicuius magni montis obiectu, his duabus partibus exclusis algore rigeat, aut per partem septentrionis remoto, aut per occidentis in uesperâ sole dilato. In calidis uero prouincijs, pars potius septentrionis optanda est, quæ & utilitati, & uoluptati, & saluti æqua bonitate respondeat. Si uicinus est fluuius, ubi statuimus fabricæ sedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerunque quod exhalat, inimicum est, à quo (si talis sit) conueniet refugere conditorē. Palus tamen omni modo uitanda est, præcipuè quæ ab austro est, uel occidente, & sicari consueuit, æstate propter pestilentiam, uel animalia inimica, quæ generat.

De ædificio.

TIT.

VIII.

AEDIFICIUM pro agri merito, & pro fortuna domini oportet institui: quod plerunq; immodicè sumptū difficilius est sustinere, quàm cōdere. Ita igitur æstimāda est eius magnitudo, ut si aliquis casus incurrerit, ex agro, in quo est, unius anni, aut ut multū biēnij pensione reparetur. Ipsius autem prætorij situs sit loco aliquatenus erectiore, & sicciore, quàm cætera, & propter iniuriam fundamentū, & ut leto fruatur aspectu. Fundamēta autem hoc modo ponenda sunt, ut latiora sint ex utraq; parte semipedis spatium quàm parietes insuper struēdi corpus increset. Si lapis, uel tosus occurrat, facilis causa est collocandi, in quo sculpi tantū fundamenti forma debebit, unius pedis alti

dis altitudine, uel duorum. Et si solida, uel constructa inuenietur argilla quinta, uel sexta pars altitudinis eius, quæ supra terram futura est, fundamentis deputetur: quod si terra laxior fuerit, modo maioris altitudinis obruantur, donec munda sine ruderum suspensione occurrat argilla, quæ si omnino desijt, quartam mersisse sufficiet. Studendum præterea ut hortis, & pomarijs cingi possit, aut pratis. Sed totus fabricæ tractus unius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem respiciat, in primo angulo excipiens ortum solis hyberni, & paululum ab occidente auertatur hyemali. Ita proueniet, ut per hyemem sole illustretur, & calores eius æstate non sentiat.

D hybernis, & æstiuis mansionibus,

& pauimentis.

TIT. IX.

FORMA tamen debet esse eiusmodi, ut ad habitationem breuiter collectas & æstati, & hyemi præbeat mansiones. Quæ hyemi parantur ita sint constitutæ, ut possit eas hyberni solis totus propemodum cursus hilarare. In his pauimenta opportuna esse debebunt. Primum in fabricis planis earum obseruandum est, ut æqualis, & solida contignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem fabricæ titubantis excutiat. Deinde ut axes quernæ cum æsculeis non misceantur. Nam quercus humore cõcepto, cū se coeperit siccare, torquebitur, & rimas in pauimento faciet: æsculus autē sine uicio durat. Sed si quercu suppetente æsculus desit, subtiliter quercus siccetur, & transuersus, atq; directus duplex ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro, aut fago, aut farno d'utißime tabulata durabunt, si stratis super paleis, uel filice, humor calcis nusquam ad tabulati corpus accedat. Tunc super statumindibus rudus, id est saxi cõtusi duas partes, & cum una calcis

temper

temperatæ constitues. Hoc cū ad sex digitorum crassitudinem feceris, & regula exploraueris æquale, si loca hyemalia sunt, tale pauimentum debebis imponere, in quo uel nudis pedibus stantes ministri hyeme non rigescant. Inducto itaq; rudere uel testaceo pauimēto: cōgestos, & calcatos spisse carbones cum sabulone, & fauilla, & calce permisces, & huius impensæ crassitudinem sex uncijis iubebis imponi: quod exæquatum nigra pauimenta formabit, & si qua fundentur ex poculis, uelociter rapta desugent. Sed si æstiuæ mansiones sunt, orientem solstitialem, & partem septentrionis aspiciant, & uel testaceum (sicut supra diximus) accipiant pauimentum, uel marmora, uel tesseras, uel scutulas, quibus æquale reddatur angulis, lateribusq; cōunctis. Si hæc deerunt, supra marmor tusum cernatur, aut arena cum calce inducta læuigetur.

De calce, & arena.

TIT. X.

PRAETEREA scire est necessarium construenti, quæ calcis, & arenæ natura sit utilis. Arenæ ergo fossiliæ genera sunt tria, nigra, cana, rufa: omnium præcipue rufa melior: meriti sequētis est cana: tertium locum nigra possidet. Ex ijs, quæ compressa manu edit stridores, crit utilis fabricanti. Item si panno, uel linteo candidæ uestis inspersa, & excussa nihil maculæ reliquerit, aut sordis, egregia est. Sed si fossilis arena non fuerit, de fluminibus, aut glarea, aut littore colligetur. Marina arena tardius siccatur, & ideo non continue, sed intermissis temporibus construenda est, ne opus onerata corrumpat, camerarum quoq; tectoria falso humore dissoluit. Nam fossiles arenæ cementitijs parietibus, & cameris celeri siccitate utiles sunt melioresq; si statim, cū effossæ sunt, calci misceantur, nam diutino sole, aut pruina, aut imbre uanescent. Fluui-

ales tecto

ales tectorijs magis poterunt conuenire. Sed si uti necesse sit maris arena, erit commodum prius eā lacuna humoris dulcis immergi, ut uitium salis aquis suauius elota deponat. Calcem quoq; ex albo saxo duro, uel tiburtino, aut columbino fluuiali coquemus, aut rubro, aut spongia, aut marmore. Postremo quæ erit ex spisso, & duro saxo, structuris cōuenit: ex fistuloso uero, aut molliori lapide, tectorijs adhibetur utilius. In duabus arenæ partibus calcis una miscenda est. In fluuiali uerò arena si tertiam partem testæ cretæ addideris, operum soliditas mira præstabitur.

De lateritijs parietibus.

TIT. XI.

QVOD SI lateritios parietes in prætorio facere uolueris, illud seruare debebis, ut perfectis parietibus, in summitate quæ trabibus subiacebit, structura testacea cum coronis prominentibus fiat sesquipedali altitudine, ut si corruptæ tegulæ, aut imbrices fuerint, parietem non possint stillicidia penetrare per pluuiam. Deinde prouidendum est, ut siccis, & asperatis parietibus lateritijs inducatur tectorium, quod humidis, ac leuibus adherere non poterit, & ideò tertio eos prius debebis obducere ut tectorium sine corruptione suscipiant.

De lumine & altitudine.

TIT. XII.

IN PRIMIS studendum est in agresti fabrica, ut multa luce clarescat: deinde ut partes temporibus diuisas, sicut supra dixi, cōgruis partibus offeramus, id est æstiuas septentrioni, hybernas meridiano, uernas, & autumnales orienti. Mensura uerò hæc seruanda est in triclinijs, atque cubiculis, ut quanta latitudo, & longitudo fuerit, in unum computetur, & eius medietas in altitudinem conferatur.

De cameris cannicis.

TIT. XIII.

CAMERAS in agrestibus ædificijs ex ea materia utilius erit formare, quæ facile inuenietur in uilla. Itaq; aut tabulis faciemus, aut cannis, hoc genere. Asseres ligni Gallici, uel cupressi directos, & æquales constituemus in eo loco, ubi camera facienda est, ita ordinatos, ut inter se sesquipedalis mensura sit uacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupresso factis ad contignationem suspendemus, & binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Postea palustrem cannam, uel hanc crassiorem, quæ in usu est, contusam facta, & strictim iuncta crate subnectimus, & per omne spatium cum ipsis asseribus, & perticis alligamus. Dehinc primò impensa pumicea induemus, & trulla æquabimus, ut inter se cannarum membra constringat. Post arena, & calce coæquabimus. Tertio tusi marmoris puluerem mistum cum calce duccimus, & poliemus ad summum nitorem.

De opere albario.

TIT. XIII.

OPVS quoq; albarium, sæpe delectat, cui calcem debemus adhibere, cum multo tempore fuerit macerata: ergo ut utilè probes, ascia calcem quasi lignum dolabis. Si nusquam acies eius offenderit, & si quod ascie adhæret, fuerit molle, atq; uiscosum, constat albarijs operibus conuenire.

De tectorijs.

TIT. XV.

PARIETVM uerò tectura sic fiet fortis, & nitida. Prima trullis frequentetur inductio. Cùm siccare cœperit, iterum inducatur, ac tertio. Post hæc tria coria ex marmoreo grano cooperiatur ad trullam. Quæ inductio antè tandiu subigenda est, ut rutrum, quo calx subigitur, mundum leuemus. Hæc quoque marmoris grani inductio cùm siccare cœperit, aliud corium subtilius oportet imponi: sic
& solid

et soliditatem custodiet, et nitorem

De uitanda ualle.

TIT. XVI.

VITANDVM est autem, quod plerique fecerunt aquæ causa, uillas in infimis uallibus mergere, et paucorum dierum uoluptatem præferre habitatorum saluti: quod etiam magis metuemus, si prouincia, quam colimus, de morbis æstate suspecta est. Cui si fons desit, aut puteus, cisternas construere conueniet, quibus omnium conduci possit aqua tectorum. Fiunt autem hoc modo.

De cisternis, & maltha frigi-

daría.

TIT. XVII.

SIGNINIS parietibus magnitudo ea, cui deletaris, et sufficis, confirmatur, longior magis, quam latior. Huius solum alto rudere solidatum relicto fusoris loco testacei pauimenti superfusione leuigetur. Hoc pauimentum omni cura cedendum est ad nitorem, et lardo pingui decocto assidue perfricandum. Quod ubi deducto humore siccatum est, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam parietes simili corio uelentur obducti, et ita post diuturnam, et solidam siccitatem, aquæ præbeatur hospitium. Anguilas sane, piscesque fluuiales mitti in his, pascique conueniet, ut horum natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. Sed si aliquando in quocunque loco pauimenti, uel parietis tectura succumbat, hoc genus malthæ adhibebimus, ut humor in exitum nitens possit includi. Rimas, et lacunas cisternarum, et piscinas, uel puteos sarciemus hoc genere, et si humor per saxa manabit, picis liquidæ quantum uolueris, et tantundem fumes unguinis, quod uocamus axungiam, uel seuum. Tunc in olla utrunque miscebis, et coques donec spumet, deinde ab igne remouebis. Cum fuerit eadem refrigerata per mistio: calcem minutim superadij-

cies,

cies, & ad unum corpus omnia mista reuocabis. Cumq; uel strigmentum feceris, inferes locis corruptis, ac manantibus, & pressum summa densitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubos fictiles duci, & opertis immeare cisternis. Nam celestis aqua ad bibendum omnibus antefertur, ut & si fluens adhiberi possit, quæ salubris non est, lauacris debeat, & hortorum uacare cultura.

De cella uinaria.

TIT. XVIII.

CELLA uinariam septentrioni debemus habere oppositam frigidam, uel obscuræ proximam longè à balneis, stabulis, furno, sterquilinijs, cisternis, aquis, & cæteris odoris horrendi: ita instructam necessarijs, ut non uincatur à fructu: sic autem dispositam, ut basilicæ ipsius forma calcatorium loco habeat altiore constructum. Ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda uina hinc inde depressi sint, gradibus tribus ferè, aut quatuor ascendatur. Ex his lacubus canales structi, uel tubi fictiles circa extremos parietes currant, & subiectis lateri suo dolijs per uicinos meatus manantia uina defundant. Si copia maior est, medium spatium cupis deputabitur, quas ne ambulacra prohibeant, basellis altioribus impostas, uel supra obruta dolia possimus collocare spatium inter se largiore distantes, ut (si res exigat) curantis transitus possit admitti. Quòd si cupis locum suum deputabimus, is locus ad calcatorij similitudinem podijs breuibus, & testaceo pauimento solidetur, ut etiam si ignorata se cupa diffuderit, lacu subdito excipiantur non peritura uina, quæ fluxerint.

De horreis.

TIT. XIX.

SITVS horreorum quamuis ipsam septentrionis desideret partem, & superior, & longè ab omni humore, & letamine, & stabulis ponendus est, frigidus, uetosus, &

siccus, cui providendum structurae diligentia, ne rimis possit abrumpi. Solum igitur omne bipedis sternatur, uel minoribus laterculis, quos suffuso testaceo pavimento debemus imprimere. Tunc diuisas cellas (si magnus sperabitur seminum modus) grano cuiq; tribuemus, & si terrae pauperes minora promittit, uel craticijs podijs erunt discernenda granaria, uel uimincis uasculis reclusus tenues colligemus. Sed factis granarijs, amurca luto mista parietes linuntur, cui aridi oleastri, uel oliuae folia pro paleis adijciuntur: quo tectorio siccato, rursus amurca respergitur, quae ubi siccata fuerit, frumenta condentur. Haec res gurgulionibus, & caeteris noxijs animalibus inimica est. Aliqui coriandri folia frumentis miscent ad seruandum profutura. Nihil tamen diu custodiendis frumentis commodius erit, quam si ex arcis in alterum locum uicinum transfusa refrigerentur aliquantis diebus, atq; ita horreis inserantur. Negat Columella uentilanda esse frumenta, quia magis miscentur animalia totis aceruis, quae si non moueantur, in summitate intra mensuram palni subsistent, & hoc uelut corruptio corio caetera illaesa durabunt. Afferit idem, noxia animalia ultra praedictam mensuram non posse generari. Herba coniza sicca (ut Graeci afferunt) substrata frumentis addit aetati. Ab horreis tamen auster debet esse auersus.

De olei factorio.

TIT. XX.

OLEARI S cella meridianis sit obiecta partibus, & contra frigus munita, ut illi per specularia debeat lumen admitti. ita & operas, quae hyeme futurae sunt, nullus algor impedit: & oleum cum premetur, adiutu temporibus frigore non ualebit astringi. Trapetis, & rotulis, & praelo nata est forma, quam consuetudo dictauit. Receptacula olei semper munda sint, ne nouos saporis infecta, ueteri rancore corrumpant.

pant. At si quis maiori diligentie studet, subiectis hinc inde cuniculis pavimenta suspendat, & ignem suggerat fornace succensa. Ita purus calor olei cellam sine fumi nidore uaporabit, quo sepe infectum, colore corrumpitur, & sapore.

De stabulis equorum, uel boum, TIT. XXI.

STABVLA equorum, uel boum meridianas quidem plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent. Ipsa stabula propter ungulas animalium, ab omni humore suspensa sint. Boues nitidiores fient, si focum proximè habeant, & ignis lumen intendant. Octo pedes ad spatium standi singulis horum paribus abundant, & in porrectione xv. Plancæ roboreæ supponantur stationibus equorum cum stramine, ut iacentibus molle sit, stantibus durum.

De corte.

TIT. XXII.

CORS ad meridiem pateat, & obiecta sit soli, quò facilius hyeme aliquem teporem concipiat, propter ea, quæ insunt animalia, quibus etiam ad æstatis temperandum calorem porticus furcis, asscribus & fronde formari debet, quæ uel scandulis, uel (si copia suppetit) tegulis, uel (si facilius & sine impensa placuerit) tegentur caricibus, aut genistis.

De auarijs.

TIT. XXIII.

CIRCA parietes cortis extremos auaria facienda sunt, quia stercus auium maxime necessarium est agriculturæ, excepto anserum letamine, quod satis omnibus inimicum est. Sed habitacula cæterarum auium maxime necessaria sunt.

De columbarijs.

TIT. XXIII.

COLVMBARIVM uerò potest accipere sub limis una turricula in prætorio constituta, leuigatis, ac de-

albatis parietibus, in quibus à quatuor partibus (sicut mos est) fenestellæ breuissimæ fiant, ut columbas solas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi figurentur interius. A mustelis tutæ fiet, si inter eas frutex uirgosus sine folijs asper, uel uetus spartea proijciatur, qua animalia calciantur, ut eâ secretò non uidentibus alijs unus attulerit, non pereunt. Et neq; locum deserunt, si per omnes fenestras aliquid de strangulati hominis loro, aut uinculo, aut fune suspendas. Inducunt alias, si cumino pascantur assidue, uel setosi hirci alarum balsami liquore tangantur. Foetus frequentant, si ordeum torrefactum, uel fabam, uel herbum sæpe consumant. Triginta autem columbis uolantibus diurni tres sextarij tritici sufficient, aut creturæ, ita ut herbum foetus gratia mensibus præbeamus hybernis. Rutæ ramulos pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere.

De Furturibus.

TIT. XXV.

SED columbarij cellæ duo subiecta cubicula fiant. Vnum breue, & propè obscurum, quo turtures claudi possint, quos nutrire facilimum est. Nam nihil expetunt, nisi ut æstate, qua sola maxime pinguescunt, triticum, uel milium mulsam maceratum semper accipiant. Semodius unus diurnus centum uiginti turturibus sufficit. Aqua sanè eis frequenter mundior debet offerri.

De Turdis.

TIT. XXVI.

ALIVD uerò cubiculum turdos nutriat, qui si alieno tempore saginentur, & uoluptatem cibi, & reditum maximum præstant, parcitati beneficium ministrante luxuria. Sit autem locus mundus, & lucidus, & undique leuigatus. Transuersæ in hoc perticæ figuntur, quibus possint post inclusum uolatum sedere. Rami etiam uirides sæpe mutantur. Caricæ tunse mistis pollinibus largissime præbeant

beantur. Myrti etiam, si facultas est lentisci, oleastri, ederae, arbuti semina interdum ad excludenda fastidia, & maxime aqua munda praebeatur. Claudantur illi, & recenter capti mistis aliquibus ante nutritis, quorum societate ad capiendos cibos pauidam nouae captiuitatis moestitudinem consolentur.

De Gallinis.

TIT. XXVII.

GALLINAS educare nulla mulier nescit, quae modo uideatur industria. Hoc de his praecipisse sufficiat, ut fumo, puluere utantur, & cinere. Sint praecipue nigrae, aut flauae coloris, sed albae uidentur. Vinaceae cibo sterilescunt. Ordeo semicocto & parere sepe coguntur, & reddunt oua maiora. Duobus cyathis ordeci bene pascitur una gallina, quae sit uaga. Supponenda sunt his semper oua numero impari, luna crescente, à decima usque in quintandecimam. Pituita his nasci solet, quae alba pellicula linguam uestit extremam. Haec leniter unguibus uellitur, & locus cinere tangitur, & allio trito plaga mundata conspergitur. Item allij mica trica cum oleo faucibus inseritur: staphisagria etiam prodest, si eibis misceatur assidue. Si amarum lupinum comedant, sub oculis illis grana ipsa procedunt, quae nisi aculeuiter apertis pelliculis auferantur, extinguunt. Oculos portulacae succo forinsecus, & mulieris lacte curemus, uel hammoniaco sale, cui mel, & ciminum aequale miscentur. Pediculos earum perimit staphisagria, & torrefactum ciminum pari pondere, & pariter trita cum uino, & amari lupini aqua, si penetret secreta pennarum.

De Pauonibus.

TIT. XXVIII.

PAVONES nutrire facillimum est, nisi fures, aut animalia inimica formides, qui plerunque per agros uagantes sponte se pascunt, pullosque educunt, & altissimas uespere

arbores petunt. Vna uerò his cura debetur, ut incubantes per agrum foeminas, quæ hoc passim faciunt, à uulpe custodias. Ideo in insulis breuibus meliori sorte nutruntur. Vni masculo foeminae quinque sufficiunt. Masculi oua, & pullos suos persequuntur uelut alienigenas, prius quàm illis cristarum nascatur insigne. Ab idibus Februarijs cale-re incipiunt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur, si eis quinto quoque die tepida præbeatur. Sex cyathi uni sufficiunt. Cupidinem coeundi masculus consistetur, quoties circa se amicum caudæ gemmantis incuruat, & singularum capita occulta pennarum locis suis exerit cum stridore procurrens. Si oua pauonum gallinis supponantur, excusatae matres ab incubatione tribus uicibus per annum foetus edunt. Primus partus quinque ouorum, secundus quatuor, tertius trium, uel duorum esse consuevit. Sed electæ (si hoc placuerit) nutrices gallinae sint, quæ à primo incremento lunæ nouem diebus habeat nouem oua supposita, quinque pauonina, & cætera sui generis. Decima die oua omnia gallinacea subtrahantur, & alia item gallinacea totidem recentia supponantur, quot ablata sunt, ut trigesima luna, hoc est, expletis triginta diebus, possint cum pauoninis ouis aperiri. Oua autem pauonum, quæ gallinae subiecta sunt, sepe manu conuertantur, quia hoc ipsa facere nix ualebit. Vnam partem oui notabis, ut te subinde conuertisse cognoscas. Maiores tamen gallinas oportet eligere, nam minoribus pauciora suppones. Natos autem pullos si ad unam transferre à pluribus uelis, dicit Columella uni nutrici uiginti quinque sufficere. Mihi uerò, ut bene educi possint, uidentur quindecim satis esse. Primis diebus far ordi conspersum uino, pullis dabitur, uel undecunque cocta pullicula, & refrigerata. Postea adijcietur porrum concisum,

sum, uel cascus recens, sed expressus, nam serum pullis nocet. Locustæ etiam pedibus ablatis præbentur. Ita pascendi sunt usq; ad sexium mensem. Deinde ordeum poteris præbere solenniter. Trigesimoquinto tamen die postquam nati sunt, etiam in agrum tuto eijci possunt comitante nutrice, pascendi, cuius singultu reuocatur ad uillam. Pituitas uero, & cruditates ijs remedijs submouebis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum est, cum incipit crista produci, nam patiuntur langores infantum similitudine, cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

De phasianis.

TIT. XXIX.

IN phasianis nutriendis hoc seruandum est, ut nouelli ad creando fetus parentur, id est qui anno superiore sunt editi. ueteres enim fecundi esse non possunt. Incunt foeminas mense Martio, uel April. Duabus unus masculus sufficit, quia cæteras aues salacitate non æquat. Semel in anno foetus creant. Viginti fere ovis paricendi ordo concluditur. Gallinæ his melius incubabunt, ita ut quindecim phasianina oua nutrix una cooperiat, & cætera sui generis supponantur. In supponendo, de luna, & diebus quæ sunt in alijs dicta seruentur. Trigesimus dies maturos pullos in lumen emittet. Sed per quindecim dies discocto, ac refrigerato leuiter ordeï farre pascantur, cui uini imber aspergitur. Post triticum fractum præbebis, & locustas, & oua formicæ. Sanè ab aquæ prohibeantur accessu, ne eos pituita concludat. Quod si pituitam patientur phasiani, alio cum pice liquida trito rostra eorum debebis assiduus perfricare, uel uiuium, sicut gallinis fieri consueuit, auferre. Saginandi hæc ratio est, ut unius modij triticea farina in breuissimas offulas reducta clauso phasiano per xxx. dies ministrata sufficiat. uel, si ordeaceam farinam præbere uolueris, unius,

Et semissis modij farina per prædictos dies saginam replebit. Obseruandum sanè est, ut offulæ ipsæ oleo leuigentur asperso, & ita inserantur faucibus, ne sub infima lingue parte mergantur: quod si euenerit, statim pereunt. Illud quoque magnopere curemus, ne præbeantur noua alimenta, nisi digestis alijs, quia eos facillimè onus cibi hærentis extinguit.

De Anseribus.

TIT. XXX.

ANSE R sanè nec sine herba, nec sine aqua facile sustinetur: locis consitis inimicus est, quia sata & morsu ledit, & stercore: pullos præstat, & plumas, quas & autumno uellamus, & uere. Vni masculo tres foeminae sufficiant. Si desit fluuius, lacuna formetur. Si herba non suppetit, trifolium, foenum græcū, agrestia intyba, lactuculas serelas seremus alimento. Albi foecūdiores sunt: uarij, uel fusci minus, quia de agresti genere ad domesticum transierunt. Incubant à calendis Martij usq; ad æstiuum solstitium. Plus parient, si gallinis oua illarum supponantur. Extremum partū matribus iam uacaturis educare permittimus: pariturae ad haram perducantur. Cum semel hoc feceris, consuetudinem sponte retinebunt. Gallinis sicut pauonina, etiam anseris oua supponas. Sed anserina oua ne noceant suppositis, subiiciatur urtica. Parui primis decem diebus intus pascendi sunt, postea sereno eos poterimus educere, ubi urtica non fuerit, cuius aculeos reformidant. Quatuor mensibus bene saginantur. nam melius pinguescunt in tenera ætate. Po lenta dabitur in die ter. Largè uagandi licentia prohibetur, loco obscuro claudentur, & calido, sic maiores etiam secundo mense pinguescunt. Nam paruuli sæpe die trigesimo moriuntur. Saginatur uerò melius, si ad satietatē nilium præbeamus infusum. Inter anserum cibaria legumen omne por

rigi potest, excepto eruo. Cauendū est etiam, ne pulli eorum setas glutiant. Græci saginādis anseribus polentæ duas partes, & surfuris quatuor aqua calida temperant, & ingerunt: pro appetētis uoluptate sumenda: tribus per diem uicibus potu adiuuant: media quoq; nocte aquam ministrant: peractis uerò x x x. diebus, si ut iecur his tenerescat, opta bis, tunsas caricæ, & aqua maceratas in offas uolutabis exiguas, & per dies uiginti cōtinuos ministrabis anseribus.

De piscinis.

TIT. XXXI.

HIS ordinatis, cætera exequenda sunt. Nam piscinæ duæ uel solo impressæ, uel cæso lapide circa uillam esse debent, quas facile est, aut fonte, aut imbre suppleri, ut una ex his usui sit pecoribus, uel auibus aquaticis: alia madefaciat uirgas, & coria, & lupinos, & siqua rusticitas consueuit infundere.

De foenili, paleario, lignario. TIT. XXXII.

FOENI, palearum, ligni, cannarum repositiones nil refert, in qua parte fiant, dummodo siccæ sint, atq; persflabiles, & longe remoucantur à uilla propter casum surripientis incendij.

De sterquilinio.

TIT. XXXIII.

STERCORVM congestio locum suum tenere debet, qui abundet humore, & propter foetoris horrenda à prætorij conuertatur aspectu. Humor abundans hoc præstabit stercori, ut siqua insunt spinarum semina, putrescant. Stercus asinorum primum est maxime hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum: porcinum uerò pessimum, cineres optimi. Sed columbinum feruidissimum, cæterarumq; auium satis utile est, excepto palustris. Stercus, quod anno requieuerit, segetibus utile est, nec herbas creat: si uetustius sit, minus proderit. Pratis uerò recen-

tia stercora proficiēt ad uber herbarum. Et maris purgamenta, si aquis dulcibus eluantur, mista reliquis uicem stercoris exhibebunt, & limus, quem scaturiens aqua, uel fluij incrementa respuerint.

De locis horti, & pomarij, & sepibus, & serendi tempore.

TIT. XXXIII.

HORTI, & pomaria domui proxima esse debent. Hortus sit sterquilino maxime subiectus, cuius succo sponte fecundet. Ab area longē situs sit, nam puluerem palarum patitur inimicum. Felix positio est, cui leniter inclinata planicies cursus aquæ fluentis per spatia discreta deriuat. Si fons desit, aut imprimendus est puteus: aut, si nequeas hoc, piscina superius construenda est, ut illinc aquas pluuia conferēte, hortus per æstiuos rigetur ardores. Si hac omni facultate carueris, semper altius tribus, uel quatuor pedibus ad pastini similitudinem fodies hortulum, qui sic cultus negligat siccitates. Sed huic quamuis contra necessitatem mista stercore quælibet terra conueniat, tamen hæc genera sunt in electione uitanda, creta, quam argillam dicimus, atque rubrica. Illud quoque custodius in hortis, quos humoris natura non adiuuat, ut diuidas per partes, & hyeme ad meridiem, æstate ad septentrionem spatia colenda conuertas. Debent etiam horti esse clausi: sed munitionis multa sunt genera. Alij luto inter formas clauso, parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus copia suppetit, macerias luto, & lapide excitant. Plerique sine luto congesta in ordinem saxa componunt. Nonnulli fossis spatia colenda præcingunt, quod uitandum est, quia hortu subducit humores, nisi forte locus palustris colatur. Alij spinarum plantas, & semina in munitione disponunt. Sed melius erit rubi semina, & spinæ, quæ rubus caninus uocatur.

tur, matura colligere, & cum farina erui ex aqua macerata miscere, funes dehinc sparteos ueteres hoc genere missionis sic inducere, ut intra funes semina recepta seruentur usque ad uerni temporis initia. Tunc ubi sepes futura est, duos sulcos tribus à se pedibus separatos sesquipedis altitudine faciemus, & per utrosq; funes cum seminibus obruemus leui terra. Ita trigesima die procedunt sentes, quos teneros admiculis opus est adiuuare, quibus inter se sentes per spatia uacua relictà iungentur. Partes sanè horti sic diuidende sunt, ut ea, in quibus autumnno seminabitur, uerno tempore pastinentur: quas seminibus uere complebimus, autumnii tempore debebimus effodere. Ita utraque pastinatio decoquetur beneficio algoris, aut solis. Areae faciendae sunt angustiores, & longae, id est, duodecim pedum longitudine, & sex latitudine, ut sint propter spatia utrinque purganda diuisae. Margines uerò earum locis humidis, uel irriguis duobus pedibus erigantur, siccis uno extulisse sufficiet. Inter areas (si humor consueuit effluere) spatia altiora ipsis arcis esse debebunt, ut facilius ingrediatur aream de superiore parte humor admissus: & ubi sitientem saturauerit, in alias possit exclusus auerti. Serendi tempora licet per menses certa signemus, tamen secundum loci & caeli naturam unusquisque custodiat. Frigidis locis autumnalis satio celerior fiat, uerna uerò tardior. Calidis autem regionibus, & autumnalis serior fieri potest, & uerna maior. Quaecumq; serenda sunt, cum luna crescit, seminentur: quae secanda sunt, uel legenda, cum minuitur.

De remedijs horti, uel agri. TIT. XXXV.

CONTRA nebulas, & rubiginem, palcas, & purgantia pluribus locis per hortum disposita simul omnia, cum nebulas uideris instare, combures. Contra grandinem
multa

*multa dicuntur. Panno roseo mola cooperitur. Item cruen-
 tae secures contra coelum minaciter leuantur. Item om-
 nne horti spatium alba uite præcingitur: uel noctua pen-
 nis patentibus extensa suffigitur: uel ferramenta, quibus
 operandum est, sepo unguuntur ursino. Aliqui urfi adipem
 cum oleo tusum referuant, & falces hoc, cum putaturi sunt,
 unguunt. Sed hoc in occulto debet esse remedium, ut nul-
 lus putator intelligat: cuius uis tanta esse perhibetur, ut
 neque gelu, neque nebula, neq; alio malo possit noceri. In-
 terest etiam ut res profanata non ualeat. Contra culices, &
 limaces uel amurcam recentem, uel ex cameris fuliginem
 spargimus. Contra formicas, si in horto habent foramen,
 cor noctuæ admoueamus: si foris ueniunt, omne horti spa-
 tium cinere, aut cretæ candore signemus. Contra erucas
 semina, quæ spargenda sunt, semper uiuæ succo madefiant,
 uel erucarum sanguine. Cicer intra olera propter mul-
 ta portenta serendum est. Aliqui cinerem de fico super eru-
 cas spargunt. Item squillam uel in horto serunt, uel cerie
 suspendunt. Aliqui mulierem menstruantem, nusquam cin-
 ctam, solutis capillis, nudis pedibus contra erucas, & cæ-
 tera, hortum faciunt circumire. Aliqui fluuiales caneros
 pluribus locis intra hortum clauis figunt. Contra anima-
 lia, quæ uitiis nocent, cantharides, quas in rosis inueni-
 re consueuimus, oleo mersas resoluï patieris in tabem: &
 cum putandæ sunt uites, hoc oleo falces putatorias perun-
 ges. Extinguuntur cimices amurca, & felle bubulo lectis,
 aut locis perunctis, uel folijs ederæ tritis ex oleo, uel incen-
 sis sanguisugis. Ut olera animalia infesta non generent, in
 corio testudinis omnia semina, quæ sparsurus es, sicca:
 uel mentam locis pluribus, maxime inter caules, sere: hoc
 præstare fertur eruuum aliquatulum satum, præcipue ubi ra-
 dices,*

dices, & rapa nascuntur, Vel acre acetum succo iusquia mi mistum, fertur olerum pulices necare, si spargas. Campas fertur euincere, qui fusticulos allij sine capitibus per horti omne spatium comburens, nidorem locis pluribus excitabit. Si contra easdem uitibus uoluerimus consulere, allio trito falces putatoriae feruntur ungendae. Nasci quoque prohibentur, si circa arborum, uel uitium crura bitumen, & sulfur incendas. Vel si ablatas de horto uicino campas excoquas aqua, & per horti tui spatia uniuersa diffundas. Ne cantharides uitibus noceant, in cote, qua falces acuuntur, ipse sunt conterendae. Democritus asserit, neq; arboribus, neque satis quibuslibet noceri posse à quibuscunque bestijs, si fluuiales caneros plurimos, uel marinos, quos Graeci *ναγούρως* nominant, non minus quam decem fistili uasculo in aqua missos tegas, & sub dio statuas, ut decem diebus sole uaporentur. Postea quaecunque illa sa uolueris esse, ea aqua perfundas, & octonis diebus peractis hoc repetas, donec solidè, quae optaueris adulescant. Formicas abiges, si origano, & sulfure tritis foramen asperges. Hoc & apibus nocet. Item coclearum uacuas testas si uiseris, & co cinere foramen inculces. Culices galbano infuso fugantur, aut sulfure. Pulices amurca per pauimentum frequenter aspersa, uel cimino agresti cum aqua trito, uel si cucumeris agrestis semen aqua resolutum saepe infundes, uel aquam lupinorum psilotri austeritatibus iunctam. Mures si amurcam spissam patinae infuderis, & in domo nocte posueris, adhærebunt. Item necabuntur, si helleboro nigro cascum, uel panem, uel adipem, uel polentam permisceas, & offeras. Et agrestis cucumeris, & coloquintidis suffusio sic nocbit. Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda antè, quam spargas. Nonnulli

rhododaphnis folijs aditus eorum claudant, qui rosis his, dum in exitu nituntur, intereunt. Talpas Græci hoc genere persequuntur. Nucem perforari iubent, uel aliquod pomi genus soliditatis eiusdem. Ibi paleas, & ceram cum sulfure sufficienter includi. Tunc omnes paruulos aditus, & reliqua spiramenta talparum diligenter obstrui, unum foramen, quod amplum sit reseruari, in cuius aditu nucem intus incensam, sic poni, ut ab una parte flatus possit accipere, quos ab alia parte diffundat: sic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari. Mures rusticos, si quermeco cinere aditus eorum satures, attractu frequenti scabies occupabit, ac perimet. Serpentes propè omni austeritate fugantur, & nocentes spiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, capræ unguilas. Hoc genere monstra noxia prohibentur. Opinio Græcorum est, si nubes locustarum repente surrexerint, latentibus intra tecta cunctis hominibus eam posse transire: quòd si inobseruantes homines sub aère deprehendant, nulli fructuum noceri, si còtinuò omnes ad tecta confugiant. Pelli etiam dicuntur amari lupini, uel agrestis cucumeris aqua decocta, si muria mista fundatur. Existimant aliqui locustas, uel scorprios fugari posse, si aliqui ex eis urantur in medio. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur: si permanserint, urina bubula, & amurca equaliter mista conferueant, & ubi reflexerint, olera omnia hoc imbre còsperge. *ἡγασονοιδας* Græci uocant animalia, quæ solent hortis nocere: ergo uentriculum ueruecis statim occisi plenum sordibus suis spatium, quo abundant, leuiter debebis operire. Post biduum reperies ibi animalia ipsa congesta. Hoc cum bis, uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extinguet. Grandini creditur obuiare,

obuiare, si quis crocodili pellem, uel hyæne, uel marini uittuli per spatia possessionis circumferat, & in uille, aut cortis suspendat ingressu, cum malum uiderit imminere. Item si palustrem testudinem dextra manu supinam ferens uineas perambulet, & reuersus eodem modo sic illam ponat in terra, & glebas dorsi eius obijciat curuaturæ, ne possit inuerti, sed supina permaneat. Hoc factò fertur spatium sic defensum nubes inimica transcurrere. Nonnulli ubi instare malum uiderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, & hoc remedio nubẽ (seu ut sibi obiecta displiceat, seu tanquam geminata alteri cedat) auertunt. Item uittuli marini pellis in medio uinearum loco uni superiecta uiticulae creditur contra imminens malum totius uineae membra uestisse. Omnia semina horti, uel agri feruntur ab omnibus malis, ac monstris tuta seruari, si agrestis cucumeris tritis radicibus ante maccrentur. Item equæ caluaria, sed non uirginis: intra hortum ponenda est, uel etiam asinae. Creduntur enim sua presentia fecundare, quæ spectant.

De area.

TIT. XXXVI.

AREA longè à uilla esse non debet, & propter exportandi facilitatem, & ut fraus minor timeatur domini, uel procuratoris uicinitate suspecta. Sit autem uel strata silice, uel saxo montis excisa, uel sub ipso triturae tempore unguis pecorum, & aquæ admistione solidata, clausa deinde, & robustis munita cancellis propter armenta, quæ cum teritur, inducimur. Sit circa hanc locus alter planus, & purus, in quem frumenta transfusa refrigerentur, & horreis inferantur, quæ res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde undecunq; proximum tectum, maxime in humidis regionibus: sub quo propter imbres subitos frumenta (si necessitas coegerit) raptim uel munda, uel semitrita ponantur

nantur. Sit autem area loco sublimi, & undecunq; perflabili, longè tamen ab hortis, uineis, atq; pometis. Nam sicut radicibus uirgultorum profunt letamen, & paleæ, ita insidentes frondibus eas perforant, atq; arere compellunt.

De apium castris.

TIT. XXXVII.

A P I B V S stationem non longè à domini ædibus in horti parte secreta, & aprica, & à uentis remota, & calidiorè locare debemus, quæ in quadratam constituta mensuram fures, & accessus hominum, pecudumq; submoueat. Sit abūdans floribus, quos in herbis, uel in fruticibus, uel in arboribus procuret industria. Herbas nutriat, origanum, thymum, serpyllum, satireiam, melisphyllum, uiolas agrestes, asphodillum, citraginem, amaracum, hyacinthum, qui iris, uel gladiolus dicitur similitudine foliorum, narcissum, crocum, cæterasq; herbas suauissimi odoris, & floris. In fruticibus uerò sint rosæ, lilia, fabæ, rosamarinus, edera. In arboribus ziziphus, amygdalus, persicus, pyrus, pomiferaq; arbores, quibus nulla amaritudo respondet flore, uel succo. Syluestria uerò glandifera robora, terebinthus, lentiscus, cedrus, tilia, ilex minor, & cinus, sed taxi remoueantur inimicæ. Primi saporis mella thymi succus effundit. Secundi meriti timbra, serpyllum, uel origanum. Tertij meriti rosamarinus, & satireia. Cætera, ut arbutus, & olera, saporem rustici mellis efficiunt. Sint autem arbores à septentrionali parte dispositæ. Frutices, atque uirgulta ordines suos sub macerijs exequantur. Herbas deinde in plano post frutices conseremus. Fons, uel riuus huc conueniat otiosus, qui humiles transeundo formet lacunas, quas operiât rara, & transuersa uirgulta, sedes tutas apibus præbitura, cum sitient. Sed ab his apiū castris longè sint omnia odoris horrèdi, balneæ, stabula, coquina fusoria. Fugabimus

præter

prætereà animalia, quæ sunt apibus inimica, lacertos, blattas, & his similia. Aues etiã pãnis, & crepitaculis terreamus. Purus custos, frequens, & castus accedat, habens noua aluearia præparata, quibus excipiatur examinũ rudis iuuentus. Vitetur odor cœni, & cancer adustus, & locus, qui ad humanã uocem falsa imitatione respõdet. Absint & herbæ, titimallus, helleborũ, tapfia, absinthiũ, cucumis agrestis, & omnis amaritudo conficiendæ aduersa dulcedini.

De uasculis apiũ formandis. TIT. XXXVIII.

ALVEARIA meliora sunt, quæ cortex formabit raptus ex subere, quia non transmittunt uim frigoris, aut caloris, possunt tamen & ex ferulis fieri; si hæc desint, salignis uiminibus fabricentur, uel ligno cauata arboris, aut tabulis, more cuparum. Fictilia deterrima sunt, quæ & hyeme gelantur, & æstate feruescunt. Sed inter ea loca, quæ muni ri debere præcepimus, podia ternis alta pedibus fabricentur inducta testaceo, & albario opere leuigata propter læ certarum, cæterorumq; animalium noxam, quibus est moris irrepere: & supra hæc podia aluearia collocentur, ita ut non possint imbre penetrari, spatiolis inter se patentibus segregata. Angustus tamen aditus admittat examina propter frigoris, & caloris iniuriam. Sanè uentis frigidioribus altus paries resistat, qui locum possit defensis sedibus apri care. Aditus omnes soli opponantur hyberno, qui in uno corpore duo, uel tres esse debebunt ea magnitudine, quæ apis formam non possit excedere. Sic enim noxijs animalibus ingressu resistetur angusto: uel si apes obsidere uoluerint exeuntes, alio, ubi non fuerint, utentur egressu.

De apibus emendis. TIT. XXXIX.

APES si emendæ sunt, provideamus ut plena aluearia comparentur: quam rem uel inspectio, uel murmuris

Cc magnit

magnitudo, uel frequentia monstrat commeantis, ac remeantis examinis, & ex uicina potius, quàm ex longinqua regione, ne aëris nouitate tententur. Si uerò longius aduehenda sunt, collo nocte portentur: nec collocare, nec aperire aluearia nisi uespere instante debemus. Speculemur deinde per triduum, ne omne ianuas suas egrediatur examen. Hoc enim signo fugam meditantur assumere. Contra hæc, & cætera suo unumquodque mense reuidebimus. Tamen creduntur non fugere, si sterco primogeniti uituli adlinamus oribus uasculorum.

De balneis.

TIT. XL.

NON alienum est, si aquæ copia potiatur, patremfamilias de structura balnei cogitare: quæ res & uoluptati plurimum confert, & salutis. Itaque balneum constituemus in ea parte, qua calor futurus est, loco ab humore suspenso, ne id uligo fornacibus uicina refrigeret. Lumina ei dabimus à parte meridiana, & occidentis hyberni, ut tota die solis iuuetur, & illustretur aspectu. Suspensas uerò cellarum sic facies. Aream primo bipedis sternis, inclinata sit tamen stratura ad fornacem, ut si pilam miseris, intro stare non possit, sed ad fornacem recurrat. Sic eueniet, ut flamma altum petendo, cellas faciat plus calere. Supra hanc straturam pilæ laterculis argilla subacta, & capillo constructæ fiant distantes à se spatium pedis unius, & semissis, altæ pedibus binis semis. Super has pilas bipedæ constituantur binæ in altum, atque his supersundantur testacea pauimenta, & tunc si copia est, marmora collocentur. Miliarium uerò plumbeum, cui ærea patina subest, inter soliorum spatia forinsecus statuemus fornace subiecta, ad quod miliarium fistula frigidaria dirigatur, & ab hoc ad solium similis magnitudinis fistula procedat, quæ tantum calidæ ducat interius

interius, quantum fistula illi frigidi liquoris intulerit. Cel-
 le autem sic disponantur, ut quadræ non sint, sed (uerbè
 gratia) si x v. pedibus longæ fuerint, x. latæ sint: fortius
 enim uapor inter angusta luctabitur. Soliorum forma pro
 uniuscuiusque uoluntate fundetur. Piscinales cellæ in æsti-
 uis balneis à septentrione lumen accipiant, in hyemalibus
 à meridie. Si fieri potest, ita constituantur balneæ, ut om-
 nis earum per hortos decurrat eluuius. Cameræ in balneis
 si signinæ fiant, fortiores sunt. Quæ uerò de tabulis fiunt,
 uirgis ferreis transuersis, & ferreis arcibus sustinētur. Sed
 si tabulas nolis imponere, super arcus, ac uirgas, bipedas
 constitues ferreis anchoris colligatas, capillo inter se, atq;
 argilla subacta cohærentes, & ita impensã testaceã subter
 iducis: deinde albarij opis nitore decorabis. Possumus etiã, si
 cõpèdio studemus, hyberna ædificia balneis imponere: hinc
 & habitatiõni teporẽ submittimus, et fundamēta lucratur.

De malthis, calidaria, &

frigidaria.

TIT. XLI.

SCIRE conuenit, quoniam de balneis loquimur, quæ
 sunt malthæ calidariæ, uel frigidariæ, ut si quando in so-
 lijs scissa sunt opera, possit repente succurri. Calidariæ cõ-
 positio talis est. Picem duram, ceram albam ponderibus æ-
 quis, stupam, picis liquidæ totius ponderis dimidiam par-
 tem, testam minutam, florẽ calcis, omnia simul mista in pi-
 la contundes, & iuncturis curabis inferere. Aliter: Ammo-
 niacum remissum, ficum, stupam, picem liquidam tundis
 pilo, & iuncturas oblinis. Aliter: Ammoniacum, & sul-
 fur utrunq; resolutum line, uel infunde iuncturis. Item pi-
 cem duram, ceram albam, & ammoniacum super remis-
 sum, simul iuncturis adline, & cauterẽ cucta percurrere. Itẽ
 florem calcis cum oleo mistum iuncturis illine, & caue ne

mox aqua mittatur. Aliter, Sanguini taurino, & oleo florem calcis admisce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum & picem duram, & ostrci testas siccas similtundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines. Item malthe frigidariae, sanguinem bibulum, florem calcis, scoriam ferri, pileo uniuersa contundes, & ceroti instar efficies, & curabis adlinire. Item seuu liquefactu cribellato cineri admistu frigidæ aquæ inter rimas labenti, si allinatur obsistet.

De pistrino,

TIT. XLII.

SI AQVAE copia est, fusura balnearum debent pistrina suscipere, ut ibi formatis aquarijs molis sine animalium, uel hominum labore frumenta frangantur.

De instrumentis agrestium.

TIT. XLIII.

INSTRUMENTA uerò hæc, quæ ruri necessaria sunt, præparemus. Aratra simplicia, uel si plana regio permittit, aurita, quibus possint contra stationes humoris hyberni, sata celsiore sulco attolli. Bidentes, dolabras, falces putatorias, quibus in arbore utamur, & uite. Item messorias, uel scenarias, ligones, lupos, id est serrulas manubriatas minores, maioresq; ad mensuram cubiti, quibus facile est, quod per serram fieri non potest, rescando trunco arboris, aut uitis interseri: acus per quas in pastinis sarmenta merguntur, falces à tergo acutas, atq; lunatas, cultellos item curuos minores, per quos nouellis arboribus surculi aridi, aut extantes facilius amputentur. Item falciulas breuissimas tribulatas, quibus filicem solemus abscindere, serrulas minores, uangas, runcones, quibus uepreta persequimur, secures simplices, uel dolabratas, sarculos, uel simplices, uel bicornes, uel ascias in auersa parte referentes rastros. Item cauterer, castratoria ferramenta, atq; tonsoria, uel quæ ad animalium solent pertinere medicinam

dicinam. Tunicas uerò pelliceas, cum cucullis, & ocreas, manicasq; de pellibus, quæ uel insyluis, uel in uepribus, rustico operi, & uenatorio possint esse communes. Expletis ijs, quæ pertinent ad generale præceptum, nunc operas suas singulis mensibus explicabimus, & à mense Ianuario faciemus initium.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SECUNDVS.

De ablaqueandis uitibus. TIT. I.

IANUARIO mense locis temperatis ablaqueandæ sunt uites, quod Itali excodicare appellant, id est circa uitis radicem dolabra terram diligenter aperire, & purgatis omnibus uelut lacus efficere, ut solis teporibus, & imbribus prouocentur.

De pratis abstinendis, in locis
macris. TIT. II.

APRICIS, aut macris, aut aridis locis prata iam purganda sunt, & à pecore uindicanda.

De proscindendis agris, & iungendis bobus,
uel arandi disciplina. TIT. III.

PINGUES, & sicci agri proscindi, & apparari iam possunt. Sed boues melius collo, quàm capite iunguntur, quos, ubi ad uersuram uenerint, arator retineat, & iugum propellat, ut eorum colla refrigerentur. Sulcus autem in arationibus longior, quàm centum uiginti pedum esse non debet. Seruandū uerò est, ne inter sulcos non mota terra relinquatur. Glebæ omnes dolabris dissipandæ sunt.

Sed æqualiter terram motam esse cognoscis, si trāsuersam per sulcos perticā mittas. Quæ res sæpius facta, bubulcos ab hac negligentia submouebit. Obseruandum est, ne lutosus ager aretur, aut (quod sæpe fit) post longas siccitates leui imbre perfusus. Nam terra, quæ lutosa tractatur in primordio, fertur toto anno non posse tractari. Quæ autem suprâ leuiter infusa est, & subter sicca, si tunc aretur, asseritur per trienniū sterilis fieri. Et ideo mediocriter infusus ager, ut nec lutosus, nec aridus sit, proscindi debet. Si collis est transuersus, per latera sulcetur. Quæ forma tunc seruanda est, cum semen accipiet.

De ordeo gallatico serendo. TIT. IIII.

SI clemens fuerit hyems, ordeum gallaticū, quod graue, & candidum est, circa Idus Ianuarias seramus locis temperatis. Octo modijs iugerum complebitur.

De cicercula serenda. TIT. V.

CICERCULA hoc mense seritur loco læto, cælo humido. Tres modij iugrum complent. Sed hoc genus seminis rarò respondet, quia decipitur austro, uel siccitate dum floret, quod tunc propè necesse est euenire.

De uicia serenda, cum disciplina sua. TIT. VI.

HOC mense ultimo colligendi seminis causa non pabuli secandi uicia seritur. Iugerum sex modij occupant. Serenda est in terra proscissa post horā secundā, uel tertiam, cum ros esse desierit, quem ferre non potest. Sed statim cooperienda est ante noctem. Nam si nuda manserit, noctis humore corrumpitur. Obseruandum est ne ante uigesimā quintam lunam seratur, quia sic satā limaces persequuntur.

De fœno græco serendo. TIT. VII.

FOENVM græcum in Italia colligendi seminis causa, mense Ianuario ultimo, circa Februarias Calend. serimus

mus. Sex modij iugero sufficiunt. Arandū est spisse, sed non altē. Nam si plus quā quatuor digitis obruatur, difficile nascitur. Idcirco quidam minimis aratris proficissa prius terra seminant, & sarculis statim sata cooperiunt.

De eruo serendo.

TIT. VIII.

ERVVM feri & hoc mense nouissimo potest, loco sicco, & macro. In iugero quinq; modij seruntur.

De sarriendis frumentis, &

leguminibus.

TIT. IX.

HOC mense serenis, & siccis diebus, dum gelicidium non est, sunt sarculāda frumenta. Quod opus pleriq; negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, & necentur frigore subsecuto. Mihi autem uidetur herbosis locis tantum esse faciendum. Sed triticum, & far sarritur quatuor foliorum, ordeum quinq; faba, & legumina, cū supra terram quatuor digitis fuerint. Lupinus uerò, qui unam radicem habet, si sarculetur, extinguitur, quod nec desyderat, quia herbas præter auxilium cultoris affligit. Faba autem si bis sarculetur, proficiet, & multum fructum, & maximum afferet, ut ad mensurā modij complendi fresa propemodum sicut integra respondeat. Si siccas segetes sarculaueris, aliquid contra rubiginem præstitisti, maxime si ordeum siccum sarrietur.

De pastinandi generibus, & scrobibus uitium.

TIT. X.

PASTINVM fieri nunc tempus est: quod sit tribus generibus, aut terra in totum fossa, aut sulcis, aut scrobibus. Terra tota debet effodi, ubi ager immundus est, ut syluestribus truncis, & radicibus filicis, uel herbarum noxiarum spatia liberentur. Vbi autem mundæ sunt nouales, scrobibus pastinemus, aut sulcis: sed sulcis melius erit, quia

humorem in tota spatia pastinata transmittunt. Fiunt ergo sulci tanta longitudine, quantam destinaueris tabulae, latitudine pedum duorum & semis, uel trium, ita ut iuncti duo fossores designatū linea spatium bidentibus persequantur altitudine trium, uel duorum, & semis pedum. Deinde si per homines uinea colenda est, tantum crudi soli relinquimus, & sic alter sulcus imprimitur. Si uero arandae sunt uineae, quinque, uel sex pedum spatia, quae non sunt fodienda, in medio relinquemus. Quod si scrobes fieri placeat, faciemus tribus pedibus altas, duobus semis latas, tribus longas: siue fossoribus colantur uineta, seu bubus, eadem spatia, quae inter sulcos sunt dicta, seruare debemus. Ultra uero tres pedes altius fodienda scrobes non sunt, ne laborent frigore sarmenta, quae pangimus. Latera scrobibus aequaliter incisa sint, ne obliqua uitis saucietur alte nitentibus ferramentis, cum fossor incumbet. Pastini uero, quod omne uersabitur, trium, uel duorum semis pedum altitudine terra uniuersa fodietur, in quo erit diligentia, ne crudum solum fraude occulta fossor includat. Quam rem subinde custos uirga, in qua praedictae altitudinis modus designatus est, per spatia, quae fodiuntur, explorat. Radices omnes, & purgamenta, maxime rubi, & filicis in summum regeri faciat. Quae cura in omni positionis genere, & ubique seruanda est.

De tabulis uinearum.

TIT. XI.

TABVLAS autem pro domini uoluntate, uel loci ratione faciemus, siue integrum iugerum continentem, seu medium, seu quartanariam tabulam, quae quartam iugeri partem quadrata conficiet.

De mensura pastini.

TIT. XII.

MENSURA uero pastini haec est, ut in tabula quadrata iugerale, centeni octogeni pedes per singula latera

tera dirigantur, qui in se multiplicati treccētas uiginti quatuor decēpedas quadratas per spatium omne complebunt: secundum hunc numerum omnia, quæ uolueris pastinare, discuties. Decem & octo enim decēpedæ, decies & octies supputatæ, treccētas uiginti quatuor explebūt. Quo exemplo doceberis in maiore agro, uel minore mensuram.

De solo, & cœlo, & loco pangendis uineis congruenti, & ea, quæ illuc pertinet, disciplina.

TIT. XIII.

SE D solum uineis ponēdis nec spissum sit nimis, nec resolutum, propius tamen resolutum, nec exile, nec lætissimum, tamen læto proximū: nec cāpestre, nec præceps, sed potius edito campo, nec siccū, nec uliginosum, modicè tamen rosidum, nec falsum, nec amarū, qd' uitium sapore corrupto uina cōtristat. Cœlū mediocris qualitatis, tepidū tamē magis quā frigidum, siccum potius, quam nimis imbridū. Sed ante omnia uitis procellas, uentosq; formidat. Ad pastinandū rudes agros potius eligamus, uel maximè syluestres. Vltima conditio est eius loci, in quo fuerunt uetusta uineta. Quod si necessitas coegerit, prius multis arationibus exerceatur, ut abolitis radicibus prioris uineæ, & omni earū carie, & squalore depulso, nouella uitis tutius possit induci. Toffus, & alia duriora, ubi gelu relaxantur, & solibus, pulcherrimas uineas ferunt refrigeratis æstate radicibus, & humore detento. Sed & soluta glareæ, & calculosus ager, & mobiles lapides (si tamen hæc omnia glebis se pinguius miscuerint) & silex, cui terra superposita est, quia frigidus est & humoris tenax, radices æstate sitire non patitur. Item loca, ad quæ de cacuminibus terra decurrit, uel ualles, quas fluminum saturabit aggestio: sed hoc in ijs locis, quæ gelu, & nebulis infecta esse non possunt. Argillosa

C c 3 terra

terra comoda est, argilla autē sola grauiter inimica, & cetera, quae in genemibus dixi. Nam locus, qui misera uirgulta produxerit uel uliginosus, uel saluus, uel amarus, uel satiuolosus, & aridus, reprobatur. Niger sabulo, & rubens utilis est, sed cui fortis terra permixta est. Carbunculus, nisi stercoretur, macras uineas reddit. In rubrica difficiliter comprehendunt, quamuis postea nutriantur. Sed hoc genus terrae opibus inimicum est, quia paruo humore nimis madescit, & paruo sole nimis durascit. At maximē utile solum est, quod inter omnes minietates temperamentū tenebit, & raro proximum, quam denso fuerit. Plagā coeli uinea spectare debet locis frigidas meridianam, calidis septentrionalem, tepidis orientem, si tamen austros, uel euros regio nō habeat inimicos. Quod si hoc est uitā, melius in aquilonem, uel fauoniam uineta dirigimus. Sed locus qui pastinādas est, prius impedimētis, & omnibus elisis liberetur arboribus, ne post calcatu assiduo terra effossa solidetur. Si campus est, duobus semis pedibus pastinetur: si cliuus, tribus: collis praeruptus quatuor, ne citius terra decurnat: uallis uerō duobus pedibus. Sed ager uliginosus, qui humores altius fossus eruat, sicut Rauennatis soli, non amplius quam in pedem semis effodiat. Illud experimentis assiduis comprehendentes melius prouenire, si uel statim fossa terra, uel non longē antē pangantur, cum tumor pastini nondum repetita soliditate subsedit. Haec quoque in faciendis sulcis, & scrobibus approbaui, maxime ubi mediocris est terra.

De lactuca, nasturtio, eruca, caulibus, allio,
& ulpico serendis.

TIT. XIII.

MENSE Ianuario lactuca serenda est, uel decem-bri, ut planta eius Februario transferatur. Itemq; Februario seritur, ut possit Aprili mense transferri. Sed certum est eam toto anno bene feri, si locus sit letus, stercoreatus, ir-

riguus. Antequam pangatur, radices eius refecemus equaliter, & liquido fimo linamus, uel quæ iam pactæ sunt, nudatæ latamen accipiant. Amant soium subactū, pingue, humidum, sterco ratū. Inter has herba manu euellēda est, non sarculo. Latior fit, si rara ponatur, uel cū producere incipiet caulē, eo leuiter inciso gleba prematur, aut testa. Candidæ fieri putantur, si fluminis arena, uel litoris frequenter spargatur in medias, & collectis ipsæ folijs alligentur. Si uitio loci uel temporis, uel seminis cito lactuca durefcit, plāta eius auulsa, & denuo posita teneritudinem consequetur. Item multis seminibus condita nascetur, si caprini sterco ris baccam subula subtiliter excauaucris, et in ea semē lactucæ, nasturcij, ocymi, erucæ, radicis immiseris, & tunc inuolutam fimo baccam, terra optime culta, breui scrobe demerseris. Raphanus nititur in radicem. Cætera semina in summo, lactuca pariter mergente, profiliunt, singulorū sapore seruato. Alij hoc ita assequuntur: Auulsa lactucæ folia carpunt, quæ radicibus iuncta sunt, et in eisdē gradibus surculo punctis, præter raphanum, semina supradicta deponūt, ac fimo adlinunt. Sic obruta iterū lactuca prædictorū seminū caulibus ambietur. Lactuca dicta est, quod abundantia lactis exuberet. Hoc mense nasturcium constat, & omni tempore esse ponendum, loco quali placebit, & cælo: fimum non desiderat: humorem, quamuis diligit, tamen deesse non curat. Si cum lactuca seratur, nasci fertur egregie. Et nunc, & mensibus quibus uolueris, & locis, erucam serere nil moreris. Hoc etiam mense caules, & toto anno seri possunt, sed melius alijs, quibus adscriptū est. Hoc etiam mense alliu, & ulpicū bene seritur, sed allio alba terra proficiet.

De pomis, sorbo, amygdalo, nuce, iuglande,

& cæteris pomis.

TIT. XV

Mense.

MENSE Ianuario, Februario, & Martio, locis frigidis, calidis uerò Octobri, & Nouembri sorba feruntur egregie, ita ut matura in seminario ipsa poma pangantur. Ego expertus sum multas arbores ex pomis sponte progenitas, & in crescendo, & in ferendo extitisse felices. Plantas etiã si quis ponere uoluerit, habebit arbitriũ, dummodo calidis locis mense Nouẽbri, tẽperatis Ianuario, uel Februario, frigidis Martio inclinante disponat. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, & solũ pinguisimum, cuius indicium certissimũ facit, si frequens ubicunq; nascatur. planta est transferenda robustior, scrobem desiderat altiorem, & spatia longiora, ut (quod illi maxime prodest) à uentis frequentibus agitata grandescat. Si uermes patietur infestus, qui in ea rufi, ac pilosi solent medulla interna sectari, aliquos ex his sine arboris iniuria detractos, uicino crememus incendio. Creduntur hoc genere uel fugere, uel perire. Si minus ferre cœperit, tẽdæ cuneus eius radicibus inseratur, uel circa partẽ ultimã fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquetur. Mense Aprili sorba inferuntur in se, in cydonco, in spina alba, uel trũco, uel cortice. sorba seruãtur hoc genere. Lecta duriora, ac posita, ubi mitescere cœperint, fictilibus usque ad plenum claudantur urceolis, gypso desuper tectis, & bipedanea scrobe loco sicco sub sole merguntur ore peruerso, & desuper spissius terra calcatur. Item secta per partes siccantur in sole, & seruantur in uasculis in hybernum. Cũ uoluerimus uti, aqua feruenti macerata reuirescunt sapore iucundo. Aliqui cum pediculis suis uiridia lecta suspendunt locis opacis, & siccis. Itẽ ex sorbis maturis, sicut ex pyris uinum fieri traditur, & acetũ. Alij sorba in sapa asserũt diu posse seruari.

De amygdalo.

Amyg

A M Y G D A L V S feritur Ianuario, & Februario,
 item locis calidis Octobri, & Nouëbri, semine, & plantis,
 quæ de maiori radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris
 nihil utilius est quàm seminariū facere. Fodiemus ergo altam
 pede uno semis areā, in qua obruemus amygdala, non am-
 plius quatuor digitis, ita ut acumina figamus in terra spa-
 tio inter se binorū pedū separata. Amant agrum durum,
 siccum, calculosum, cœlū calidissimū: & quia mature flore-
 re consueverunt, ita statuenda sunt, ut arbores ad meridiē
 spectent. Cum in seminario adoleuerint, relictis ibi quæ spa-
 tio sufficiāt plātis, alias trāsferemus mense Februario. Sed
 ipsa amygdala ad ponendū & noua legamus, & grandia,
 quæ antequam ponamus pridie mulsa aqua, ita ut ne ni-
 mis maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mor-
 dacitas. Alij prius fimo liquido per tridū nuces eas mace-
 rant: deinde die, & nocte esse patiuntur in mulsa, sed quæ
 suspiciōnē tantū possit habere dulcedinis. Cum in semina-
 rio amygdala disponimus, si siccitas intercesserit, ter in
 mense rigemus, & herbis nascētibus circumfodiendo sepe
 purgemus. Terra seminarij letamen debet habere admistū.
 Spatia inter arbores uiginti, aut uiginti quinque pedum
 dedisse sufficiat. Putandæ sunt Nouembri Mense ut super-
 flua, & arida, & densa tollamus. Seruandæ sunt à pecore,
 quia si rodantur, amarescunt. Circunfodi non debent quo-
 ties florent, quia inde flos eius excutitur. In uetustate plus
 affert. Si ferax non est, tedæ cuncū terebrata radice merga-
 mus, uel silicem sic inferamus, ut libro tegente claudatur.
 Locis frigidis, ubi metus est de pruina, Martialis dicit hoc
 remedio subueniri. Antè quàm floreāt radices nudātur, &
 albi lapides minutissimi misti arenis congeruntur, & ubi
 iam tempus uidebitur, ut debeant germinare, effossi iterum
 lapi

Lapides submouentur. Tenemas nuces amygdalus creuabit (ut dicit) si ante florem radicibus ablaquatis per dies aliquot calida aqua iugeratur. Exe amaris dulces fiunt, si circūfisso stipite tribus digitis à radice fiat cauerua, per quam mox uide sudet humorem, uel mediū truncus tenebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur, uel si circa maces suillum steruus affundas. Amygdala ad legendum maturitatem facietur, cum fuerint spoliata corticibus. Hæc sine cura hominis seruantur in longū. Si difficulter coriū dimittent, paleis obruta continuo relaxantur. Item decocti, si aqua marina lauemus, aut salu, & candida fiunt, & plurimū durant. Mese Decēbri, uel Ianuario circa Idus amygdalus inseritur, locis uerò frigidis, & Februatio. Si in nē surculos condias antè, quam germinent, uiles sunt, qui de summitate sumuntur. Inseruntur & sub cortice, & in trunco. Inseruntur in se, et in persico. Græci asserunt nasci amygdala scripta, si a perta testa nucleū sanū tollas, et in eo quod libet scribas, et iterū luto, et porcino stercore inuolutū reponas.

De nuce iuglandæ.

TIT. XVI.

NUCEM iuglandem seremus extremo Ianuario, uel Februario. Amat loca montana humida, & frigida, plerumq; lapidosa. Potest tamen, & locis temperatis iuuante humore nutrirī. Serenda est nucibus suis eo more, quo & amygdala seruntur, & iisdē mēribus. Sed quas Nouembri mense disponis, aliquatenus in sole siccabis, ut exsiccentur noxiū uirus humoris. Quas uerò mense Ianuario, uel Februario positurus es, aqua simplici prudē macerabis. Ponemus autē transversas, ut latus, ad est carina ipsa, figuratur in terra. Cacumen ipsum, cum ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus. Lapis subter, uel testa ponenda est, ut radicem, nō simplicet, sed, repersa respergat. Le-

tior

lior fiet, si sæpius transferatur. In frigidis locis bima, in calidis trima transferri debet. Radices plantarũ (sicut in alijs arboribus solemus) in hoc genere refecare non debes. Fimo bubulo ima planta tingenda est, sed melius cinis aspergatur in scrobibus, ne calore stercoreis aduratur: nam cinis creditur uel corticis teneritudinem procurare, uel fructuũ densitatem asferre. Altis scrobibus delectatur pro arboris magnitudine, & desyderat interualla maiora, quia stillicidijs foliorum suorũ proximis, uel sui generis nocebit arboribus. Debet aliquando circũfodi, ne caua fiat uitio senectutis: quæ si uitietur, canalis longus à summo trunco ad imum debet excudi: sic beneficio solis, & uenti durefcunt, quæ in putredinem transibant. Si dura nux erit, uel nodosa, cortex circũcidendus erit, ut uitium mali deducat humoris. Alij radicũ summa præcidunt. Alij terebratæ radici palũ de buxo imprimũt, uel cuprinũ clauum, uel ferreũ. Si tarentinam facere uolueris, solam nucis carnem lana propter formicas obuolutam in seminario debebis obruere. Si ferentem iam in hoc genus uelis mutare, lixiuo per annũ continuum ter rigabis in mense. Coxtex in nuçe dimissus, maturitatis indicium est, qualis debet & poni. Nuces seruantur uel paleis obrutæ, uel arena, uel folijs suis aridis, uel area ex ligno suo facta inclusæ, uel coëpis mistæ, quibus hanc uicissitudinem reddunt, ut eis acredinem tollant. Martialis asserit, & expertum se ait, uirides nuces tantũ liber as putaminibus suis melle demergi, & post annum uirides esse, & ipsum mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta potio arterias curet, & fauces. Inseritur, ut pleriq; asserunt, mense Februario in arbuto, sed melius in trunco, ut alijs, & in pruno, & in se.

De alijs pomis, quæ maxime per alios
mensēs seruntur.

Hoc

HOC mense tuberes inferuntur cydoneo. Nunc locis temperatis persicorum ossa ponuntur. Et inferitur eadem persicus in se, in amygdalo, & in pruno, sed pruno armenia inferemus, & præcoqua. Nunc etiam prunus inferenda est anti, quàm gumminet, in se, & in persico. Et cerasus oportune inferetur agrestis.

De signandis animalibus, & lardi, & pernarum confectione, & echini, & rapis. TIT. XVII.

HOC mense (sicut Columella dicit) maturi agni, & animalia omnia minora, atq; maiora caractere signentur. Hoc tempore lardi, echini falsi, raporum condiendorum, & pernarum iusta confectio est.

De oleo myrtino. TIT. XVIII.

HOC mense ex baccis myrti oleum conficies hoc modo. Vnciam foliorum per olei libram unam mittes, & per uncias x. uini ueteris stiptici heminam, & cum oleo bullire facies. Iccirco autem uino respargentur folia, ne frigantur anti, quàm decoquantur.

De uino myrtite. TIT. XIX.

ITEM eisdem baccis uinum myrtite sic facies. In uini ueteris sextarijs urbicis x. mittis grana myrti confracta sextarios urbicos III. quæ sint decem & nouem diebus infusa. Postea expressis myrti granis colabis, & in eo uino medium croci scrupulum, & folij unum scrupulum mittis, & ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

De oleo laurino. TIT. XX.

ITEM ex lauri baccis oleum conficietur hoc modo. Lauri baccas quamplurimas, & maturitate turgentes in aqua calida bullire facies, & ubi diu serbuerint, olei, quod ex se dimiserint, supernatantis undam pennis leuiter cogen tibus in uasa transfundes.

De oleo

De oleo lentiscino. TIT. XXI.

LENTISCINI etiam olei matura confectio est, quæ fit taliter. Grana matura lentisci quamplurima colligis, & una die, ac nocte supra se accruata esse patieris. Deinde sportam granis eisdem plenam cuiuscumque; uasculo superponis, & calida adiecta calcabis, & exprimes. Tunc ex eo humore, qui defluxerit, supernatans oleum lentiscinum sicut laurinum colligetur. Memento autem (ne rigore possit astringi) aquam calidam sæpe suffundere.

De gallinarum partu. TIT. XXII.

GALLINARVM partus foecunditatem repetit hoc mense post brumalem quietem, & incipiunt ad educandos pullos ova supponi.

De cædenda materie. TIT. XXIII.

HOC etiam mense cædenda materia est ad fabricam, cum luna decrescit, & ridicæ, uel pali faciendi.

De horis. TIT. XXIIII.

HIC mensis in horarum spatio cum Decembri mense conuenit, quarum sic mensura colligitur.

Hora	I.	pedes	XXIX.
Hora	II.	pedes	XIX.
Hora	III.	pedes	XV.
Hora	IIII.	pedes	XII.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	IX.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	XII.
Hora	IX.	pedes	XV.
Hora	X.	pedes	XIX.
Hora	XI.	pedes	XXIX.

Dd PAL.

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

TERTIVS.

De pratis seruandis, & lætamine
faturandis. TIT. I.

FEBRVARIO mense locis temperatis prata incipient custodiri, quæ prius (si macra sunt) sparsa lætamine saturètur, quod eiiciendum est luna crescente. Quanto recentius fuerit, tanto plus nutriendis herbis ualebit, quod à superiori parte fundetur, ut succus eius per totum possit elabi.

De proscindendis collibus. TIT. II.

LOCIS tepidis, aut si clemens tempus, & siccum fuerit, colles pingues uel hoc mense proscinde.

De satione trimestri. TIT. III.

HO C mense serendum omne trimestrium genus.

De serenda lenticula, item
cicercula. TIT. IIII.

HO C etiam mense lenticulam seres solo tenui, & resoluto, uel etiam pingui, sed sicco maxime, quia luxuria, & humore corrumpitur: usq; ad duodecimam lunam bene seminatur, quæ, ut cito exeat, atq; grandescat, prius cum fimi ariditate miscenda est: atq; ubi ita requieuerit quatuor, aut quinque diebus, tunc spargitur. Iugerum modij unius semen implebit. Hoc etiam mense cicercula seritur, loco, & modo, quo ante descripsi.

De serendo cannabo. TIT. V.

HO C mense ultimo cannabum seres terra pingui, stercoreata, rigua, uel plana, atq; humida, & alius subacta. In
uno

uno pede quadrato sex eiusdem feminis grana ponantur.

De agris medicæ parandis. TIT. VI.

N V N C ager, qui accepturus est medicam (de cuius natura, cum erit serenda, dicemus) iterandus est, & purgatis lapidibus, diligenter occandus. Et circa Martias Calendas subacto sicut in hortis solo, formandæ sunt aræ late pedibus x. longæ pedibus quinquaginta, ita ut eis aqua ministretur, & facile possint ex utraque parte runcari. Tunc iniecto antiquo stercore in Aprilem mensē referuentur paratæ.

De eruo serendo. TIT. VII.

H O C mense toto eruum adhuc seri potest, quia Martio serendum non est, ne pastu suo pecoribus noceat, & boves reddat insanos.

De curandis vitibus, & arboribus, & ordeo gallatico serendo. TIT. VIII.

N V N C pomis, & vitibus uetus urina si affundatur, & numero fructuum præstat, & formæ. cui proderit, ut amurcam misceamus insulsam maxime in oleis: sed hoc frigidioribus diebus antè quàm feruor incipiat. Etiam nunc ordeum gallaticum, quod graue, & candidum est, seretur locis frigidis circa Martias Calendas.

De ponendis uineis pastino, uel scrobibus, aut fuleis, & omni, quæ illuc pertinet, disciplina. TIT. IX.

H O C mense omnia genera pastinati soli, seu sulci, seu scrobes vitibus compleantur. Natura autem uitis coelū omne solumq; sustentat, si genera conuenienter aptentur. Plano igitur loco statues uitem, cuius genus nebulas sustinet, & pruinas: collibus, quod siccitatem durat, & uentos. Pingui agro graciles, atque infœcundas: macro feraces, & so-

D d 2 lidas:

lidas : denso ualidas , atque frondosas : frigido, & nebuloso,
 quæ hyemem celeri maturitate præueniunt , aut quæ du-
 ris acinis inter caligines securius florent : uentoso stabiles,
 & tenaces : calido grani tenerioris , & humidi : sicco eas,
 quæ pluuias ferre non possunt : & ne multa dicamus, eli-
 genda sunt genera , quæ professione uitiorum suorum con-
 traria loca diligunt ijs , in quibus durare non poterunt.
 Placida sanè regio , & serena tutò genus omne suscipiet.
 Vitium genera numerare non attinet , sed notum est maio-
 res uuas pulchræ speciei, grani callosi, & siccioris ad men-
 sam : feracissimas uerò , & cutis tenerioris , & sapore no-
 bileis , & maxime quæ citius deflorescunt , uindemijs esse
 seruandas. Loca naturam plerisque uitibus mutant. Solæ
 amineæ ubicunque sint, uinum pulcherrimum reddunt. Ca-
 lidum statum potius quàm frigidum sustinebunt. De pingui
 ad macrum transire non possunt, nisi sterco adiuerit. Ha-
 rum duo genera sunt, maior, & minor. Sed minor melius
 deflorescit, & citius, internodijs minoribus, & grano bre-
 uiore. Si arbori applicetur, pinguem terram : si colatur in
 ordines, mediocrem desyderat. Imbres contemnit, & uen-
 tos, nam maior sepe uitiat in flore. Sunt & apianæ præ-
 cipuæ Satis est genera ista dixisse. Industrius uir probata
 deligat , & terris talibus mandet, quæ imitari eas possint,
 unde sumuntur : sic merita sua quæque seruabit. Sed uitem,
 uel arborem melius erit de exili ad pinguem transferre: nam
 si à pingui terra ad solum exile transferint, utiles esse non
 poterunt. Eligēda sunt sarmenta, quæ pangimus de uite me-
 dia, neque de summa, neque de infima, quinque uel sex gem-
 marum spatio, à ueteri procidentia, quia non facile degene-
 rant , quæ de locis talibus transferuntur. Sumantur autem
 de uite focunda , neque putemus brachia esse fertilia , quæ

uvas singulas, aut binas producunt, sed quæ multa ubertate curuantur : nam potest ferax uitis feraciores in se habere materias. Erit & hoc signum fertilitatis, si de duro aliquo loco fructum citabit, si foetu impleuerit ramulos ex ima parte surgentes. Sed hoc signis positis per uindemias est notandum. Ad pangendum, nouellus palmes debet eligi, duri in se nihil habens, & ueteris sarmenti, quia hoc putrescente sæpe corrumpitur. Summa flagella repudicimus, ac surculos, qui licet bono loco nati sint, tamen feracitate caruerunt. Pampinariu, qui de duro nascitur, etiam si attulerit fructus, pro frugifero non est ponendus : in suo enim loco foecundatur à matre, translatus uerò tenet sterilitatis uitium, quod nascendi conditione suscepit. Caput sarmenti, cum deponitur, torquendum non est, nec aliquo modo uexandum, nec demersa penitus foecundiore parte, quod sterili proximum est, supra terram relinquatur : deinde quoniam ipsa tortura uexatio est, & pars ea, de qua radix futura præsumitur, iniuriæ nulli subijcienda est, cum qua contendere cogatur antè, quàm teneat. Ponendæ sunt uites placidis diebus, ac tepidis. Curandumq; ne sarmenta sole urantur, aut uento, sed uel statim ponantur, uel obruta referuentur. Hoc mense, ac deinceps toto uere, uinea ponenda est regionibus frigidis, pruinosis, pinguibus campis, & humidis prouincijs. Sit autem mensura sarmenti cubitus unus. Vbi pinguis est natura terrarum, maiora inter uites spatia relinquemus : ubi exilis, angusta. Nonnulli itaque in ijs uitibus, quas toto solo pastinato disponunt, ternos pedes inter singulas uites quoquo uersus dimittunt. Sed hoc genere diuisionis in iugerali tabula pangentur tria millia tricēta uicena una sarmenta. Quòd si duos semis pedes inter uites relinqui placuerit, in eadem tabula ponentur uites quatuor millia septingentæ quinquaginta

ginta tres. Sed ad ponendum utemur hoc ordine. Lineam, seruat is ijs spatijs, quæ placuerit custodire, candidis signis, uel quibuscunque notabimus: tunc tensa per tabulam linea, in eis locis surculos, uel calamos figemus, ubi unaquæque uitis uentura est. Ita spatium totius tabulæ surculis complebitur ad numerum uitium futurarum: atque is qui pasciturus est proiecta circa surculos sarmenta sine ullo cruore deponet. Præterea non est uno genere uitium omne pastinum conferendum, ne annus iniquus generi spem uindemiæ totius extinguat. Et ideo quatuor, aut quinque eximij generis sarmenta pangemus: sed maximè expediet genera tabulatim disponi, & decimanis diuidi, nisi deterreat operis difficultas: quòd si est uetus uinea, singulorum generum surculis tabulatim poterimus inserere: & facillè hoc genus colendi, quod est pulchrum, atque utile, consequemur. Ita & maturitatis, & floris tempora, quæ in uite diuersa sunt, suis temporibus opportuniùs obtinere poterimus. Nec paruo constabit, si legatur maturitas cum acerbitate, dispendium, cum unius tempestiuam uindemiã sequi, sit permixta cruditate uitiosum, & alterius seras maturitates expectare damnificum. Huic commodo adiicitur, quòd pro generum diuersitate per gradus accedente uindemiã minor operarum numerus eam poterit expedire, & generatim condere, ac melius puros sapes, sine luctamine alterius generis unaquæque uina seruare. Hoc si difficile uidebitur, non alias simul conseras, quàm quæ & sapore, & flore, & maturitate conueniunt. Sed hæc in pastinis, uel sulcis ratio crit, in scrobibus uerò per angulos IIII. sarmenta deponis. Sed (ut asserit Columella) uinaceam stercore mistam simul sparges, & si exile solum fuerit, pinguem terram scrobi inferes, uel aliunde portatam. Cùm uerò plantam, uel malleolũ disponimus, modicè humido

humido solo, sed potius arido, quam lutoſo dnabus gemmis supra terram relictis ſarmenta ponemus obliqua, & ſic facilius comprehendent.

De arbuſtjuis uitibus, & plantis
arborum uitiferarum. TIT. X.

Q V O D ſi arbuſtum te habere delectat, plantam generoſe uitis prius in ſeminario nutrire debebis, ut inde radicata transferatur ad ſcrobem, cui arbor iniuncta eſt. Seminarium uero dicimus æque foſſam tabulam pedum duorum ſemis altitudine. In hac, quam pro numero ponendarum uitium, uel qualiumcunq; plantarũ protendis, aut contrahis, breuiſſimo ſpatio diſtantia inter ſe ſarmenta depones. ſi uallis, aut humectus eſt campus, trium gemmarum exceptis minutis, quas habebit inferius. & ubi conualuerint, hinc poſt biennium radicataſ uites, uel arbuſculas transferas: quas cum depones in ſcrobe, ad ſingulas materias rediges, putatis omnibus, quæ ſcabra ſunt, curtatis etiam radicibus, ſi quas potueris inuenire uexatas. In ſcrobe autem ad arbuſtum faciendum duas radicataſ uites deponis, hoc ſeruans, ne ſe in radice contingant: ſed lapides quinque prope librarum medios in utranq; conſtitues, & ipſas uites ad ſcrobis latera diſcreta coniunges. Mago aſſerit, ſcrobem non primo anno eſſe complendam, ſed ſubinde coequandam, quæ res uitem faciet altius fundare radices: ſed hoc aridis prouincijs forte conueniet, humidis autem ſata putrefient recepto humore, niſi ſtatim terra cumuletur. Sed arbuſta qui faciet, plantas arborum de his generibus ponat, ſi agro ſuppetit abundantia, populo, ulmo, fraxino in montanis, & aſperis in quibus ulmus minus leta eſt. Haſ etiam Columella dicit ſeminario debere nutriri. Mihi uidetur, quòd nulla prouincia ſit, quæ non ex his quancunq; ſpon-

te producat. Plantas etiam maiores de locis quibuscunque translatas, uel eorum generum truncos radicanos hoc tempore circa scrobem uitis oportere constitui. Sed si ager frumentarius fuerit, ubi arbuta disponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, ut feri possit, in exili autem uicenos, in scrobe uero uitis ab arbore sua sesquipedis spatio distare debet. Nam uitis multum subiecta arbori, incremento arboris opprimetur. Caueis etiam munienda est aduersum pecoris appetentis iniurias, & arbori suae protinus alliganda. Est & aliud de transferenda ex arbusto uite compendium. Fit ex uimine parua corbicula, quae mensura pedis, uel aliquanto minus circini spatio possit amplecti. Haec ad arborem, cui uitis inhaeret, fertur, & in fundi media parte pertunditur, quo sarmento uirgam possit admittere. Inducto itaque sarmento uitis eius, de qua transferre disponis, corbicula ipsa ex aliqua arboris parte suspenditur, & uiua terra repletur, ut sarmentum terra possit includi, quod sarmentum prius intorquetur. Ita exacto annui temporis spatio, sarmentum, quod clausum est, radices creabit intra praedictam corbiculam. Tunc sub fundo corbis incisum radicatam sarmentum cum ipsa corbe portabitur ad locum, quem uitibus arbustiuus destinabis implere, ibique obruetur circa arboris maritanda radices. Hoc genere quantum uolueris numerum uitium transferes sine ambiguitateprehendendi.

De uineis prouincialibus.

TIT. XI.

VINEAE in prouincijs multis generibus sunt: sed optimum genus est, ubi uitis uelut arbuscula stat breui crure fundata. Haec primo calamo iuuatur, donec solidetur: sed altior sesquipede esse non debet: ubi robusta fuerit, sola consistet. Aliud genus est, in quo cannis pluribus circa dispositis, ipsa uitis per cannas sarmentis ligatis in orbiculos

biculos flectitur se sequentes. Vltimæ positionis vitis est, quæ per terram proiecta discumbit. Hæ omnes & scrobibus ponuntur, & sulcis.

De putandis vineis communibus, altis.

uel humilibus.

TIT. XII.

H O C mense locis frigidis aliquatenus, & temperatis vitium iusta putatio est. Sed ubi multæ sunt vineæ, diuidantur, & pars earum, quæ septentrionem respiciet, uerno putetur: alia pars aduersa clementioribus plagis, recidatur autumno. Sed in putatione semper nitamur, ut vitis fiat in crure robustior, ne'ue debili uticula duo duramenta seruemus. Auferenda sunt lata, intorta, debilia, malis locis nata sarmenta. Focaneus etiam, qui inter duo brachia medius nascitur, debet abradi: qui si pinguitudine sua brachium quodcunq; proximum debilitauerit, illi deciso ipse succedat. Erit tamen optimi putatoris, inferius sarmentum, quod bono loco natum fuerit, reparandæ vitis causa semper tueri, & ad unam, uel duas gemmas relinquere. In locis clementioribus alius vitem licebit expandere: in exilibus, aut æstuosis, aut decliuis, aut procellosis humilior est habenda. Locis pinguibus, singulis brachijs vitium bina flagella dimitte. Sed erit sapientis æstimare uim vitis. Nam quæ altius tollitur, & fecunda est, plus quàm octo palmites habere non debet, ita ut conseruemus semper in inferiore parte custodem. Circa crus quicquid nascitur, amputandum est, si non desideret uinea reuocari. Quòd si truncus vitis sole, aut pluuijs, aut noxijs animalibus est cauatus, purgamus quicquid est mortuū, plagasq; eas amurca linimus, & terra, quod proderit aduersum prædicta. Cortex etiam recisus, & pēdens à uite tollatur: quæ res minorē fecē reddit in uino. Muscus radatur ubicunq; repertus. Sed plagæ, quas in duro vitis ac

cipiet, oblique, & rotundæ esse debebunt. Decisis, sicut supra dixi, male natis omnibus, & ueteribus, nouellos, & fructuarios serua. Vngues etiam custodum siccos, & annotinos recide, & omnia, quæ uetera, uel scabra reperies. Illæ, quæ altius coluntur, ut in iugo, uel pergula, ubi quatuor pedibus supra terram leuatæ steterint, quaterna brachia habeant. Si macra uitis erit, in singulis brachijs singula flagella dimittimus: si pinguis, bina. Sed prouidendum, ne in ima parte sint sarmenta, quæ seruas. Quod cum fit, uitis, tanquam si fulgure tangatur, arefcit. Relinquenda sunt sarmenta neque circa durum, neque in summo, quia hæc uelut pampinaria minus afferunt, illa uitem nimietate foetuant, & longius ducunt. Quare in medio loco seruanda sunt, quæ tuemur. Plaga non iuxta gemmam, sed aliquanto superius fiat, & euertatur à gemma propter lacrymam defluentem.

De putatione arbuti.

TIT. XIII.

VITIS, quæ in arbore collocatur, prima eius materia ad secundam, uel tertiam gemmam præcidatur. Deinde omnibus annis aliquid per ramos crescere subinde patiamur, unam materiam semper ad cacumen arboris dirigentes. Sed qui fructum uolunt maximum, materias plures per ramos submitunt: qui uinum melius, sarmenta in cacumen extendunt. Fortioribus ramis arborum plures materiae, debilioribus imponendæ sunt pauciores. Putandi autem ratio talis est, ut & uetera sarmenta, quibus primi anni fructus pependit, omnia recidantur, & noua circuncisis capreolis, & ramulis inutilibus dimittantur. Sed prouidendum est, omnibus annis uitæ resoluui, ac religari, quia refrigeratur. Ita formandi sunt rami arborum uiti ferarum, ne alter sub alterius linca dirigatur, sed loco pingui ulmus à terra octo pedibus,
gracili

gracili uerò septem sine ramo relinquenda est. In solo rosido, & nebuloso rami arboris uitiferæ in orientem, & occidentem putatione dirigantur, ut latera uacua solis alijs membra totius uitis ostendant. Agendum est autem, ut uitis spissa non sit in arbore, & deficientibus primis arboribus substituendæ sunt aliæ. In loco cliuoso humiliter rami arborum seruandi sunt: in plano & uliginoso altius. Palmites ad arborem non duro uimine ligentur, ne eos uinculum recidat, aut alterat. Hoc autem noueris, quia palmes quod extra ligaturam pendens habuerit, fructum induet: quod infra ligaturam, materiae sequentis anni deputabit.

De prouincialibus uineis putandis. TIT. XIII.

VITES, quas prouinciali more uelut arbusculas stare dixi, si instituere uelis, ramos à quatuor partibus his relinques, & in eis brachijs sarmenta pro uitis possibilitate seruabis. Vites autem, quæ cannis in orbem cinguntur, sic putentur, quemadmodum eæ, quæ nituntur ridicis, aut palis. Illæ uerò quæ sine adminiculis iacent, quod pro sola indigentia faciendum est, uel necessitate prouinciæ, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis uinea strictius est putanda.

De nouellæ uitis putatione. TIT. XV.

NOVELLAM uitem Columella dicit à primo anno ad unam materiam esse formandam, nec recidendam totam, sicut Italiæ consuetudo est. Anno secundo expleto, quia uel intercant uites in totum recisæ, uel infœcunda sarmenta producant, quæ amputato capite uelut pampinaria de duro coguntur exire, quare iuxta ipsam commissuram ueteris sarmenti, unam, uel duas gemmas censemus relinquendas: quod est merito in uiticula fortiore seruandum, & sanè excipiendam calamis nouellam, uel exiguis palis, ut tertio

anno

anno robustiores possit accipere. Nam quadrima nouella, ubi letum solum est, tres materias merito nutrire cogetur, statim post putationem sarmenta decisa à uineis, & rubi, & impedimentum fossoris omne tollatur.

De propaginibus.

TIT. XVI.

HOC etiam mense propagandæ sunt uites: sed uetus, & exesa uinea, cuius duramenta longe processerunt, ut Columella dicit, mergis melius reparabitur, quam si infossione totius corporis obruatur, quod agricolis certum est displicere. Mergum dicimus, quoties uelut arcus supra terram relinquitur, alia parte uitis infossa. Nam (ut ait Columella) cum totæ stratae sunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur. Mergi uerò post biennium reciduntur in ea parte, quæ supra est, & in loco iustas uites relinquunt. Sed (ut agricolæ asserunt) post biennium si recidas, plerunq; infirmas habent radices, & repente simul pereunt.

De insitionibus.

TIT. XVII.

HOC mense calidis, & apricis locis optime celebratur insitio, quæ fit tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri possunt, tertium reseruatur æstati. Sunt autem genera inferendi hæc, aut sub cortice, aut in trunco, aut emplastro. Inferemus ergo sic: Arborem uel ramum, in loco qui nitidus est, & sine cicatrice, serra recidemus non læso cortice. Post serraturam, plagam ferramentis acutis incidamus. Inde quasi cuneum tenuem ferreum, uel osseum, maxime leoninum, inter corticem, & lignum tribus prope digitis consideranter deponimus, ne corticis fascia dissipetur, & in eum modum subducto cuneo, statim surculum mergimus una parte decisum salua medulla, & cortice partis alterius, qui supra arborem sex, uel octo digitis emineat. Duos, uel tres, uel plures surculos pro trunci qualitate constituimus

stituimus: quaternis digitis, uel amplius inter eos spatium
 relinquimus: tunc iunco, aut ulmo, aut uimine stringimus, &
 supra lutum musco tectum ponemus, ac ligabimus, ut qua-
 tuor digitis supra lutum possit surculus eminere. Plerosque
 delectat strictum primo sectæ arboris truncum uinculis ar-
 etioribus in medio findere, & ibi surculos ex utraq; parte
 rasos in modum cunei, ut integra sit medulla, demergere,
 præmissa antè cuneolo, quo subducto, depositus surculus re-
 deunte in plagam materia, possit astringi. Sed hoc utrunque
 genus uernum est, & fit crescente luna, ubi incipit gem-
 ma arborum turgescere. Surculi autem, qui inserendi sunt,
 sint nouelli, fertiles, nodosi, de nouo nati, ab orientali ar-
 boris parte decisi, crassitudine digiti miæoris, bifurci, uel tri-
 furci, gemmis pluribus uberati. Si arborem minorem de-
 syderabis inserere, in qua sine dubio meliora incrementa
 proueniunt, circa terram secato: & quod melius est, sur-
 culos inter lignum, corticemq; depone, tunc stringe. Qui-
 dam rasum ex utraque parte surculum conuenientem soli-
 ditati arboris inserendæ sic in medio deponunt, ut cortex
 surculi undique cortici arboris reddatur æqualis. Sed in no-
 uella arbore terra mota usque ad ipsum insitum colliga-
 tur, quæ res eam à uento, & calore defendet. Mibi asse-
 ruit diligens agricola, omne insitum sine dubio comprehen-
 dere, si depositis surculis uiscum non temperatum in ipsa
 plaga pariter mergamus, quasi glutino quodam succos ma-
 teriæ utriusque misturum. De emplastratione suo mense di-
 cemus. Quartum genus Columella sic retulit. Gallica tere-
 bra usque ad medullam arborem perforandam, plaga inte-
 rius leuiter inclinata. Ibi educto omni scobe, uitæ, uel ra-
 mum ad modum foraminis impressi delibratum, succidum
 tamen, & humentem strictè imprimi, una aut duabus gemis
 foris

foris relictis. Tunc argilla, & musco locum diligenter operiri. Ita & uites in ulmo inferi posse commissas. Hispanus quidam mihi hoc genus noue insitionis ostendit, quod ex persico se afferebat expertum. Salicis ramum brachij crassitudine, solidum, longum, cubitis duobus, aut amplius terebrari iussit in medio, & plantam persici in eodem loco in quo consistit, spoliatam ramis omnibus, solo capite relicto per ipsum saligni manubrij foramen inducit: tunc eundem salicis ramum terræ capite utroque demerso, in arcus similitudinē debere curuari, foramen luto, musco, uinculis stringi: anno deinde exempto, ubi infra medullam salicis caput plantæ sic cohaeserit, ut unitas sit ex duobus mista corporibus, plantam subter incidi, atque transferri, & aggerari terram, quæ arcum salicis cum persici cacumine possit operire: hinc persici poma sine ossibus nasci: sed hoc locis humidis conuenire, uel riguis, & salices aquationibus adiuuandas, ut & natura ligni uigeat, quæ delectatur humore, & superfluentem copiam succi germinibus ministret alienis.

De instituendis oliuetis. TIT. XVIII.

HOC mense locis temperatis instituemus oliueta, quæ uel pastinis conferenda sunt, ut extremas circa decimanum tabulas cingant, uel suum locum tenebunt. Si ponuntur in pastino, radicatae plantæ decisis capiibus, & brachijs, & in truncum redactæ usque ad mensuram cubiti unius, & palmi fermento terræ fossæ defigantur, locum palo antea deprimente ordeï grana subteriiciantur, & imputetur ijs quicquid putridi inuentum fuerit, aut arentis, & tunc amputata capita luto uelentur, & musco, ulmeis uinculis, uel tenacibus, quibuscunque constricta. Sed maximum beneficium est, ut proficiat incremento, si rubrica partes notentur, quibus obuerse steterunt, & contra eas simili
ratione

ratione ponantur. Sint à se discretæ pedibus quindecim, uel uiginti. Omnis subinde circa eas herba uellatur: & quoties imber se infuderit, breuissimis, ac frequentissimis fossionibus sollicitentur. Et subinde ducta à trunco terra, atque permista in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quòd si oliuetum suo loco facere uolueris, hæc genera terrarum sequeris. Terram, cui mista sit glareæ, aut cretam sabulonis coniunctione resolutam, aut pinguem sabulonem, aut terram nature densioris, & humidæ. Creta figuli omnino repudianda est, & uliginosa, & in qua semper humor assistit, & sabulo macer, & nuda glareæ: quamuis enim comprehendat, non conualescit. Potest feri & ubi arbutus, aut ilex steterat. Nam cerrus, & æsculus excisa radices noxias relinquit, quarum uirus oleam necat. Locis æstuosis septentrionali colle, frigidis meridiano gaudet. Medijs cliuis delectatur. Neq; inuum locum, neq; arduum patitur, magis modicos cliuos diligit, sicut est regio Sabina, uel Batica. Baccarum genus numerosum est, & pluriù uocabulorum, sicut Pausia, Orchis, Radius, Sergia, Licinia, Cominia, & cæteræ, quas nominare non attinet. Pausia tamè oleum, quod reddit, dum uiride est, optimum est, sed cito uetustate corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimum Sergia. Sed de his hæc genera liter præcepisse sufficiet, maiores baccas cibo, minores oleo profuturas. Si frumentarius ager est, quem conferimus oliueto, quadragenis inter se pedibus distent: si macer, uicenis quinis. Melius faciemus, si ordines in fauonium dirigamus. Cum deponentur, in scrobes siccas constituantur quaternis pedibus fossas. Glareæ etiam, ubi lapides defuerint, misceatur, & stercus. Si clausus locus est, modice supra terram, quæ ponitur, emineat. Si pecora formidantur, altiores truci esse debent. In siccis uerò prouincijs cum pluuie defunt, riga-

re conueniet. Si prouincia indiget oliuetis, & non est unde planta sumatur, seminarium faciendum est, id est tabula effossa, sicut superius dixi, ut ibi (sicut Columella dicit) rami ferra incisi in modum sesquipedalem deponantur. Inde post quinquennium poterit ualida planta transferri, & locis frigidis hoc mense plantari. Scio plerosq; quod facilius, atque utilius est, radices olcarum, quæ in syluis plerunque sunt, aut in locis desertis, in cubitalem mensuram recisas, aut in seminario, si placuerit, aut in oliueto solere disponere, & admistione stercoreis adiuuare. Quare proueniet, ut ex unius arboris radicibus numerosa planta nascatur.

De pomiferis, & spatijs earum generale præceptum.

TIT. XIX.

ETIAM pomiferas arbores possumus in partibus à septentrionali regione disponere, de quibus sigillatim dicemus, quæ specialiter sunt tenenda. Nam pomis eadem conuenit terra, quæ uitiibus. Scrobes autem maioreis facies, ut materiæ proficit, & fructui. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pedes relinques. Plantas statues radicatatas, quod est melius, sed seruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut erosa non crescant. Vnumquenque ordinem suo generi deputabis, ne infirmæ à ualentioribus opprimantur. Plantas similiter notabimus, ut ipsis, quibus steterant cardinibus opponamus. De cliuo sicco, & exili, in planum, pinguem, & humidum transferemus. Si truncos ponere uolueris, supra terram propè tribus pedibus erigantur. Vbi duas in una scrobe plantas deponis, cauendum est, ne se contingant, nam uermibus interibunt. Sed (ut Columella dicit) feraciores sunt, quæ seminibus, hoc est nucibus suis, quàm quæ plantis ponuntur, aut ramis. Vbi regio siccior est, aquationibus adiuuentur.

De fodiendis, palandis, & ligandis uitibus,
uel lætandis arboribus, & plantis
circunfodiendis.

TIT. XX.

NUNC locis maritimis, & calidis fodiendæ sunt uites: uel (si hæc prouinciæ consuetudo est) exarandæ, & in eisdem locis palandæ, aut ligandæ sunt uineæ prius, quàm gemma procedat, cuius concussione, uel attritu incurritur grande dispendium. Nunc oleæ, cæteræq; arbores lætamen accipiunt decrescente luna. Sufficiet autem maiori arbori uehes una, minori media, ita ut subducta à radicibus terra, & fimo permista reuocetur. Tempore hoc si quæ sunt in seminarijs plantæ, circunfodiendæ sunt, & amputandi eis rami superflui, uel radiculæ, quas circa in superiore parte miserunt.

De rosis, lilijis, croco, uiolis

conferendis.

TIT. XXI.

HOC mense rosaria conferemus, quæ sulco breuissimo, aut scrobibus ponenda sunt, uel uirgultis, uel etiam semine. Semina autem rosarum non putemus medios flosculos esse aurei coloris, quos rosæ ferunt, sed baccas nutriunt, quas in breuissimæ pyri similitudinem plenas seminibus post uindemiam reddunt maturas, quarum tamen maturitas ex colore fusco, & mollicie poterit æstimari. Siqua etiam sunt antiqua rosaria, hoc tempore circunfodiuntur sarculis, uel dolabris, & ariditas uniuersa reciditur. Nunc & quæ rara sunt possunt ducta uirgarum propagine reparari. Si rosam temperius habere uolueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aqua calida bis rigabis in die. Nunc & lilliorum bulbos ponemus, uel lilia ante habita sarriemus summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes, & minores bulbulos sauciemus, qui à matre

Ee

subtracti

subtracti, atq; in alios digesti ordines noua lilieta forma-
bunt. Item uiolearum plantæ, & croci bulbi serendi sunt, uel
subtiliter (si fuerant antè) fodiendi.

De lini semine serendo. TIT. XXII.

HOC mense aliqui lini semen leto solo in iugerum x.
modios spargunt, & lina consequuntur exilia.

De cannetis, & asparagis, & plantis salicum,
& genestæ, & seminarijs myrti,
& lauri. TIT. XXIII.

TEMPORE hoc cannetta ponenda sunt factis bre-
uissimis scrobibus, & oculis cannarum per singulas scro-
bes obrutis, qui semipedis spatio inter se distare debent.
Si calidæ, & sicca prouinciæ studemus, ualles humidæ, uel
irriguæ opus est deputare cannetis. Si frigida regio est, lo-
cis medijs instituantur, sed succo uillarum subditis. Inter
hæc asparagorum etiam semina spargere possumus, ut mi-
sta nascantur, quia & asparagi coluntur, & incenduntur
eo more, quo canne. Sed si sunt antiqua cannetta, hoc tem-
pore sarrientur, recisis, quæ in radice purganda sunt, id est
putribus male porrectis, & si qua gignendi oculos non ha-
bebunt. Nunc salicis plantas, & omnium generum, quæ ar-
busto applicandæ sunt, uel genestas (ubi decrunt) obrue-
mus. Ex baccis etiam myrti, & lauri seminaria faciemus,
uel si fuerant excoleamus.

De hortis. TIT. XXIII.

CIRCA Idus Februarias sepes hortorum ex conge-
sto in fenibus spinarum semine faciendæ sunt, sicut dictum
est, cum de manimine loqueremur hortorum. Item Græci
dicunt de crassa rubi uirga fieri debere particulas, & pal-
maribus scrobibus obrui, & quotidie, donec frondeant,
fossione, & rigatione nutriri. Hoc mense lactuca seritur,
ut possit

ut possit Aprili mense transferri. Item carduus feritur: & nasturcium, & coriandrum, & papauer, sicut mense Nouembri, & allium, & ulpicum. Nunc saturcia feritur pingui agro, non stercoato, sed aprico, uel melius mari proximo & cum cepullis mista seminatur. Hoc etiam mense cepullas seris, sed constat et uere et autūno esse seminandas. Si semen eius seueris, in caput crescit, & minus reddit in femine. Si capitulum ponas, ipsum macescit, & multum semen educit. Terram cepæ desiderant pinguem, uehementer subactam, irriguam, stercoatam. Ibi areas faciemus omnibus herbis, & radice purgatas. Seremus placido, et sereno die, maxime austro, uel euro stantibus. Si in uente luna serantur, tenues, & acriores proueniunt: si crescente, robustæ, & saporis humecti, Rarius sunt ponendæ, runcandæ, ac sarculandæ sunt sæpius. Si capita uoluerimus his esse maiora, folia omnia debemus auferre, & sic succus ad inferiora cogetur. De quibus uerò semina colligenda sunt uiuentur amminiculis, ubi caulem coepriunt excitare. Cum niger color seminis fuerit, præferunt maturitatis indicia. Vellendi sunt thalli adhuc semisiccis cum semine, & sic in sole siccandi. Hoc mense anetum seres locis frigidis. Omnem coeli statum patitur, sed tepidiorē letatur. Rigitur, si se imber absteineat: seratur rarius. Aliqui semen eius non obruunt, opinantes quod à nulla aue tangatur. Nunc & sinapi serere possumus. Hoc etiā mense caules seremus, qui & toto anno feri possunt: solum pingue, & satis subactum diligunt: argillā & glaucam timent: sabulone, & arenis non delectantur, nisi perennis unda succurat. Omnem coeli statū caulis patitur, frigidū magis. Cōtra austrū positi citius ferūt, cōtra septētrionē serius. Sed hic caulis & sapore, et robore uincit. Cliuis delectatur, et ideo ponendæ sūt

planta per puluinos arearum. Gaudet stercore, & sarcu-
 latione. Rarius positus conualescit. Celerius coquitur ui-
 rore seruato, si dum est triū, uel quatuor foliorū, nitruū tri-
 tum cribello desuper spargas, ut speciem pruinæ candentis
 imitetur. Columella dicit plantarum radices alga marina
 inuoluendas seruanda. uiriditatis causa, fimo simul adha-
 rente. Ponendæ sunt plantæ maioris incrementi, quia licet
 serius comprehendant, fortiores fient. Si hyems est, tepi-
 do iam die, si æstas, cum sol in uesperam declinatur, plantæ
 pangēda est. Vastior fiet, si terra operiatur assidue. Semen
 brassicæ uetustū mutatur in rapa. Hoc mēse post Idus spon-
 gias asparagorū uel nouas formare incipiemus ex semine,
 uel antiquas ponemus, Mihi etiā illud utile uidetur, ac dili-
 gens, ut asparagi agrestis radices plurimas in unum locum
 cōgeramus cultū, uel certe saxosum, quæ statim fructū dent
 ex loco, qui aliud nil alebat, & has annis omnibus incen-
 damus in scopis, ut fructus frequentior surgat, & fortior.
 Hoc autē genus est sapore iucundius. Nunc etiā malua seri
 potest. Mentā quoq; sere plantis, uel radicibus loco humi-
 do, uel circa aquas. Apricum solum, nec pingue, nec ster-
 coratum desiderat. Hoc mense foeniculū seres loco aprico,
 & modice saxoso: seritur primo uere. Pastinaca & semine
 ponetur, & plantis loco pingui soluto altius pastinato, ra-
 ram statues, ut robur accipiat. Cunela etiam nunc seritur,
 & colitur eo more, quo alliuū, uel cepulla. Nūc. cære foliū lo-
 cis frigidis post Idus seratur: desiderat agrum latū, humi-
 dū, stercoratuū. Hoc mense betā seremus, quamuis possit &
 tota æstate seminari. Amat agrū putrē, humidū, latū. Tras-
 ferenda est quatuor, aut quinq; foliorū radicibus fimo re-
 centi oblitis. Amat frequenter effodi, & multo stercore sa-
 turari. Hoc mense porrus serendus: quem si sectilem uelis,

post

post duos menses, quàm satus est, poteris desecare manentem in areis suis: quamuis asserat Columella etiã sectiuum diutius duraturũ, meliorẽq; si & transferatur, quoties secabitur, aqua iuuetur, & stercore. Si capitatũ facere uelis, quod uere seueris, Octobri mense transferre debebis. Serendus est loco læto, & maxime campestri, area plana, pastinata alte, & diu subacta, & stercoreata. Si sectiuum uelis spissius: si capitatum, rarius seres. Sarculo frequentandus est, & herbis liberandus. Cum digiti crassitudinem habuerit, à media parte præcisis folijs, & truncatis radicibus transferatur, oblitus fimo liquido, quaternis, uel quinque digitis separetur. Cùm radices aget, modicè comprehendendus, & alleuandus est sarculo, ut suspensus à terra quod spatij uacuum subter inuenerit, capitũ uastitate cogatur implere. Item plura semina in utrũ ligata si deposueris, grandis porrus nascetur ex omnibus. Item si capiti eius rapæ semen immittas sine ferro, & pangas, multũ fertur increfcere, melius si frequenter hoc facias. Hoc mense inula seritur, quo canneta ponitur. Seritur oculis sicut calami, quos abscindere, & terra leuiter debemus obruere, terra fossa, & subacta, excitatis ad lineam puluinis, quibus eius oculos oportet infodere, triũ pedũ inter se spatio separantur. Hoc mense colocasiæ bulbos ponemus. Amant humidum locum, pinguem, maxime irriguum. Circa fontes letantur, & riuos, nec de soli qualitate curant, si perpetuo foueantur humore. Frondere propè semper possunt, si tanquã citreta tegumentis defendantur à frigore. Hoc mense cyminum, & anisum seritur loco bene subacto, & cui læta men admisceas. Quod satum est, herbis purgetur assidue.

De pomis, & primo de pyris. TIT. XXV.

Ee 3

Plantas

PLANTAS pyrorum mense Februario locis frigidis ponemus, calidis uerò Nouembri: sed mense Nouembri pyra locis tepidis conferenda sunt, ut solo iuuentur irriguorita & florem plurimum proferent, & magnitudinē pomi turgentis acquirent. Nasci tamen tali solo maxime diligunt, quale uinctis diximus conuenire: sed lato solo & ualidas arbores, & fructus plurimos consequemur. Lapidosi generis pyra uitium mutare creduntur, si terris molli- bus conferantur. Sed pyrum plantis serere propè tardus euentus est: tamen quibus hoc placuit, ut semina generosa nihil sibi de agresti asperitate permisceant, plantas bimas, aut trimas eo more, quo olea ponuntur, radicatās, magnis scrobibus ponant, supra terram tribus altas, uel quatuor pedibus, quarū decisa cacumina argilla mista muscus debet operire. Nam si quis pyrorum semen aspergat, nasci quidem necesse est, originem suam resouente natura, cuius eternitati nulla tarditas potest asferre fastidiū: sed homini hoc expectare longinquū est, cum et sero ueniāt, et de generis nobilitate decedant. Melius ergo hoc mense Nouembri fiet, ut pyrorū plātas radicatās seramus agrestiuū, subactis bene scrobibus, ut cum prehenderit, inserantur. Hoc autē interest, quòd quæ plantis suis seruntur, dulcedinem, ac teneritatem seruant, diu tamen seruata non durant: insita uerò, moram temporis sustinebunt. Spatia inter pyros triginta pedū mensura discernat. Genus hoc arboris, ut proficiat, frequenti humore, & assiduis fossionibus est colendū, usque adeo, ut tempore, quo florere cōsueuit, nihil perditura credatur de flore prolato, si eā tunc fossor adiuuerit. Multum proficis, si interiecto anno quale libet letamen adiūgas: sed bubulū spissa, & grauiā poma generare fertur. Aliqui cinerē miscēt, credētes hinc contrahi pomis argutos sapes.

Generum

Generum uarietates exequi superuacuum puto, cum in ponendis, uel excolendis nulla sit distantia. Si languida arbor est pyri, uel ablaqueata radice terebras, & ibi ligneum paulum de primis, uel in trunco similiter terebrato ex teda cu-
neum figis, uel, si hoc desit, ex quercu. Vermes eius arboris & nati necantur, & nasci prohibentur, radicibus felle taurino frequenter infusis. Item faeces uini ueteris recetes, si radicibus affundantur per triduum, diutius arbores in floribus laborare non faciunt. Si lapidosa pyrus est, ab extremis radicibus terram priorē leuabis, & secernes omnes lapillos, quibus diligenter remotis, alteram terram cribro cretam in loco eius infundes. sed hoc proderit, si rigare non cessas. Mense Februario, & Martio prius inseritur more, quo dictum est, cum de insitione loqueremur, sub cortice, & in trunco. Inseritur autem pyro agresti, malo, ut nonnulli amygdalo, & spino, ut Vergilius, orno, & fraxino, cydonio, ut aliqui, & punico, sed fisso ligno. Surtulus pyri, qui inseritur ante solstitium, anniculus esse debet, & prius quam figatur, folijs, & omni tenera parte priuari: post solstitiū uerò eum figis, qui summum germen inclusit. Pyrus omni genere inseritur. Condienda sunt pyra ita, die placido decrescente luna à uigesima secunda usque in octauam. Eadem poma sicca, & manu lecta ab hora secunda in quintum, uel à septima in decimam, à caducis diligenter electa integra, & propè dura, & aliquanto uiridia in picato uase clauduntur, quod operculo tegitur, & deorsum os eius inclinatur, atque breui scrobe obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. Item quae dura sunt, in carne, & cute, prius in aceruo posita, ubi se mollire ceperint, in uas fictile bene coctum, picatumq; ponuntur, & operculo superueniente gypsantur. Vas breui

scrobe demergitur in eo loco, qui quotidie sole tangatur. Plurimi pyra obruta inter paleas, aut frumenta seruarunt. Alij statim lecta cum tenacibus suis picatis urceis condiderunt, & oribus uasculorum gypso, uel pice clausis ipsa sub diuo obruta sabulone texerūt. Alij pyra, quæ se non continerent, in melle seruarūt. Item pyra diuisa, & purgata granis in sole siccantur. Aliqui aquam salsam cum cœperit undare calefacta, disspumāt, & ei post iā frigida pyra seruanda demergūt. Tunc exēpta post tēpus exiguum condūt urceo, & eius lito ore conseruant: uel nocte, & die in frigida salsa manere patiuntur: post in aqua pura biduo macerant, deinde in sapa, uel passo, uel dulci uino mersa custodiunt.

Vinum pyri, & acetum.

VINUM de pyris fit, si contusa, & sacco rarissimo condita ponderibus comprimantur, aut prælo. Hyeme durat, sed prima acescit æstate. Acetum sic fit de pyris. Pyra syluestria, uel asperi generis matura in cumulo reseruantur per triduum. Deinde mittuntur in uasculo, cui fontana, aut pluuiialis aqua miscetur, & opertum uas per x x x. dies relinquitur, ac subinde quantum sublatū fuerit aceti ad usum, tantum redditur aquæ ad reparationem.

Liquamen ex pyris.

LIQVAMEN de pyris castimoniale sic fiet. Pyra maturissima cum sale calcantur integra. Vbi carnes eorum fuerint resolutæ, uel in cupellis, uel in uasculis fictilibus picatis condiuntur. Post mensem tertium, suspensæ eæ carnes liquorem dimittunt saporis iucundi, sed coloris albiduli. Circa hoc illud proderit, ut tempore, quo saliantur, pro aliqua parte uina nigella permisceas.

De malis.

MENSE Februario, & Martio mala seramus, si
calida

calida, & sicca regio est, Octobri, & Nouēbri. Eorum plura sunt genera, quæ numerare superfluum est. Amant pingue, ac lætum solū, & cui humorē non tam rigatio, quàm natura suppeditet. Et si in arena, uel argilla sit, rigationibus adiuuetur. Montanis locis debent ad meridiem uersa constitui. Et frigidò solo prouenit, si cœli tepor adiuuerit: nec in asperis, & humectis sedem recusant. Macrum, & aridum solum poma uermiculosa efficit, & caduca. Seruntur omni genere, sicut pyri: neq; exarari, neq; effodi desiderant. Iccirco eis magis prata conueniunt. Stercus ouillum tantum non exigunt quidem, sed libenter assumunt, uel si cineris pulueres misceantur. Amāt modestas rigationes. Putatio illis apta est, sed maxime ut arida, & male nata tollantur. Citius senescit hæc arbor, & in senectute degenerat. Si caduca sunt poma, fissæ radici lapis iniectus poma retinebit: lacertæ uiridis felle si tangantur cacumina, non putrescit. Vermes eius suillo stercore misto humanæ urinæ, aut felle bubulo extinguuntur: qui si plures circa arborem sunt, æreo scalpro semel rasi non ultra nascuntur, si ea loca, unde rasi sunt, bubulum stercus obducatur. Si spissa poma ramos onerabunt, interlegendenda sunt quæq; uitiosa, ut alimentum cæteris succus æquiparet, & generosis abundantiam ministret, quam numerosa uilitate perdebat. Malus omni generi inseri potest, quo pyrus. Mense Februario, Martio, & alijs, quibus pyrus inseritur in malo, in pyro, in spino, pruno, sorbo, persico, platano, populo, salice. Diligenter legenda sunt mala, quæ uolumus custodire. Ea in locis obscuris, ubi uentus non sit, stramentis prius in crate subiectis, in cumulos secreta disponimus, qui cumuli frequenti diuisione separentur. Aliqui diuersa dixerunt, uel singula in uasculis fictilibus picatis atq; oblitis claudi, uel argilla inuolui, uel solos pediculos creta

adlini, uel in tabulis substrata palea disponi, & stramenta de superiore parte cooperiri. Mala rotunda, quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari possunt. Alij in puteo, uel in cisterna mergunt uasa sicilia, quibus diligenter picatis, & clausis mala committuntur. Alij ex arbore mala illesa sumpserunt, & pediculis eorum pice feruenti mersis, supra tabulatum per ordinē disponunt, nucum folijs subter expositis. Plerique scobem populi, uel abietis inter mala diffundunt. Constat mala sic ponenda, ut pediculorum partes deorsum facias, neque ante, quam usui necessaria uideantur esse, cōtingas. Vinum & acetū fit ex malis, sicut ex pyris ante præcepi. Cydonijs serendis pleriq; tempora diuersa dixerunt: tamen mihi usu comperit in Italia circa Urbem, mense Febuario, uel inchoante Martio plantas cydoniorum radicata in pastinato solo tenuisse adeo feliciter, ut sepe sequentis anni fruge gauderent, si posita maioris status fuissent. Locis siccis, & calidis, extremo Octobri, uel Nouembri inchoante ponantur. Amant Cydonij locum frigidum, humectum. Si in tepido statuuntur, opus est illis rigatione succurri. Ferunt tamen statum mediocris situs, inter naturam frigoris, & caloris, & in planis, & in decliuis proueniunt, tumē magis inclinata, & deuexa desyderant. Serunt aliqui cacuminibus, & talea, sed tardus est in utroque prouentus. Ita ponendæ sunt largæ arbores cydonij, ne alteram quatiēte uento stillicidium tangat alterius. Dum minor est, uel quando ponitur, iuuetur stercore, maior uerò cinere, uel cretæ puluere semel toto anno radicibus misso. Poma in his & cito matura, & maioris incrementi assiduus humor efficiet. Rigendæ sunt, quoties cœlestis negatur infusio, & circumfodiendæ locis calidis, Octobri mense, & Nouembri, frigidis uerò Febuario, uel

rio, uel Martio. Nisi enim circumfodiantur assidue, aut steriles efficiuntur, aut earum poma degenerant. Putandæ sunt, sicut probaui, & à uitiosis omnibus liberandæ. Si arbor ægra est, amurca aquæ equaliter mista radicibus debet affundi, aut calx uiua temperata cum creta, uel resina ocularis pici liquidæ mista trunco arboris adlini, uel ablaqueate arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda, & obruenda firmantur: quod annis singulis factum, custodiet à uitijs, sed arboris longè derogabit ætati. Mense Febuario cydonia inseruntur, melius in trunco, quàm in cortice. Recipiunt in se surculos propè omnis generis punici, sorbi, omnium malorum, quæ meliora producunt. Inseruntur autè nouellæ arbores, quibus succus est in cortice: si maior est, circa radicem melius inseretur, ubi cortex, & lignum beneficio soli adherentis humescit. Legenda sunt matura cydonia, quæ hoc more seruantur, uel inter binas tegulas posita, si luto ex omni parte claudantur, uel si defruto incoquantur, aut passo. Alij quæ maiora sunt fici folijs inuoluta custodiunt. Alij tantum locis siccis reponunt, à quibus uentus excluditur. Alij canna, uel ebore in quatuor partes diuisa, sublatis omnibus, quæ in medio sunt, in uase fictili melle obruunt. Alij in melle sic integra dimittunt. In quo genere cõdiendi satis matura deliguntur. Alij nilio obruunt, uel paleis separata demergunt. Alij plenis uino optimo uasculis mittunt: uel uini, & defruti ad seruanda cydonia, æquum corpus efficiunt. Alij dolijs musti mergunt, atq; ita claudunt, quod odoratum reddit & uinum. Alij in patina noua sicco gypso obruunt separata cydonia.

Siliqua.

SILLIQUA Febuario mense seritur, & Nouëbri & semine, & plantis: amat loca maritima, calida, sicca,

campestris: tamen (ut ego expertus sum) in locis calidis fecundior fiet, si adiuuetur humore: potest & taleis poni. Scrobem desiderat largiorem. Inseri etiam posse mense Februario credunt aliqui, in pruno, uel amygdalo. Siliquæ seruantur diutissime, si expendantur in cratibus.

MORUS.

AMICA est morus, & uitis. Mori nascuntur ex semine, sed & poma, & uirgulta degenerant. Serenda est taleis, uel cacuminibus, melius autem taleis sesquipedalibus, ex utraq; parte leuigatis, ac fimo oblitis. Cum locum palo ante fecerimus, immergimus, ac tegimus cinere terris admixto: non amplius quàm quatuor digitis operimus. Seremus à medio Februario, & toto Martio, locis uerò calidioribus, Octobri postremo, uel Nouëbris initio, sed uerno maxime, die nono Calendarum Aprilium. Amant loca calida, sabulosa, & plerunq; maritima. In toso, uel argilla uix cõprehendunt. Humor assiduus moris prodesse non creditur: fossionibus letatur, & stercore. Putria in his & arida post triennium sunt putanda. Plantam, si robusta est, transferes mense Octobri, uel Nouëbri: si tenera, Februario, & Martio. Scrobes desiderant altiores, interualla maiora, ne altera umbris prematur alterius. Feracẽ, altioremq; arborem mori fieri aliqui tradiderunt, si perforato hinc inde trunco singulos cuneos inferamus, terebinthi hinc, inde lentisci. Circa Octobris Calendas morus ablaqueanda est, & radicibus eius uini ueteris recentissimæ feces infundenda. Inseritur autẽ in fico, & in se tantũ sub cortice. Vtmo instata cõprehendit: sed parturit magnæ infelicitatis augmenta.

Auellana.

AVELLANAE ponẽdæ sunt nucibus suis, nõ amplius suprà terra ducẽda est quàm crassitudine digitorum duorum

duorū. Plantis tamen, & sobole, expertus sum melius pro-
uenire. Mense Febuario, seu planta, seu semen exponitur.
gaudent loco macro, humido, frigido, & sabuloso. Mense
Iulio circa Nonas auellana matura est: locis tamen calidis.

Mixa.

N V N C seruntur mixa ex nucleis in aliquo uase po-
sitis, donec plantæ induant firmitatem, cœlo tepido, terra
soluta humore moderato. Inseruntur mense Martio sorbis,
uel spinis.

De pomis aliorum mensium.

E T I A M nunc tuberes seruntur, & inseruntur, &
ossa duracinorum, uel plantæ eiusdem generis ponuntur,
& transferuntur, & inseri possunt: & mespilus insere-
tur, & ossa ponentur prunorum. Ficus etiam locis tempe-
ratis nunc poni potest, & sorbus hoc etiam mense seri,
& amygdali semina in arcis obrui, & locis temperatis
nunc inseri mense inchoante, frigidis uerò exeunte, con-
ditis tamen surculis antè, quàm germinent. Et pistaciæ plā-
ta uel nunc statui, aut inseri potest, & castanearum semi-
na spargi. Nuces quoque iuglandes etiam nunc seminarijs
recondi, & ipsum genus inseri, & frigidis, & humectis
locis nunc poterunt pineta seminari.

De educatione porcorum. TIT. XXVI.

N V N C uerres maximè fœminas inire debebunt. Le-
gendi sunt uasti, & ampli corporis, sed rotundi potius,
quàm longi, uentre & clunibus magnis, rostro breui, cer-
uice glandulis spissa, libidinosi, anniculi, qui usq; ad qua-
drimos inire fœminas possunt. Scrofas uerò longi lateris
debemus eligere, & quibus ad sustinendum foeturae onus
magnus se uenter effundat, cætera uerribus similes. Sed
in regionibus frigidis densi, & nigri pili, in tepidis qua-
lescunq;

lescunq̄ue prouenerint. Fœmina ad creandum, usque in annos septem partus onera gestare sufficiet, ad concipiendum, annicula debet incipere. Quarto exempto mense pariunt, ubi quintus incipiet. Incipiunt autem (sicut dixi) mense Februario, ut solidioribus herbis nati, & stipula succedente pascantur. Vbi facultas est transigendi, uenditis qui subinde nati sunt, celerior matribus fœtura reparatur. Genus hoc omnibus locis haberi potest, melius tamen agris palustribus, quàm siccis, præcipue ubi arborum fructuosarum sylua suppetit, quæ subinde maturis fructibus alterna per annû mutatione succurrat. Maxime locis graminosis, & cannarum, uel iunçi radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda sunt pabula glandis castaneæ, uel frugum uilia excrementa cæterarum, uerno magis cum lactent nouella uirentia, quæ porcis solent nocere. Neque gregatim claudendæ sunt porcæ more aliarum pecudum, sed hasas sub porticibus faciemus, quibus mater unaquæq; claudatur, & alumnus gregem tutior ipsa defendat à frigore. Quæ hasæ à superiori parte detectæ sint, ut liberè numerum pastor exploret, & oppressis à matre fœtibus sæpe subueniat subtrahendo. Curabit autem ut fœtus proprios cum unaquaq; procludat. Plus uerò quàm octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi uerò utilius probatur experto, porcam, cui pabula suppetunt, ut plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare, tamen frequentiore numero sucta deficiet. In porcis etiam illud est comòdum, quòd immisi uineis necdum turgētibus, uel exacta uindemia gramine persecuto diligentiam fossoris imitatur.

De uino myrtite aliter. TIT. XXVII.

IN HVIVS mensis initio aliter myrtite sic facies

cies. Mittes uini ueteris decem sextarios in lagœna, & bac-
 carum myrti libras v. miscebis. Cum x x. & duorū dierum
 spatium confusa transegerint, per quos uas quotidie conue-
 nit agitari, tūc palmea sporta colabis, & prædictis x. sex-
 tarijs mellis optimi fortiter triti pondo v. miscebis.

De uite thyriaca.

TIT. XXVIII.

THYRIACAM uitem sic facies, cuius iste pro-
 fectus est, ut uinum eius, uel acetum, uel uua, uel sarmen-
 torum cinis proficiat contra morsus omnium bestiarum.

Fit autem sic: Sarmentum, quod pangendum est, trium
 digitorum spatium in ima parte findatur, & sublata medul-
 la ad eius uitem thyriacæ medicamen addatur. Tunc terræ
 mandetur uinculo diligenter astrictum. Aliqui eadem sar-
 menta iam medicamine satiata, intra squillæ bulbum recon-
 dunt, & terris prædicta ratione committunt. Aliqui anti-
 doti eius affusione radices uitis infundunt. Sanè sarmentum,
 si de hac uite sumatur ad transferendum, potentiam mater-
 ni medicaminis non tenebit. Oportebit autem thyriacæ in-
 fusione assidua, uim succi senescentis iterare.

De uua sine granis.

TIT. XXIX.

EST pulchra species uuæ, quæ granis interioribus
 caret. Hinc efficitur, ut summa iucunditate sine impedi-
 mento sorberi possit, uelut unum omnium corpus uuarum.
 Fit autem Græcis autoribus hac ratione, per artem succe-
 dente natura. Sarmentum, quod obruendum est, quantum
 latebit in terra, tantum findere debemus, & medulla
 omni sublata, ac diligenter exscalpta, membra iterum diuisæ
 partis adunare, & uinculo constricta deponere. Vincu-
 lum tamen papyro asserunt esse faciendum, & sic in humi-
 da terra esse ponendum. Diligentius quidam sarmentum
 reuinctum quantū excisum est, intra squillæ bulbum demer-
 gunt

gunt, cuius beneficio asserunt fata omnia comprehendere posse facilius. Alij tempore, quo uites putant, sarmentum fructiferum, putatæ uitis in ipsa uite, quam possint de alto sublata medulla excauant non diuisum, & calamo affixo alligant, ne possit inuerti, Tūc ὀπὸν κρηναῖνον, quod Græci sic appellant, in excauata parte suffundunt, ex aqua prius ad sapæ pinguedinem resolutum, & hoc transactis octonis diebus semper renouant, donec uitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc posse firmatur à Græcis, & in cerasis opus est experiri.

De uite nimis lacrymosa.

TIT. XXX.

VITES, quæ lacrymarum nimietate tabescunt, & deplorando uim roboris sui auertunt à fructu, trunco earum lacerato Græci sinum fieri iubent. Si hoc minus proderit, radicum robur pingue rescindi, ut asserat medicinam uulnus impressum: tunc insulsa amurca ad medietatem decocta, & refrigerata plagæ excisio perlinetur, & sub hac acetum acre fundatur.

Myrtitis alia cōfectio apud Græcos. TIT. XXXI.

GRÆCI item myrtite sic præcipiunt temperari. Myrti baccas maturas in umbra siccatas, & postea tulas uncias octo mittis in linteo, & suspendis in uino, & uas cooperies, ac linibis, & cū plurimis diebus sic fuerit, auferes, & utêris. Aliqui myrti baccas sine pluuia collectas maturas & locis siccoribus calcant, uel exprimunt, & uino miscent VIII. cotularum mensuram per amphoram uini: quod uinum medicinæ quoq; proderit, ubi stipticis est utendum, stomachum solidare titubantem solet, reiectiones sanguinis inhibere, fluorem uentris astringere, limum dysentericæ passionis medicabiliter asperare.

Vt propomata sponte nascatur. TIT. XXXII.

Condit

CONDITVM uel absynthiatum, uel rosatum, uel uiolatum procedere sponte fertur ex uitibus (ut natura suscipiat, quod procurare sœuit industria) si sarmentâ in uas aliquod semi plenum supradictis potionibus mersa seruetur, & uiuâ terrâ simul resoluas ad lixiuij modum, donec oculi sarmentorum nitantur exire: tunc eadem sarmenta gemmantia in quo uolueris loco, uitium cæterarum more deponas.

Vt botryones uarij nascantur. **TIT. XXXIII.**

V T uitis botryones & albos asserre possit, & nigros, Græci sic fieri debere iusserunt. Si uicina sunt uites nigra, & alba, cum putantur, sarmenta utriusq; inter se diuisa sic iunges, ut medios utriusq; generis oculos æ quando reddere possis unitati: tunc papyro ligabis stricto, & molli, atq; humida terra curabis adlinire, & interiectis ternis diebus adquare, donec germen nouæ frondis erûpat. Hinc exempto tempore, si libuerit, genus efficies per plura sarmenta.

De horis.

TIT. XXXIII.

H I C mensis in horarum mensura cum Nouembri mense concordat, quas hac numeri ratione colligimus,

Hora	I.	pedes	XXVII.
Hora	II.	pedes	XVII.
Hora	III.	pedes	XIII.
Hora	IIII.	pedes	X.
Hora	V.	pedes	VIII.
Hora	VI.	pedes	VII.
Hora	VII.	pedes	VIII.
Hora	VIII.	pedes	X.
Hora	IX.	pedes	XIII.
Hora	X.	pedes	XVII.
Hora	XI.	pedes	XXVII.

Ff

PAL

PALLADI DE RE

RUSTICA LIBER

QVARTVS.

De putandis uineis, & inferendis, & pangendis uiribus. TIT. I.

MARTIO mense locis frigidis putatio uinearum celebratur, de qua abunde Februario mense locuti sumus, usq; quò incipit gemma esse suspecta. Nunc oportet uineas inferere, cum uites non aquato, sed spisso humore lacrymabunt. Seruabimus ergo, ut truncus, qui inseritur, solidus sit, & alimento humoris exuberet, neq; ulla uetustate, aut iniuria laceratus, areseat. Tunc decise uiti surculi, qui inserendi sunt, sint solidi, rotundi, gemmis spissis, & pluribus oculati. Tres tamen oculi in insitione sufficient. Radendum est ergo samentum ad mensuram digitorum duorum, ut ab una parte sit cortex. Aliqui non patiuntur nudare medullam, sed leuiter radunt, ut incisura sensim possit in acumen exire, & ut corticata pars cortici noue matris aptetur. Infimus oculus ita insigendus est, ut trunco iunctus adhereat, qui oculus exteriorem partem debet aspicere uinculo salicis infuso, & palcatoluto desuper alligari, tegumento quoque aliquo à uentis & à sole defendi, ne hi quatiant, hic adurat. Vbi calor temporis coeperit, ligatur & ipsi pinnicillo circa uesperam tenuis debet frequenter humor affundi, ut hoc alimento contra uim cœli torrentis animetur. Cum ergo germen ruperit, & aliquod coperit incrementum, calami adiutorio debet annecti, ne motus aliquis fragile procedentis samenti quasset aetatem. Vbi solidius quantumcunque processerit, uincula oportet abscindi, ne adolescentia mollis-

sini

simi gervinis nodo duræ constrictiois angatur. Aliqui infra terram semipedis spatium effossæ uiti surculos inserunt, & beneficio congestionis accumulunt, ut hoc quoque nouis sarmentis præter nutricis alimenta subueniat. Nonnulli circa terras melius asserunt inserendum, quia in altiori difficilius comprehendunt. Usque ad Idus, uel æquinoctium iutes locis frigidis pangendæ sunt, seu pastinato, seu sulco, seu scrobibus, more quo dictum est.

De pratis purgandis in locis frigidis, & proscindendis agris. TIT. III.

N V N C locis frigidis prata purganda, atque seruanda sunt. Locis gelidis colles pingues, & agros uliginosos proscindere, atque exarare conueniet. Veruacta etiam, quæ Ianuario mense sunt facta, repetere.

De panico, & milio serendo, cū ordine suo. TIT. III.

CALIDIS, & siccis regionibus panicum seremus, & milium. Leuem & solutam terram desiderant. Nec in sabulone solum, sed in arena quoque proueniunt, dummodo coelo humido, & solo ferantur irriguo, quia siccum, & argillosum agrum reformidant. Herbis liberentur assidue: quinque sextarijs spatium iugeri complebitur.

De cicere serendo cū ordine suo. TIT. IIII.

N V N C cicer utrunq; serere debemus loco lætissimo, coelo humido: macerandum est pridie, ut possit citius nasci. Iugerum tribus modijs conferetur. Cicer grande nasci Græci dicunt, si infundatur aqua tepida pridie: amare etiam loca maritima, temperius prouenire, si seratur autumno.

De cannabo. TIT. V.

HOC etiam mense cannabum serimus usque in æquinoctium uernum, hac ratione, qua in Februario disputatum est.

De cicera. TIT. VI.

Ff 2

Nunc

N V N C cicera feritur, quæ distat à cicercula solo colore, quo sordet, & nigrior est, primo sulco, uel secundo, solo leto: Iugerum quatuor, uel tribus, uel etiam duobus modis implebimus.

De nouellis puluerandis, & fodiendis uitibus, palandis, ac ligandis, & ueteranis uineis restituendis. TIT. VII.

H O C mense nouella uinea incipit puluerari, quod nunc, ac deinceps per omnes Calendas usque ad Octobres faciendum est, non solum propter herbas, sed ne tenera adhuc semina solidata terra constringat. Graminum radices, quæ plurimum uitibus nocent, extirpandæ sunt. Nunc locis frigidis uinearum fossio celebranda est: & palandæ, atque ligandæ sunt uites: sed nouellam mollibus uinculis alligemus, quia eam teneram uincula duriora præcidunt. Palus maioribus uitibus solidus, minoribus ponatur exilis. Propter umbræ molestiam statuatur ab aquilone, & plaga frigida, spatium quatuor digitorum, uel semipedis remotus à uite, ut possit ex omni parte circumfodi.

Ut uetus uinea reparetur.

V I N E A S ueteres nunc aliqui à terra alius truncant, studentes reparationi, sed uitiosum est. Nam plerunque uastior plaga sole putrescit & roribus: quare hoc genere reparetur. Prius ablaqueabitur alius, donec eius nodus appareat: deinde infra terram supra nodum recidatur, ut operta, de frigore, & sole nil timeat. Hoc faciendum, si optimi generis uitis sit, & aliè posita, alioquin generosis melius erit inferenda sarmentis. Omnia supradicta locis calidis primo mense, frigidis uerò, post Idus ipsius exequemur.

Aegras uites refouere.

A E G R A S uites, uel quibus fructus arefcit, circumfodis

dies, & urinam ueterem suffundes. Item cinerem sarmenti, uel querci aceto mixtum subijce, aut incisas circa terram lætamine resueto, & quæ germinant, fortiora dimitte.

Læsas bidentē curare.

CV M uitis bidentē læditur, aut ferro, plagam, si terræ iuncta est, adline stercore ouillo, uel caprino: tunc terra mista circumfossa ligare curato. Si in radice læsa est, operiens liquidum lætamen admisce.

De oleis amurca faginandis, & cætera

earum cura.

TIT. VIII.

NUNC oleis laborantibus circum radices insulsa amurca fundetur. Maximis arboribus (quod Columella dicit) sex congij, mediocribus quatuor, cæteris pro æstimatione sufficiunt. Alij paleas fabæ binos per maiorem arborem qualos. Alij ueteris urinæ humanæ trunco, quantum satis uidetur, assundunt, & arbori mortarium statim faciunt, maxime locis siccis, trunco antè cooperto. Oleam sterilem tebrebra gallica perforabis. Tunc duos frugiferæ arboris ab australi parte ramos eiusdem magnitudinis tollis, & stricte in foramen utrunq; conijcies uel lapidem, uel pini, uel querci palos, & abscisso eo, quod superabit, luto paleato curabis occulere. Sed si sine fruge luxuriant, oleastri palum radicibus eius infige. Nunc etiam quibus moris est, frumenta iterum sarrire conueniet. Nunc locis frigidis seminaria, quæ Februario mense dicta sunt, baccarum, & seminum sunt, & rosaria in mensis initio percolantur.

De hortis.

TIT. IX.

NUNC horti optime sumunt cultionis initia. Mense Martio cardius feritur. Terram stercoreatam, & solutam diligit, quamuis in pingui possit melius prouenire. Et hoc illi contra talpas prodest, si pangatur in solido, ne terra

ab inimicis animalibus facilius perforetur. Serendi sunt cardui luna crescente, in area iam parata semina spatio semipedis discreta. Cauendum est, ne semina inuersa ponantur, nam debiles, incuruos, & duros creabunt. Non alie imprimenda sunt, sed tribus digitis comprehensa mergantur, donec ad primos articulos terra perueniat. Tunc leuiter operiantur, & herbis liberentur assidue, donec plantaria solidentur, & rigentur, si æstus interuenit. Si cacumina seminum confringas, spinis carebunt. Item si semina eorum madefeceris, per triduum laurino oleo, uel nardino, uel opobalsamo, uel succo rosæ, uel masticino, & postea siccata depresseris, eiusdem saporis orientur, cuius unguentum semina combiberunt. Singulis sanè annis à codice auferendæ sunt plantæ, ut nec matres fatigentur, & soboles per alia spatia digerantur: cum aliqua tamen radices parte uellendæ sunt. Quos reseruabis ad semina colligenda, liberatos omnibus pullis testa supertegere debebis, aut cortice: nam solent semina sole, uel imbris interire. Contra talpas prodest, catos frequenter habere in medijs carduetis. Mustelas habent plerique mansuetas. Aliqui foramina earum rubrica, & succo agrestis cucumeris impleuerunt. Nonnulli iuxta cubilia talparum plures cauernas aperiunt, ut illæ territæ fugiant solis admissu. Plerique laqueos in aditu earum setis pendentibus ponunt. Hoc etiam mense ulpicum bene & allium seremus, & cepullas, & cunelam locis frigidis, & anctum. Nunc & sinapis, & caules optime seruntur, uel plantantur, & malua seritur: & amorcea, & origani planta transfertur. Lactuca, & beta, & porrus, & capparitis feri possunt, & collocasia, & satireia, & nasturcium. Intyba etiam, & raphanos nunc aliqui serunt, quibus utantur æstate. Nunc melones serendi ra-

rius. Distent inter se semina pedibus duobus, locis suba-
 ctis, uel pastinatis, maxime arenis. Semina eius mulso, &
 lacte per triduum maceranda sunt, & tunc iam siccata po-
 nenda: hinc suaues efficientur. Odorati autem fiunt, si eo-
 rum semina multis diebus inter rosæ folia sicca mergan-
 tur. Nunc & cucumeres seminantur, rare sulcis factis, alti-
 tudine sesquipedali, latitudine pedum trium. Inter sulcos
 VIII. pedum spatium crudum relinquant, ubi possint ua-
 gari. Herbis iuuantur, ideo sarculo, & runcatione non
 indigent. Semina si ouillo lacte, & mulso maceres, dulces
 nascentur, & candidi. Longi, & teneri fiunt, si aquam in
 patenti uasculo sub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad
 quam festinando tales efficientur. Sine semine nascentur, si
 prius eorum semina oleo sabino perungantur, & herba
 ea, quæ culex dicitur, trita confricentur. Aliqui florem
 cucumeris cum uiticula suæ capite cannæ inserunt, cui prius
 omnes nodos perforauerint: ibi cucumis nascetur in ni-
 miam longitudinem tensus. Oleum sic metuit, ut si iuxta po-
 fueris, uelut hamus plicetur. Quoties tonat, uelut timore
 perterritus conuertitur. Si eius florem sicut in sua uite est,
 in forma fictili clauseris, ac ligaueris, qualem uultum forma
 uel hominis, uel animalis habuerit, talem cucumis figuram
 præstabit. Hæc omnia Gargilius Martialis asseruit. Colum-
 mella dicit, loco aprico & stercoreoso si rubos habeamus,
 aut ferulas, post autumnii æquinoctium, his iuxta terram re-
 cisissis, & excauatis ligneo stylo, inter medullas lætamen im-
 mittamus, et cucumeris semen addamus, hinc nasci fructus,
 qui possint & inter frigora non necari. Hoc mense aspara-
 gos seremus circa Aprilem Cal. pingui loco, humido, suba-
 ctio, ita ut minoribus fossulis ad lineam directis bina, aut terni
 grana semipedis spatio discreta ponantur. Dehinc stercore

solum tegatur, & herbae subinde uellantur, uel per hyemem supra stramina iaciantur primo uere tollenda. Hinc post triennium nascetur asparagi. Sed expeditior ratio est, si asparagorum spongias ponas, quae cito fructum ministrent. Haec sic fient. Semina asparagi quanta tribus digitis comprehendere possis, post Idus Febr. pingui, & stercoreato solo in singulis fossis ponis, & leuiter obruis. His coeuntibus, radix connexa nascetur, quae appellatur spongia. Sed & haec moras habet. Nam per biennium in seminario suo est stercore, & assidua runcatione nutrienda. Deinde post æquinoctium autumnum transferetur, & uere asparagum dabit. Haec erit utilis comparare, quam longa expectatione nutrire. Eas tamen in sulcis disponemus, si loca sicca sunt, inter medios sulcos: si humida, in summitate sulcorum. Humor spongiarum asparagorum transitu suo debet tantum rigare, non sistere. Asparagum, quem primo protulerint, confringere debemus non auellere, ne adhuc inualidam moueamus spongiam: ceteris annis auellendus est, ut oculos suae germinationis aperiat: quia si deinceps refringas, loca, quae foecunda esse consueuerunt, remanente asparagi radice clauduntur. Ministrabunt autem uere, & autumnum reseruabis eum, de quo sumpturus es semina, postea scopas eius incendes: tunc circa hyemem spongijs adijcies stercus, & cinerem. Hoc mense rura scribitur locis apricis, solius cineris insperione contenta. Loca desyderat altiora, unde humor elabatur. Si ponas semina eius adhuc clausa folliculis, singulatim manu debet affigere. Si iam minuta sunt, sparsa iactabis, & rastro obducta cooperies. Caules eius, qui inclusis seminibus nati fuerint, fortiores erunt, sed sero nascuntur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulsi uerno tempore pro plantis tenebunt, tota uero translata morietur. Nonnulli ramulos eius

los eius pertuse fabæ inserunt uel bulbo, atque ita obruunt alieno uigore seruandos. Prosequuntur etiam maledictis, & maxime in terra soluti lateris ponunt, quod prodesse certissimum est. Sed (ut asserunt) melius furtiua proueniet. Sub fici arboris umbra libentius acquiescit. Non effodi herba, sed optat auelli. Immundæ mulieris formidat attractum. Ab hoc mense usq; in Octobrem totum coriadium scriitur. Amat terram pinguem, sed & macro solo nascitur. Semen melius putatur, quod uetustius fuerit: delectatur humore. Satum bene cum olere quocunq; nascetur. Hoc mense cucurbita serenda est. Amat solum pingue, humidum, stercoratum, solutum. Hoc in cucurbitis insigne est, quod longas pariunt, & exiles semina, quæ in earum ceruice nascuntur: quæ in uentre fuerant, cucurbitas faciunt crassiores: quæ in fundo, latas, si inuersis cacuminibus obruantur. Vbi adolescere cœperint, ammuniculis adiuuentur. Quæ seruantur ad semina, usque ad hyemem in sua uite dependeant, deinde sublatae in sole ponantur, aut fumo: aliter semina putrefacta depereunt. Hoc mense bliuis scriitur solo qualicunq;, sed culto. Olus hoc neq; runcandum est, neq; sarculandum. Cum semel natum fuerit, ipsum se per multa secula seminis sui deiectione reparabit, ut etiam si uelis, uix possit aboleri. Nunc etiam serpyllum scriitur plantis, & semine, sed uetustate meliori. Lætius frondebit, si iuxta piscinam, uel lacum, uel putei margines conseratur. Anisum quoq;, & cuminum nunc bene scriitur. Locis lætioribus melius prouenit, itemq; cæteris, si humore iuuetur, & stercore.

De pomis, & malo punico. TIT. X.

LOCI S temperatis mense Mart. uel Aprili mala punica seremus, calidis uerò, & siccis, Nouëbri: amat hæc arbor solū cretosum, macilentum, sed in pingui etiam prouenit.

Ff 5 nit.

nit. Regio illi est apta, quæ calida est. Seritur plantis de matrum radice deuulsis. Sed quamuis multis generibus seratur, melius tamẽ ramus eius cubitalis incisus manubrij crassitudine, & capite utroque acuta falce leuigatus, serobi uelut obliquus immergitur: prius tamen porcino stercore & in capite, & in parte, quæ ima est, oblinatur, uel in crudo solo malleo cogatur ad inferiora defigi. Melius proueniet, si ponendus ramus gemmata iam matre sumatur. Sed qui in serobe deponit, si tres lapillos in ipsa radice constituat, prouidebit, ne poma findantur. Curandum ne uirgulta inuersa deponas. Creduntur acida fieri, si rigentur assidue, nam siccitas in his & suauitatem præstat, & copiam. cuius tamen nimietati aliquid debet humoris opponi. Circumsodi autumno debet, & uerno. Si acida nascantur, modicum laseris cum uino tritum per summa arboris cacumina oportet infundi, uel ablaqueatis radicibus tedæ clauus infigi. Alij algam marinam obruunt ad radices, cui nonnulli stercus miscent asininum, atque porcinum: si florem non continet, urinam ueterem cum pari mensura aquæ temperabis, & ter per annum in radicibus infundes. Vni arbori amphora ingesta sufficiet, uel amurcam mittis insulsam, uel algam radicibus iunges, & bis rigabis in mense, uel arboris florentis truncum plumbeo circulo debebis includere, uel corio anguis inuoluere. Si crepant poma, lapidem in media arboris radice supponis, uel squillam circa arborem seris. Et si, dum pendent poma, tenacibus, sicut in arbore habentur, intorseris, in totum annum sine corruptione seruabis. Si uermibus laborant, tangis radices felle bubulo, & continuo moriuntur, aut clauo æneo, si uermes eosdem purges, difficile nascentur, uel asini urina stercore admista porcino uermibus obuiabit. Cinis cum lixiuio circa punici truncum

truncum frequenter infusus, leta, & fructuosa reddit arbusta. Afferit Martialis candida in his grana fieri, si argille, & cretæ quartam partem gypsi misceas, & toto triennio hoc genus terræ radicibus eius adiungas. Idem dicit miræ magnitudinis fieri, si olla fictilis obruatur circa arborem punici, & in ea ramus cum flore claudatur, ne resiliat ligatus ad palum. Tunc cooperta olla contra aquæ nuntiat incurfus. Autumno patefacta suæ magnitudinis poma redhibebit. Multa in punico ipse afferit poma procedere, si tubymalli, et portulacæ succus æqualiter mixtus ante, quam germinet, trunco arboris adlinatur. Inseri posse affirmat de ramorum connexionem, ut medulla utrinque diuisa se iungat. In se tantum inseri potest circa Apriles Cal. mense Martio ultimo. Sed secto trunco surculus recentissimus statim debet inseri, ne mora exiguum, qui inest, siccet humorem. Punica mala seruantur, si picatis pediculis ordinata suspendas. Aliter: Lecta integra in aqua marina, uel muria seruente mergantur, ut combibant. Post triduum solo siccentur, ut sub dio nocte non maneant: post in loco frigido suspendantur. Cum uolueris uti, aqua dulci pridie maccrabis. Feruntur hæc pomis recentibus æmulari. Item si tactu inuicē separata paleis obruantur. Item fossa fit longa, & cortex eiusdem magnitudinis paratur, cui mala acutis circulis suis affiguntur. Tunc inuersus cortex supra fossam ponitur, ut mala sine terræ tactu subterpendentia ab humore defendat. Item si induantur argilla, & ea siccata loco frigido pendeant. Item si seriola sub dio obruatur, quæ habeat arenas usque ad medium, & mala cum tenacibus lecta imprimantur cannis singulis, uel sambuci uirgulis, & ita separata in arenis figatur, ut ipsa quatuor digitis emineant ab arena. Hoc & sub tecto in scrobe bipedanea fieri potest, & utilius est ad seruand

uandum, si cum ramo longiore tollantur. Aliter: In seriola cui ad medium aqua mittatur, suspenduntur mala, ne humorem tangant, & seria clauditur, ne uentus irrumpat. Item in dolio intra ordeum sic ordinantur, ne se inuicem tangāt, & dolium desuper operitur. Vinum de malis granatis conficiet hoc modo. Grana matura purgata diligenter in palmea fscella mittis, & in coclea exprimis, & lentè coques usque ad medietatem: cum refrixerit, picatis, & gypsatis uasculis claudes. Aliqui succum non excoquunt, sed singulis sextarijs libras mellis singulas miscent, & in prædictis uasculis ponunt, & custodiunt.

De Citreo.

MENSE Martio citri arbor quatuor modis fertur, semine, ramo, talea, claua. Amat terram rarioris nature, coelum calidum, humoremq; continuum. Si granis uelis serere, ita facies. Terram in duos pedes fodies, cinerem miscbis, breues areas facies, ut utrinque per canales aqua discurrat. In his areis palmarem scrobem manibus aperies, & tria grana deorsum uerso acumine iuncta constitues, & obruta quotidie rigabis. Citius procedent, si beneficio aquæ tepentis utaris. Natis geminibus semper proxima herba runcetur. Potest hinc trima planta transferri. Si ramum uelis ponere, non amplius sesquipedem debes immergere, ne putrescat. Claua seri commodius est, quæ sit manubrij crassitudine, longitudine cubitali, ex utraque parte leuigata, nodis & aculeis recisis, sed integra summitate gemmarum, per quas spes futuri geminis intumescat. Diligentiores & fimo bubulo adlinunt utrinque, quod summum est, uel marina alga uestiunt, uel argilla subacta, partis utriusque extrema cooperiunt, atque ita in pastinato solo deponunt. Talea & gracilior, & breuior esse potest, quæ similiter ut claua mergetur. Sed talea palmis duobus superfit

persit: claua omnis abruitur. In spatio non desyderat interual
 la maiora. Alijs arboribus non debet annecti. Calidis locis,
 sed irriguis, & maritimis maximè gaudet, quibus humor
 exundat. Sed si quis hoc genus, ut in regione frigida nutria-
 tur, extorquet, loco uel parietibus munito, uel in meridianam
 partem uerso disponat hanc arborem. Sed hybernis mensi-
 bus tectum stramine uelet agresti. Vbi æstas refulserit,
 aëri arbor nuda & secura reddatur. Talea, siue claua eius
 calidissimis regionibus, & per autumnum ponitur. Frigidis-
 simis Iulio, & Augusto positas, & quotidianis rigationibus
 animatas, ipse usque ad poma, & magna incrementa perdu-
 xit. Citreum iuuari creditur, si cucurbitæ uicinis locis seran-
 tur, quarum uites etiam combustæ utilem citri arboribus ci-
 nerem præbent. Gaudent assidua fossione, hinc proueniunt
 poma maiora. Nisi quæ arida sunt, rarissimè debemus absin-
 dere. Inseritur mense Aprili locis calidis, Maio frigidis, non
 sub cortice, sed fisso trunco circa ipsas radices. Inseritur &
 pyro, ut quidam uolunt, & moro, sed insiti surculi qualo de-
 super omnino muniendi sunt, uel fictili uasculo. Asserit Mar-
 tialis apud Assyrios pomis hanc arborem non carere: quod
 ego in Sardinia, & in territorio Neapolitano in fundis meis
 comperi (quibus solum, & coelum tepidum est, & humor
 exundans) per gradus quosdam sibi semper poma succedere
 cum maturis se acerba substituunt, acerborum uerò ætatem
 florentia consequantur, orbem quendam continuæ foecundi-
 tatis sibi ministrante natura. Feruntur acres medullas mu-
 tare dulcibus, si per triduum aqua mulsæ semina ponenda
 macerentur, uel ouillo lacte, quod præstat. Aliqui mense Fe-
 bruario truncum obliquo foramine ab imo terebrant, ita ut
 altera parte nõ exeat: ex hoc humorem fluere permittunt,
 donec poma formentur: tunc foramen luto replent: sic quod
 est me

est medium, fieri dulce confirmant. Citreum & in arbore potest per totum annum propemodum custodiri. Melius si uasculis quibuscunque claudatur. Si uelis legere, atque seruare, nocte luna latente debetis cum ramis foliatis carpere, & secreta disponere. Alij singula uasis singulis claudunt, uel gypso adlinunt, & opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in oedri scobe, uel in straminibus minutis, uel in paleis lecta seruant.

Mespilum.

MESPILA locis calidis maxime gaudent, sed irriguis tamen. frigidis quoque proueniunt, magis sabulone pingui, atque glareosa terra, cui arena permista est, uel argilla cum saxis. Serenda est taleis mense Martio, uel Nouembri, sed solo stercoreato, & subacta, ita ut utrunque caput taleæ sterCUS obducatur. Sunt eius incrementa tardissima. Amat putari, atque circumfodi, & parco humore inter siccitates sepe refoueri. Seritur & semine, sed in longiorem speratur etate. Si uermibus occupatur, stylo æreo purgandi sunt, & amurca, uel humana uetere urina, uel uiua calce profundendi, sed parcius propter arboris noxam, uel aqua decocti lupini. Si putatur, hinc arbor sterilis fieri, fimus, & cinis uitium simul si radicibus infundantur, fertilem reddunt. Si formice molestæ sunt, rubrica cum aceto, & cinere temperata necantur. Si poma labuntur, frustum de eius radice præcisum in media trunci parte figatur. Inseritur mense Febr. in se & in pyro, & in malo. Surculus tamen eius ex arbore media debet assumi, nam de summitatibus uitiosus est. In trunco fisso inferenda est, nam corticis macies ieiuna nil nutriet. Mespila ad seruandum leguntur necdum mitia, quæ & in arbore diu durabunt, uel in urceolis picatis, uel in ordinem suspensa, uel, ut quidam, posca, uel sapa condita. Dic

serena

Serena legantur, ac media, & paleis obruantur discretæ, ne ea uicissim tactus afficiat. Vel cum pediculis lecta seminata, & salsa aqua per dies quinq; macerata, postea sepe infundantur, ut enatent. Seruantur & melle, sed si minus matura collegeris.

De ficu.

CALIDIS locis fici planta radicata Nouembri mense, temperatis Februario, frigidis melius Martio, uel Aprili ponenda est. Si taleam, uel cacumen ponas, ultimo Aprili, cum ei se uiridior succus infuderit. Plantæ in scrobe depositæ lapides substituendi sunt, ad radicem fimo terra miscenda est. Si loca frigida sunt, plantarum cacumina diuisis canne internodijs defendantur à frigore. Si cacumen uelis ponere, trifidum ramum bimum, uel trimum ab australi parte decidas, & sic obrues, ut diuisa cacumina terra interiacente uelut tres surculos reddant. Taleam sic ponemus, ut cætera, cui leuiter ab infima parte diuisæ lapidem mergemus in fisso. Ego mense Februario ultimo, uel Martio in Italia plantas grandes ficorum per pastinatum solum disposui, & eo anno poma peperere supra comprehendendi felicitatem, uelut tributa reddentes. Legendæ sunt plantæ, in quibus frequens nodus extuberat. Steriles creduntur, quæ nitidæ sunt, & oculos suos per longa internodia distulerunt. Si plantam fici prius nutrias in seminario, & maturam transferas in scrobem, poma generosiora producet. Aliqui multum prodesse confirmant, si plantam fici diuiso squillæ bulbo intersitam, strictamq; uinculis collocemus. Scrobes amat altas, interualla maiora, terre genus durum, & gracile, & siccum pro utili sapore pomorum. Prouenit & petrosis, atq; asperis, tamen potest locis prope omnibus serri. Quæ in montanis, & frigidis locis nascuntur, quia minus lactis habent, ad siccitatem durare

non

non possunt. Vsus illis in uiridi est, melioris magnitudinis, & saporis arguti. Quæ nascuntur in campis, & locis calidis, & pinguioribus sunt, & in siccitate durabiles. Si genera numerare uelimus, immensum est: sufficit, quòd omnibus æqua cultura est. Illa distantia est, quòd in caricis melius alba seruatur. In locis nimie frigidis præcoquas ficus seramus, quæ cito ueniant, ut ante imbres genus hoc possit occurrere: calidis uerò, & æstuosis eas, quæ serò maturant. Gaudet assidua fossione. Per autumnum proderit, si stercurus admoueas, præcipue de auarijs. Recidenda sunt in ea, quæ aut putria, aut male nata repereris: & ea ratione putanda est, ut inclinata per latera possit expandi. In locis humectis ficus saporis obtusi est, cui circuncisis contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui interficarias caprifici arborem serunt, ut non sit necesse per singulas arbores pro remedio eadem poma suspendi. Mense Iunio, circa solstitium caprificandæ sunt arbores fici, id est suspendendi grossi ex caprifico, lino, uelut serra, pertusi. Si hoc desit, abrotani uirga suspenditur, aut callum, quod in ulmeis folijs inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur, uel truncus arboris, quo loco turget, scarificandus est, ut possit humor effluere. Ne uermes patiat, ramum terebinthi, uel lentisci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerso. Vncinis æreis tollendi sunt uermes ex fico. Alij amurcam, alij ueterem urinam ablaqueatis radicibus miscent. Alij bitumen, & oleum, aut solam calcem uiuam latebris uermium linunt. Si formicæ molestæ sunt, rubrica, butyro, & pice liquida mista circa truncum debet induci. Alij coracinum piscem contra formicas in arbore suspendendum esse confirmant. Si fructus suos uelut ægra projiciet, alij rubrica, aut amurca insulsa mista

sa mista aqua arborem liniunt, uel cancrum fluuialem cum ramo rutæ suspendunt: uel algam marinam, uel fascem lupinorum, uel radici terebratæ cuncum figunt, uel securi arboris corium sæpe proscindunt. cum folia incipiunt producere fici, ut fructum multum, & pinguem ferant, in principio germinis cacumina summa decutimus, uel illud tantum cacumen, quod ex arboris medietate procedit. Si maturam ficum uis serotinam facere, incipientes grossos decute, cum illis fabæ fuerit magnitudo. Ut ficus cito maturet, succo cepæ longioris cum oleo, & pipere mixto unge poma, quando grossi incipiunt subrubere. Aprili mense ficum debemus inserere inter corticē: uel si nouellæ arbores sunt, fisso ligno, quod statim operiendū est, & ligandum, ne uentus introeat. Melius comprehendunt, si circa terram recisa inserantur arbusta. Aliqui & Iunio mense inserunt. Surtulus legendus est anniculus, inutilis enim creditur maioris, uel minoris ætatis. Inoculari ficus locis siccis Aprili, humidis melius Iunio mediante poterit, Octobri mense locis tepidis. Propagari ficus ramis potest. Inseritur autem in caprifico, in moro, in platano, & oculis, & surculis. Ficus uirides seruari possunt uel in melle ordinatæ, ne se inuicem tangant, uel singulæ intra uiridem cucurbitam clausæ, locis unicuique cauatis, & item tessera, quæ secatur, inlusis, suspensa ea cucurbita ubi non sit ignis, uel fumus. Alij nussas ficus recètes, minus maturas, in nouo uase fictili lectas cum pediculis, & à se separatas recludunt, & in dolio uini pleno uas natare permittunt. Martialis dicit, caricas per genera multa seruari, cum ratio una sufficiat. Ergo hoc genere, quo Campania tota custodit, seruare debemus, in cratibus ficus expanditur usq; ad meridiem, & adhuc mollis in qualum refunditur. Tūc calefacto furno ad panis coquendi

modum suppositis tribus lapidibus, ne ardeat qualus includitur, & clauso furno ubi discocta ficus fuerit, sicut est calida, interpositis folijs suis, in uas fictile conditur bene picatum densius pressa, & operculo diligenter obducitur. Si pluuijs abundantibus crates non possis expandere, sub tecto eas ita ponis, ut semipede erigantur à terra, & eas ad uicē solis, cinis calidus subiectus uaporet, & subinde ficus, sicut est diuisa, uertatur, ut ficorum coria siccentur, & pulpæ, tunc duplicatæ in cistellis seruentur, aut loculis. Alij maturas mediocriter ficus, & diuisas in cratibus expandūt toto sole siccandas, & recipiunt eas nocte sub tecto. Nunc ficulnea cacumina obruuntur utiliter, cum tumescunt, ut plantas faciant, si earū copia non abundat. Vt etiam uarios fructus una ficus exhibeat, ramos duos nigrae, & albæ arborum inter se ita uinculo stringis, ac torques, ut germina miscere cogantur, sic obruti, & stercoreati, & humoribus iuti, ubi prodire cœperint, germinantes oculos aliqua inter se annexione cōglutina. Tunc germen adunatum parturiet duos colores, quos unitate diuidat, diuisione coniungat.

De pomis aliorum mensium.

NUNC & pyrus, uel malus inferi, ac seri potest, & cydonia, & prunus inferitur, & sorba ponuntur, & morus, nono Calendarum Aprilium die, & inseruntur pistacia, & locis frigidis pini semen aspergitur.

De comparandis bobus, tauris,

& uaccis.

TIT. XI.

HOC mense comparandi sunt boues, qui tamen siue de nostris capiantur armētis, siue emantur, idcirco nūc comparantur utilius, quia necdū sagina temporis pleni aut celare possunt fallaciā uenditoris, & uitia sua, aut repugnando donutur a cōtumacem pleni roboris exercere fiducia. Hæc

tamen

tamē signa spectanda sunt in bobus, seu de nostro, seu de alieno grege fuerint cōparādi, ut sint boues nouelli, quadratis, & grādibus mēbris, & solidi corporis, musculus, ac toris ubiq; surgentibus, magnis auribus, latæ frōtis, & crispæ, labris, oculisq; nigrantibus, cornibus robustis, ac sine curuaturæ prauitate lunatis, patulis naribus, & resimis, ceruice torosa, atq; cōpacta, palaribus largis, & circa genua fluentibus, pectore grādi, armis uastis, uentre non paruo, porrectis lateribus, latis lumbis, dorso recto, & plano, cruribus solidis, neruosis, & breuibus, unguis magnis, caudis lōgis, ac setosis, pilo totius corporis denso, ac breui, rubei maximē coloris, aut fusci. Melius autē boues de uicinis locis cōparabimus, qui nulla soli, aut aëris uarietate tētentur. Aut si hoc deest, de locis similibus ad similia trāsferamus. Illud ante uniuersa curandum est, ut uiribus ad trahēdam cōparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. In moribus hæc consideranda sunt. Sint arguti, mansueti, timentes hortamen clamoris, ac uerberis, cibi appetentes. Sed si regionis ratio patitur, nullus melior cibus est, quā uiride pabulum. Vbi uerò deest, eo ordine ministratur, quo pabuli copia, & laborum coget accessio. Nunc tauros quoq; (quibus cordi est armēta cōstruere) cōparabit, aut his signis à tenera ætate summittet. Vt sint alti, atq; ingentibus mēbris, ætatis mediæ, & magis quæ iuuentute minor est, quā quæ declinet in seniū. Tota facie, paruis cornibus, torosa, uastaq; ceruice, uentre substricto. Vaccas etiā nunc maximē parabimus. Sed eligemus forma altissima, corporis longi, uteri capacis, & magni, alta frōte, oculis nigris, & grādibus, pulchris cornibus, & præcipuē nigris, aure setosa, palaribus, & caudis maximis, unguis breuibus, et cruribus nigris, et paruis, ætatis maximē

trimæ, quia usq; ad decenniū foetura ex his procedet uti-
lior. Nec ante etatē trimā tauros his oportet admitti. Sed
erit studiū diligētis, amotis senioribus, nouellas subinde cō-
ducere, & steriles aratro, ac laboribus deputare. Græci as-
serunt, si mares creare uelis, sinistrum tauri in coitu ligandū
esse testiculū, si fœminas, dextrū; tamen tauros diu antē
abstinēdos, ut cum tempus est acrius in causas dilati seruo-
ris incūbant. Sed his armentis hyeme maritima, & aprica
loca, æstate opaca paremus, ac frigida, montana maxime:
quia melius frutetis, & his herba internascente saturatur,
quāuis circa fluuios rectē propter amoena loca pascantur:
foetura tamē aquis tepidioribus adiuuatur, unde magis uti-
lius habetur, ubi pluuiialis aqua tepentes format lacunas.
Tolerat tamen frigus hoc armenti genus, & potest facillē
hybernare sub dio: quibus tamē septa fieri, propter iniuriā
gravidarum, conuenit laxiora. Stabula uerò utilia sunt stra-
ta saxo, aut glareis, aut arenis, deuexa aliquatenus, ut hu-
mor possit elabi, parti meridiana obuersa propter flatus
glaciales, quibus aliquis resistere debet obiectus.

De domandis bobus.

TIT. XII.

HOC mense ultimo domandi sunt trimi boues, quia
post quinquennium bene domari non possunt, ætatis repu-
gnante duritia. Capti ergo statim domentur, qui quidem
prius, cum teneri fuerint, frequenti manus attrēctatione
mansuescant. Sed stabulum noui boues largioribus spatijs
habere debent, ut & ante stabulum loca nullis conclu-
dantur angustijs, & producti non aliqua uitentur offen-
sa. In ipso uerò stabulo asseres transuersi à terra septem
pedibus alti configantur, ad quos boues ligentur indomi-
ti. Tunc eligis absolutam tempestatibus, & impedimentis
omnibus diem: qua capti perducantur ad stabulum: quo-
rum si nimia fuerit asperitas, uno die, ac nocte inter uincu-

la mitigantur ieiunijs: tunc appellationibus blandis, & illecebris oblatorum ciborum, non à latere neque à tergo, sed à fronte accedens bubulcus admulceat, naresq; & terga pertractet, mero subinde conspergens: hac tamen cautione, ne aliquem calce contingat, aut cornu: quod uitium, si in primordijs effectui sibi cessisse senserit, obtinebit. Tunc mitigatis, os, & palatum salibus fricabis, & in gulam demitte præsulsi adipis librales offas, & uini sextarios singulos cornu infundente per fauces: quæ res intra triduum totius sæuitiæ iram resoluet. Aliqui eos inter se iungunt, ac docent onera tentare leuiora, & quod utile est, si arationi parantur, subacto prius solo exercendi sunt, ut nouus labor tenera adhuc colla non quasset. Expediitior autem ratio est domandi, ut asperum bouem mansucto, & ualido boui cõiungas, quo ostẽdente facile ad omnia cogetur officia. Si post domiturã decumbit in sulco, non afficiatur igne, uel uerbere, sed potius, cum decumbit, pedes eius ita ligentur uinculis, ut non possit progredi, aut stare, uel pasci. Quo factò, siti, ac fame lassatus carebit hoc uitio.

De equis, equabus, & pullis, &

corum ætate.

TIT. XIII.

HOC mense saginati, ac pasti antè admissarij generosis equabus admittendi sunt, & repletis sceminis, itẽ ad stabula colligendi. Neq; tamẽ æqualem numerum omnibus debemus adhibere, sed æstimatis uiribus uniuscuiusque admissarij, submittenda sunt pauca, uel numerosa coniugia, quæ res efficiet admissarios nõ parua ætate durare. Iuueni tamen equo, & uiribus, formaq; cõstanti nõ ampilus quàm duodecim, uel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate uiriũ suarũ. Sed in admissario quatuor spectanda sunt, forma, color, meritũ, pulchritudo. In forma hoc seque-

*mur, uastum corpus, & solidum, robori conueniens altitu-
do, latus longissimū, maximi, & rotūdi clunes, pectus latē
patens, & corpus omne musculorū dēsite nodosum, pes
siccus, & solidus, & cornu concauo, altius calciatus. Pul-
chritudinis partes hæ sunt: ut sit exiguum caput, & siccū,
pelle propemodum solis ossibus adhærente. Aures breues,
& argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma, & cauda
profusior, unguularum solida, & fixa rotūditas. Colores hi
præcipui, badius, aureus, albineus, rufseus, murteus, cerui-
nus, gilbus, scutulatus, albus, guttatus, candidissimus, niger,
pressus. Sequentis meriti, uarius cū pulchritudine, nigro, uel
albino, uel badio mistus, canus cū quouis colore, spumeus,
maculosus, murinus, obscurior. Sed in admissarijs præci-
puè legamus, clari, & unius coloris, cæteri uerò despicien-
di, nisi magnitudo meritorū culpā coloris excuset. Eadem
in equabus consideranda sunt, maximè ut sint lōgi & ma-
gni uentris, & corporis: sed hoc in generosis seruetur ar-
mentis. Cæteræ passim toto anno inter pascua, dimissis se-
cum maribus impleantur. Equarū natura est partium spa-
tio duodecimi mensis absoluerē. Illud in admissarijs seruā-
dum est, ut medijs aliquibus spatijs separētur, propter no-
xam furoris alterni: sed his armentis pascua legamus pin-
guissima, hyeme aprica, frigida, & opaca prouideamus
æstate, nec ad eō mollibus locis nata, ut unguularū firmitas
de asperitate nil sentiat. Si equa marem pati noluerit, trita
squilla naturalia eius infecta libidinem concitabūt. Deinde
grauide non urgeātur, nec famē, uel frigus tolerēt, nec in-
ter se loci cōprimantur angustijs. Generosas equas, & que
masculos nutriunt, alternis annis submittere debemus,
ut pullis puri, & copiosi lactis robur infundant, cæteræ
passim replendæ. Aetas incipientis admissarij quinti anni
initio*

initio esse debet. Fœmina rectè & bima concipiet, quia Post decenium incers ex ea soboles, & tarda nascetur. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt, quia eos tactus lædit asiduus: quantum ratio patitur, defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea sunt consyderanda, quæ signum bonæ indolis monstrant, quæ in patribus, uel matribus spectanda præcepi. dabit & hilaritas, & alacritas, & agilitas; documentum. Nunc domandi sunt pulli, ubi tempus bimæ ætatis excefferint. Consyderanda sunt magna, longa, musculoſa, & arguta corpora, testiculi pares, & exigui, & cætera, quæ in patribus dicta sunt. Mores, ut uel ex summa quiete facilè concitentur, uel ex incitata festinatione non difficile teneantur. Aetatis consyderatio talis est: Bimæ, & sex mensium dentes medij superiores cadunt. Quadrimestro canini mutantur. Infra sextum annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primo mutauit, exæquat. Septimo anno omnes dentes eius explètur. Latent ab hinc ætatis nocte: sed prouectioribus tempora cauari incipiunt, supercilla canescere, dentes plerunque prominere. Hoc mense omnia quadrupedia, maximè equos castrare debemus.

De mulis, & asinis.

TIT. XIII.

SI QVEM mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere: in qua non uelocitatem, sed robur exquirat. Aetas à quadrima usq; in decennem huic admissuræ iusta conueniet. Si asinus equam fastidit admissus, ostensam prius asinam (donec cocundi uoluptas sollicitetur) adhibemus: qua subducta, equam libido incitata non spernet, & raptus illecebris generis sui in permistionem consentiet alieni. Si morsu furens lædit obiectas, aliquatenus labore mitescat. Creantur ex equo, & asina, uel onagro, & equa. Sed ge-

nerosius nullum. Et huiusmodi animal, quàm quod asino creante nascetur. Vtiles tamen admissarij nascentur ex onagro, & asina: qui post in sobole secutura agilitatem, fortitudinemq; restituant. Admissarius tamen asinus sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculofo, strictis, & fortibus membris, nigri uel murini maxime coloris, aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris, aut auribus geret, colorem sobolis plerunq; uariabit. Minor trimo, maior decenni non debet admitti. Annicula mula debet à matre depelli, & per montes asperos pasci, ut itineris laborem in tenera ætate solidata contemnat. Minor uero asellus maxime agro necessarius est, qui & laborem tolerat, & negligentiam propemodum non recusat.

De apibus.

TIT. XV.

HOC mense maxime apibus solet morbus incumbere: nam post hyberna ieiunia tithymalli, & ulmi amaris floribus, qui prius nascuntur, auidius appetitis solutionem uentris incurrunt, & pereunt, nisi affueris uelocitate remedij, Præbebis ergo mali granati cum uino aminæo grana contrita, uel uuæ passæ cum rore syriaco, & austero uino, uel simul omnia leuigata, & incocta uino aspero. Quæ deinde in ligneis canalibus refrigerata ponantur. Item rosmarinus aqua malsa decoctus congelatur, & in imbrice ponitur succus huiusmodi. Quod si horridæ uidentur, atque contractæ torpere silentio, & mortuarum corpora frequenter offerre, canalibus ex canna factis mel cum galle puluere, uel siccæ rosæ coctum debetis infundere. Illud ante omnia expediet, ut putres partes fauorum, uel uacuas ceras, quas aliquo casu examen ad paucitatem redactum non ualebit implere, semper recidas acutissimis ferramentis subtiliter, ne mota alia pars fauorum cogat apes domicilia

concus-

concussa deferere. Nocet apibus plerunque felicitas sua. Nam si nimis floribus annus exuberat, dum solam curam gerendi mellis exercent, de prole nil cogitant. Cuius omiſſa reparatione populus idem labore cōfectus extinguitur, totius gentis exitio. Itaq; cum mellis nimietatē uideris ex florum grandi, & continua melle defluere, interiectis ternis diebus, clauſo ſoramine non eas patiaris exire. Ita ad gerendam ſobolem conferentur. Nunc circa Calendas Aprilis curandi ſunt aluei, ut omnia purgamenta tollantur, & ſordes, quas tempus contraxit hybernū, & uermiculi & tineæ, & araneæ, quibus corrumpitur uſus fauorū, & papilionēs, qui uermiculos ſtercore ſuo faciunt naſci. Tunc fumus incēſi, et ſicci bubuli ſtercoris adhibeatur, qui aptus eſt apium ſaluti. Quæ purgatio frequenter uſq; in autūni tempora celebretur. Hæc omnia, cæteraq; efficiēs caſtus, et ſobrius, & alienus à balneis, uel à cibis acribus, & odoris immundi, atque omnibus ſaſamentis.

De Horis.

TIT. XVI.

HIC mensis ad deprehendendas horas conſentit
 Octobri.

Hora	I.	pedes	XXV.
Hora	II.	pedes	XV.
Hora	III.	pedes	XI.
Hora	IIII.	pedes	VIII.
Hora	V.	pedes	VI.
Hora	VI.	pedes	V.
Hora	VI.	pedes	VI.
Hora	VIII.	pedes	VIII.
Hora	IX.	pedes	XI.
Hora	X.	pedes	XV.
Hora	XI.	pedes	XXV.

Gg 3 PALL

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

QVINTVS.

De medica serenda, & disciplina eius. TIT. I.

PRILImēse in areis, quas antē (sicut diximus) præparasti, medica serenda est. Quæ semel seritur, decem annis permanet, ita ut quater, uel sexies possit per annum recidi. Agrum stercorat, macra animalia reficit, curat ægrota. Iugerum eius toto anno tribus equis abunde sufficit. Singuli cyathi seminis occupant locum latum pedibus quinque, longum pedibus decem. Sed mox ligneis rastellis obruantur iacta semina, quia sole citius comburuntur. Post sationem ferro locum tangi non licet, sed rastris ligneis frequenter herba mundetur, ne teneram medicam premat. Prima messis eius tardius fiet, ut aliquantum semen excutiat. Cæteræ uerò messes quàm uolucris citò peragantur, & iumentis præbeantur. Sed primo parcius præbenda est nouitas pabuli: inflat enim, & multum sanguinem creat. Vbi secueris, sæpius riga. Post paucos dies, cùm fruticare coeperit, omnes alias herbas runcato: ita & sexies per annum metis, & annis decem poterit manere continuis.

De inferenda olea.

TIT. II.

NUNC locis temperatis oliua inseratur, quæ inseritur inter corticem more pomorum, sicut supra dictum est: sed ut oleastro inseras, contra illud, quod ex oliucto insito, & casu incenso renascitur oleaster infelix, sic providendum est. Positis prius oleastri brachijs in scrobe, in qua disponemus inferere, scrobes ita replebimus, ut mediæ uacue sint. Cum comprehenderit oleaster, inseremus in infimo,

mo, uel insitum ponemus: & insitionem propè infra terram nutriemus. Deinde sicut adolefcit, terram subinde colligimus. Ita commissura in profundo latente quisquis urit, aut cædit, oliuæ locum non aufert pullulâdi: quæ & apertam redeundi felicitatem de olea, & occultam ualendi feracitatem de oleastri connexionem retinebit. Aliqui oleas in radicibus inserunt, & ubi comprehenderit, cum aliqua parte radicis auellunt, & transferunt more plantarum. Græci oleas ab octauo Calendarum Aprilium die, usque in tertium Nonarum Iulij inseri debere præcipiunt: ita ut locis frigidis serius, calidis maturius inserantur. Locis frigidissimis nunc uinearum fossio ante Idus peragenda est, & si qua de Martio mense restabant. Vites quoque inserimus. Seminaria quæ sunt antè facta, herbis liberentur, & leuiter circumfodiuntur. Nunc locis mediocriter siccis milium serimus, & panicum. Hoc mense pingues campi, et agri, qui diu aquam tenent, proscindantur post Idus, cum & omnes herbas protulerint, & earum semina nondum maturitate firmata sint.

De hortis.

TIT. III.

HOC etiam mense ultimo, & propè uere transacto brassicam serere possumus, quæ cauli seruiet, quia cymæ tempus amisit. Nunc apium bene seritur locis calidis, & frigidis, terra quali uolueris, dummodo ibi sit humor assiduus, quamuis nasci, si necesse fuerit, & in siccitate non deneget. Et propè omnibus mensibus, à primo uere usque ad autumnum seratur extremum. Ex ipsius genere est hipposelinon, durius tamen, & austerius, & helioselinon molli folio, & caule tenero, quod nascitur in lacunis, & petroselinon maxime locis asperis. Hæc omnia genera possunt habere diligentes. Apios maiores facies, si semen
quantum

quantum tribus digitis comprehendi potest, linteolo clauferis rariore, & breui fossa obrueris. Ita omnium seminum germē capitū unius soliditate neētetur. Crispi fiunt, si semina antē tundantur, uel si super arcas nascētes aliqua pondera uoluentur, aut pedibus proculcētur enata. Apij semina uetustiora citius nascuntur, quæ nouella sunt, serius. Hoc mense atriplicem seremus, si rigare poterimus, & Iulio, & ceteris usq; ad autumnum, mensibus. Amat asiduo humore satiari. Semen, statim cū spargitur, obruendum est, herba ei subinde uellantur. Transferri necessarium non est cū bene seritur, tamen potest melius adulescere, si spatium rariore pāgatur, et iuuetur succo letaminis, et humoris. Ferro tamen rescindendū semper est, quia ita pullulare nō cessat. Nunc ocymum seritur: cito nasci dicitur, si statim, cum seueris, aqua calida perfundas. Rem miram de ocymo Martialis affirmat, quod modo purpureos, modo albos flores, modo roseos pariat, & si ex eo semine frequenter seratur, modo in serpyllum, modo in sisymbrium mutetur. Hoc etiam mense melones, & cucumeres seruntur, & porrus, & in primordio capparum, & serpyllum, & colocasia plantaria ponemus, & lactucas, & betas, & cepullas. & coriandrum seremus, & intyba secunda satatione, quibus utamur aestate, & cucurbitas, & mentam radice, uel planta.

De zizipho cum disciplina sua. TIT. IIIII.

LOCIS calidis Aprilis mense ziziphum conferemus, frigidis uerò Maio, uel Iunio. Amat loca calida, aprica. Seritur osibus, & stipite, & planta. Crescit tardissime. Sed si plātum ponis, Martio magis in terra molli: si osibus seras, in scrobe palmari, ita ut terna grana per scrobem cacuminibus ponantur inuersis. Quibus in imo, & in summo asfundant

fundatur lætamen, & cinis, & herbis adnascantibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis soliditati similis fuerit, transferatur in locum pastinatum, uel in scrobem. Terram diligit non nimis lætam, sed proximam tenui, atq; ieiune. Per hyemem prodest illi, ut circa codicem lapidum cumulus aggeretur, qui æstate debet auferri. Si arbor hæc tristis est, ferrea strigili subrasa hilarior fiet, uel si finium bubulum radicibus modicè, & frequenter affundas. Zizipha collecta matura in longo uase fictili seruantur oblito, & loco sicciore composito: uel recenter lecta poma, si guttis uini ueteris perfundas, efficitur, ne ea rugarum deformet attractio. Seruantur etiam decisa cum ramis suis, aut fronde sua inuoluta, atque suspensa.

De pomis aliorum mensium

TIT. V.

HOC etiam mense locis temperatis mala granata ponuntur, ea ratione, qua dictum est, & inseruntur. Nam circa Calendas maias persicus inoculari potest, quò more emplastratur ficus, sicut diximus, cum de insitione loqueremur. Hoc mense calidis locis citri arbor inseritur, sicut supra memorauimus. Nunc locis frigidis fici plantaria disponemus, seruantes eam, quæ suprascripta est, disciplinam. Nunc etiam ficus debemus inserere in ligno, uel sub cortice, sicut ante præcepi, & eam locis siccis inoculare. Nunc planta palmarum, quam cephalonem uocamus, locis apricis, & calidis est ponenda. Hoc mense sorbum poterimus inserere in se, in cydonio, in spina alba.

De oleo, & uino uiolaceo.

TIT. VI.

TOT uiolæ uncias infundas, quot olei libras miseris, & diebus x l. sub dio habere debebis. Viola purgatæ, ut de rore nihil habeant, libras quinque uini ueteris x. sextarijs debebis infundere, & post xxx. dies x. mellis ponderibus

deribus temperare.

De armentis.

TIT. VII.

HOC mense uituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris, & lactis. Ipsi autē uitulis tostum, molitumq; milium cum lacte misceatur, saluiati more præbendum. Nunc locis calidis tondeantur oues, & serotini foetus hoc mense signentur. Nunc etiā prima est admissura, quæ excellit, arietum, ut agnos iam maturos hybernum tempus inueniat.

De apibus.

TIT. VIII.

HOC mense locis apricis apes quæremus: sed loca mellifica indicant apes, si circa fontes frequentissimæ pascantur: nam si rariores uidebuntur, in his locis mellificari utiliter non potest: quòd si frequentes aquantur, ubi sint examina earū, hoc genere possumus inuenire. Ac primo quàm longè sint, exploremus, aut proxime rubricam liquidam breui uasculo infusam geramus, & obseruemus fontes, aut aquas uicinas: tunc dorsa apum bibentium tangamus illo liquore tincta festucula, atq; ibidem moremur. Si cito reuersæ fuerint, quas tinximus, hospitia earum proxima esse noscemus: si tardè, spatium longiore summota, quod pro mora temporis æstimamus. Ad proxima facile uenies, ad longinqua hoc genere perduceris. Cannæ unum intermedium cum suis recidas articulis, et in latere aperies: ibi mel exiguum, uel defrutum mittes, & iuxta fontem pones: cum ad eum conuenerint apes, atque ingressæ fuerint post odorem, foramen pollice claudes apposito, & unam tantum patieris exire, cuius fugam persequere, ea tibi partem demonstrat hospitij: cum ipsam cœperis non uidere, alteram continuo dimittes, & sequeris: ita singulæ subinde dimissæ, te facient usque ad locum examinis peruenire. Aliqui mellis

mellis breuissimum circa aquam uasculum ponunt, de quo cum apis aquam degustauerit, ad commune pabulum pergens, alias exhibebit: quarum frequentiam subinde crescentem, notata reuolantium parte usque ad examina persequeris. Quòd si est examen in spelunca reconditum, fumo eijcietur, & cum exierit, aeris sonitu territum in frutice, uel in aliqua syluæ se parte suspendet, & ita admoto uasculo recipietur. Si uero in cauæ arboris ramo fuerit, acutissima serra idem ramus supra, infraq; decisus, & munda ueste coopertus poterit afferri, & inter aluearia collocari. Vcstigantur autem mane, ut tota dies sufficiat ad sequendum, nam uespere peracto opere ad aquam plerunq; non redeunt. Vasa autem, quibus recipiuntur, perfricanda sunt circæagine, uel herbis suauibus, & conspergenda imbre mellis exigui: quod si uerno fiat, & circa fontes aluearia sic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia est, multitudinem sibi sponte conducent, si tamen seruari à furibus possunt. Hoc etiam mense, sicut supra, purganda sunt aluearia sordibus, & necandi papiliones, qui maximè abundant florentibus maluis, quos hoc genere intercipientur. Vas æneum miliario simile, id est, altum, & angustum uespere inter aluearia collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accensum. Illuc papiliones conuenient, & circa lumen uolitant, & angustia uasculi ab igne proximo interire cogentur.

De horis.

TIT. IX.

H V I V S mensis hora, horis mensis Septēbris æquantur hoc genere.

Hora	I.	pedes	XXIII.
Hora	II.	pedes	XIII.
Hora	III.	pedes	X.

Hora

Hora	IIII.	pedes	VII.
Hora	V.	pedes	V.
Hora	VI.	pedes	IIII.
Hora	VII.	pedes	V.
Hora	VIII.	pedes	VII.
Hora	IX.	pedes	X.
Hora	X.	pedes	XIIII.
Hora	XI.	pedes	XXIIII.

PALLADII DE RE

RUSTICA LIBER

SEXTVS.

De panico, & milio, de florentibus satis, de
recidendo fœno.

TIT. I.

MAI O mense locis frigidis, & humectis panicum seremus, & nullum more, quo dixi. Nunc omnia propè, quæ sata sunt, florent, neque tangi à cultore debebunt. Florent autem sic: Frumenta, & ordeum, & quæ sunt seminis singularis octo diebus florebunt, & deinde per dies XL. grandescunt flore deposito usque ad maturitatis euentum: quæ uerò duplicis seminis sunt, sicut faba, pisum, cætera que legumina, XL. diebus florent, simulq; grandescunt. Hoc mense in locis siccis, calidis, siue maritimis fœna recidantur, prius tamen, quàm exarescant. Quòd si pluuijs infusa fuerint, conuerti ante non debent, quàm pars eorum summa siccata sit.

De nouellæ uitis sarmentis relinquendis, &
pampinandis alijs uitibus.

TIT. II.

NVNC consideremus nouellæ uitis sarmenta, quæ
protul

protulit, & ei pauca, & solida relinquamus, & adminiculis firmemus, donec brachia prolata durefcant. Non autem amplius refectæ, & pullulanti uiticulæ, quàm duæ, uel tres materiæ relinquuntur, & alligentur propter iniuriam uentis. Ideo autem tres materias dixi debere dimitti, ne dissipantibus uentis nulla remaneat, si in primordio reliqueris pauciores. Hoc mense pampinari conueniet; sed tunc est opportuna pampinatio, cum teneri ramu digitis stringentibus crepabunt sine difficultate carpentis: hæc res uuas efficit pinguiores, & maturitati consulit solis admissu.

De profcindendis, & aperiendis

nouis agris.

TIT. III.

N V N C quoq; pingues agri, & herbosi profcindantur: sed si agros incultos uolueris aperire, considera bis, siccus, an humidus sit ager, syluis, aut gramine, fructibus uestitus, aut filice. Si humidus crit, fossarum ductibus ex omni parte siccetur. Sed apertæ fossæ notæ sunt, cæcæ uerò hoc genere fiunt. Imprimuntur sulci per agrum transuersi altitudine pedum ternum: postea usq; ad medietatem lapidibus minutis replentur, aut glareæ, & super terra, quam egresseramus, æquatur. Sed fossarum capita unam patentem fossam petant, ad quam decliues decurrant: ita & humor deducetur, & agri spatia non peribunt. Si defuerint lapides, sarmentis, uel stramine subiecto cooperiantur, uel quibuscunq; uirgultis. Sed si nemorosus est, extirpatis, aut raro relictis arboribus excolatur. Si lapidosus, per macerías saxorum à turba collectas, & purgari poterit, & inde muniri. Iuncus, & gramen, & filices frequenti aratione uincuntur. Sed filicem, si sæpe fabam conseras, uel lupinos, & si subinde nascentem mucrone falcis incidas, intra exiguum tempus absumes.

Hh

De occan

De occandis uitibus, arboribusq; & rude
cædenda, fodiendis seminarijs, putandis
oleis, & lupino uertendo. TIT. IIII.

HOC mense arbores, & uites, quæ ablaqueatæ fue-
rant, occare, hoc est, operire iam conuenit. Nunc ad rudem
faciendam sylua cædatur, quando omni fronde uestita est.
Cædendi autem hic modus est, ut optimus operarius in alta
sylua modij spatium, mediocris uerò tertia minus possit ab-
scindere. Nunc & seminaria fodiuntur assidue, & locis
prægelidis, & pluuiosis oleæ putantur, & eis muscus abra-
ditur. At si quis lupinum stercorandi agri causa seminabit,
gratro illum nunc debet euertere.

De hortis.

HORTORVM spatia, quæ per autumnum
seminibus implenda dectinantur, aut plantis, nunc cōueniet
pastinare. Hoc mense apium bene seritur, sicut iam antè di-
ctum est, uel coriandrum, & melones, & cucurbitæ, car-
duus, & radices, & ruta pangentur. Porri quoque planta
transfertur, ut rigationibus animetur.

De pomis.

LOCIS calidis nunc mala punica florere incipiūt,
Ramus ergo cum flore (sicut Martialis dicit) si obruto cir-
ca arborem fictili uase claudatur, & ne resiliat, ligetur ad
palum, pro uasculi magnitudine pomum reddit autumnno.
Hoc etiam mense locis calidis emplastrari persicus potest.
Locis frigidis nunc citri arbor inseritur, & ea, quæ dicta
est, disciplina seruetur. Nunc frigidis locis ziziphum conse-
remus, & ficum inserimus. Hoc etiam mense palmæ planta
disponitur.

De armētis, itē de castrādis bobus. TIT. VII.

NUNC castrandi sunt uituli, sicut Mago dicit, tene-
ra atate

ra ætate, ut fissa ferula testiculi comprimantur, & paulatim confracti resoluantur. Sed hoc luna decrescente, uerno, uel autumno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinã uitulo, duabus angustis regulis stagneis, sicut forcipibus ipsos neruos apprehendūt, qui Græcè κρημασῆρες dicuntur. His comprehensis tentos testiculos ferro rescant, & ita recidunt, ut aliquid de his capitibus neruorum suorum dimittatur hæerere, quæ res & sanguinis nimietatem prohibet, & non omnino iuuenos subducto robore uirilitatis effœminat. Nec admittendum est, quod pleriq; faciunt, ut statim castratos coire compellant, nam certum est ab eis generari, sed ipsos fluxu sanguinis interire. Vulnere uerò castrationis cinere sarmentorum, & spuma linentur argenti. Castratus abstinatur à potu, & cibis pascatur exiguis, & sequenti triduo præbeantur ei teneræ arborum summitates, et fructa mollia, & herbæ uiridis coma, dulciora sagina roris, aut fluminis. Pice etiam liquida misto cinere, & modico oleo post triduum uulnera diligenter unguenda sunt. Sed melius genus castrationis sequens usus inuenit. Alligato enim iuueno, atque deiecto, testiculi stricta pelle clauduntur, atque ibi lignea regula premente, deciduntur ignitis securibus, uel dolabris, uel, quod est melius, formato ad hoc ferramento, ut gladij similitudinem teneat. Ita enim circa ipsam regulam ferri acies ardentis imprimitur, unoq; ictu & moram doloris beneficio celeritatis absomit, & ustis uenis, ac pellibus à fluxu sanguinis strictis, plagam cicatrix quodammodo cum ipso uulnere nata defendit.

De tonsuris ouium.

TIT. VIII.

LOCIS temperatis nunc ouium celebranda tonsura est. Sed tonsas oues hoc unguine medicemus. Succum decocti lupini, feces uini ueteris, & amurcam pari mensura

Hh 2

ra misce

ra miscēbis, & in unum corpus omnia redacta curabis adlinire. Post triduum deinde, si mare uicinum est, litori mergantur extremo: si in medijs terris pascimus, aqua coelestis cum sale paululum decocta sub dio debet pecorum tonsa, & uncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus toto anno, nec scabrum fieri dicitur, et prolixas lanas creare fertur, ac molles.

De caseo faciendo.

TIT. IX.

HOC mense caseum coagulabimus. syncero lacte coagululis uel agni, uel hœdi, uel pellicula, quæ solet pullorum uentribus adherere, uel agrestis cardui floribus, uel lacte ficulneo, cui serum debet omne deduci, ut & ponderibus urgeatur. Vbi solidari cœperit, loco opaco ponatur, aut frigido, & pressus subinde adiectis pro acquirenda soliditate ponderibus, trito ac torrefacto sale debet aspergi, & iam durior uehementius premi. Post aliquot dies solidatæ iam formulæ per crates ita statuantur, ne inuicem se unaquæque contingat. Sit autem loco clauso, & à uentis remoto ut teneritudinem seruet, atque pinguedinem. Vitia casei sunt, si aut siccus sit, aut fistulosus: quod eueniet, aut si parum prematur, aut sales inimicos accipiat, aut calore solis uratur. In recenti caseo conficiendo aliqui nucleos uirides pineos terunt, atque ita mixto lacte gelant. Aliqui thymum tritum, & frequenter colatum congelant. Qualemcunque etiam saporem uelis, efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento, seu piperis, seu cuiuscunque pigmenti.

De apibus.

TIT. X.

HOC mense incipiunt augeri examina, & in extremis fauorum partibus maiores creantur apiculæ, quas aliqui reges putant, sed Græci eos οἷσσοι, appellant, & necari iubent, quia requiem concutiunt quiescentis examinis. Nunc

papilio

papiliones abundant, quos necemus, more, quo dixi.

De pauimentis, & solarijs. TIT. XI.

N V N C circa extremum mensem pauimenta in solarijs fiunt: quæ in frigidis regionibus, & ubi pruinæ sunt, glacie suspenduntur, & pereunt. Sed si hoc placuerit, sternemus duplices ordines tabularum transuersos, atq; directos, & paleam, uel filicem supra constitucmus, & equaliter equabimus saxo, quod manum possit implere. Pedaneum super rudus inducimus, & assiduo uecte densamus: tunc ante, quàm rudus siccetur, bipedas, quæ per omnia latera canaliculos habeant digitales, iungemus, ita ut calce uiua ex oleo temperata, bipedarum canales, qui inter se connectendi sunt, impleantur, & earum coniunctione rudus omne cooperiatur. Nam siccata omnis materia unum corpus efficiet, & nullum transmittet humorem. Postea sex digitorum testaceum superfundimus, & frequenter uirgis uerberabimus, ne rimis possit aperiri. Tunc tessellas latiores, uel tabellas qualescunque marmoreas, aut paginas imprimemus, & hanc constructionem res nulla uitiabit.

De lateribus faciendis. TIT. XII.

H O C mense lateres faciendi sunt ex terra alba, uel creta, uel rubrica. Nam qui æstate fiunt, celeritate feruoris in summa cute siccantur, interius humore seruato: quæ res scissuris eos faciet aperiri. Fiunt autem sic: Terra creta diligenter, & omni asperitate purgata, mista cum paleis diu mace-rabitur, & intra formam lateri similem deprimetur. Tunc ad siccandum relicta, subinde uersabitur ad solis aspectum. Sint uerò lateres longitudine pedum duorum, latitudine unius, altitudine quatuor unciarum.

De rosato. TIT. XIII.

Q V I N Q U E libras rosæ pridie purgatæ, in uini

Hh 3 ueteris

ueteris x. sextarios mergis, & post x x x. dies x. de spuma
ti mellis libras adijcies, & uteris.

De oleo liliaceo. TIT. XIII.

PER olei libras singulas dena lilia curabis infundere,
& uas uitreum x l. diebus locare sub dio.

De oleo roseo. TIT. XV.

IN olei libras singulas, rose purgata singulas uncias
mittis, & vii. diebus in sole suspendis, & luna.

De rhodomeli. TIT. XVI.

IN succi rose sextarijs singulis libras singulas mellis
admisceas, & diebus x l. sub sole suspendis.

De rosis uiridibus seruandis. TIT. XVII.

ROSAS nondum patefactas seruabis, si in canna ui-
ridi stante, fissa, recludas ita, ut fissuram coire patiaris: & eo
tempore cannam recidas, quo rosas uirides habere uolueris.
Aliqui olla rudi conditas, ac bene munitas sub dio obruunt,
ac reseruant.

De horis. TIT. XVIII.

IN horarum mensuris Maius respondet Augusto.

Hora	I.	pedes	XXIII.
Hora	II.	pedes	XIII.
Hora	III.	pedes	IX.
Hora	IIII.	pedes	VI.
Hora	V.	pedes	IIII.
Hora	VI.	pedes	III.
Hora	VII.	pedes	IIII.
Hora	VIII.	pedes	VI.
Hora	IX.	pedes	IX.
Hora	X.	pedes	XIII.
Hora	XI	pedes	XXIII.

PALLADII DE RE

RUSTICA LIBER

SEPTIMVS.

De area paranda.

TIT. I.

V N I O mense area paranda est ad triturã, cuius primo terra radatur, deinde effossa leuiter mistis paleis, & amurca equatur insulsa. Quæ res à muribus, & formicis frumenta defendit. Tunc premenda est rotundo lapide, uel columnæ quocunq; fragmento, cuius uolutatio possit eius spatia solidare. Dehinc sole siccetur. Aliqui mundatis areis aquam spargunt, & minuta ibi pecora diu spatari, ac proculcare compellunt. Et cum terra unguis stricta fuerit, spectant solidam siccitatem.

De messibus.

TIT. II.

N V N C primo ordeis messis incipitur, quæ consummanda est antè, quàm grana arefactis spicis lapsa decurrant, quia nullis, sicut triticum, folliculis uestiuntur. Quinq; modios recidere potest pleni agri opera una messoris experti, mediocris uerò tres, ultimi etiam minus. Sed ordeis culmos iacere in agris aliquantulum sinamus, quia fertur hoc more grandescere. Nunc etiam mense postremo locis maritimis, & calidioribus, ac siccis tritici messis abscinditur. Quam paratam esse cognosces, si æqualiter spicarum populus maturato rubore flauescat. Pars Galliarum planior hoc compendio utitur ad metendum, & præter hominum labores, unius bouis opera spatium totius messis assumit. Fit itaq; uehiculum, quod duabus rotis breuibus fertur, huius quadrata superficies tabulis munitur, quæ foris secus recliues in summo reddant spatia largiora. Ab eius

Hh 4 fronte

fronte carpenti breuior est altitudo tabularum. Ibi denticuli plurimi, ac rari ad spicarum mensuram cōstituantur in ordinem, ad superiorē partem recurui. A tergo uerò eiusdem uehiculi duo breuissimi temones figurantur, uelut amites basternarum. Ibi bos capite in uehiculum uerso iugo aptatur, & uinculis, mansuetus sanè, qui non modum compulsois excedat. Hic ubi uehiculum per messes cœpit impellere, omnis spica in carpentum denticulis comprehensa cumulat̃ abruptis, ac relictis paleis, altitudinem, uel humilitatem plerunq; bubulco moderante, qui sequitur, & ita per paucos itas, ac reditus breui horarum spatio tota messis impletur. Hoc campestribus locis, uel equalibus utile est, & ijs, quibus necessaria palea non habetur.

De agris proscindēdis, de uineis occandis, fodiendis, uicia, feno græco recolligēdis. TIT. III.

N V N C frigidissimis locis, quæ Maio sunt prætermissa faciemus. Agros æquè proscindemus herbosis & gelidis partibus. Vineta occabimus. Colligemus uiciam, foenū græcum rescabimus ad pabulum. Hoc mense locis frigidis peragenda est leguminum messis, itaq; lenticulā collectam, cineri mistam, bene seruabimus, uel uasis olearijs, aut salsamentarijs repletis, statimq; gypsatis. Nunc & faba luna minuente uelletur. Ante lucem sanè, & antè, quàm luna procedat, excussa, & refrigerata ponatur. Ita gurguliones non patietur infestos. Hoc mense lupinus colligitur, & si placuerit, statim separatur ex area, sed longè ab humore est ponendus in horreis. Sic enim durissimè custoditur, maxime si granaria eius afflauerit fumus asiduus.

De hortis.

TIT. IIII.

H O C mense circa solstitium brassicā seremus, quam inchoante trāsferemus Augusto, uel irriguo loco, uel pluuia
initiante

nitiantie madefacto. Apium quoq; bene serere poterimus,
betas, & radices, & lactucas, & coriandrum, si rigemus.

De pomis.

TIT. V.

HOC etiam mense ramus punici (sicut supra diximus)
poterit intra fictile uasculum claudi, ut ad eius magnitudi-
nem poma restituat. Nunc pyra, uel mala, ubi ramos multa
poma densabunt, interlegenda sunt quaecumq; uittosa, ut suc-
cus, qui in grate his posset impendi, ad meliora uertatur. Hoc
etiam mense, locis frigidis, ziziphum serere poterimus.
Nunc caprificandæ sunt arbores fici, sicut in eius marrani-
mus disciplina. Aliqui eas & hoc mense inserunt. Locis fri-
gidis persicus inoculatur, palmæ planta circumfoditur. Hoc
mense, uel Iulio celebratur insitio in pomis, quæ emplastra-
tio dicitur. Solis arboribus conuenit, quibus pinguis succus
in cortice est, ut ficis, & oleis, ac similibus, ut Martialis di-
cit, & persico. Fit autem sic: Ex nouellis ramis, & nitidis,
ac feracibus gemmam, quæ bene apparebit sine dubio pro-
cessura, duobus digitis quadratis circumsignabis, ut ipsa sta-
tuatur in medio, & ita subtiliter corticem leuabis acutissimo
scalpro, ne gemma ledatur. Item ex ea arbore, cui uelimus
inserere, similiter cum gemma tolletur emplastrum, nitido
tamen, atq; uberi loco. Tunc ibi conuenienter astringitur,
& pressum circa gemmam uinculis cogitur sine germenis
lesione coherere, ut ea, quæ appositæ redditur, locum gem-
mæ prioris includat: tunc luto superlinis, & liberam gem-
mam relinques. Ramos superiores eius arboris secabis, ac
stirpes, & ab uno & uiginti diebus exactis, resolutio uimi-
ne uinculorum, reperies externi seminis gemmam mirè in
arboris alienæ membra transisse.

De armentis, & eorum castratura, de

caseo, & tonsuris.

TIT. VI.

Hh 5

Hoc

H O C etiam mense uituli recte (ut dictum est ante) castrantur. Nunc etiam caseum iure conficimus, & oues in frigida regione tondemus.

De apibus, aluearijs, & reliquis. TIT. VII.

H O C mense aluearia castrantur, quæ matura esse ad mellis reditum signis quampluribus instruemur. Primum, si plena sunt, apum subtile murmur audimus. Nam uacua sedes fauorum, uelut concaua ædificia, uoces, quas acceperint, in maius extollunt. Quare cum murmuris sonus magnus, & raucus est, agnoscimus non esse idoneas ad metendum crates fauorum. Item cum fucos à sedibus suis, qui sunt apes maiores grandi intentione deturbant, matura mella testantur. Castrantur autem aluearia matutinis horis, cum torpent apes, nec caloribus asperantur. Fumus admouetur ex galbano, & arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare. Quod uas ita figuratum sit, ut uelut inuersi infundibuli angusto ore fumum possit emittere, atque ita cedentibus apibus, mella recidentur. Ad examinationis pabulum hoc tempore pars fauorum debet quinta dimitti. Sanè putres, ac uitiosi faui de aluearijs auferantur. Nunc mella conficimus cõgestis in mundissimum sabanum fauis, ac diligenter expressis. Sed ante quam premamus, partes fauorum corruptas, uel pullos habentes recidemus, nam malo sapore mella corrumpunt. Mel recens paucis diebus apertis uasculis habendum est, atque in summitate purgandum, donec refrigerato calore musti more deferveat. Nobilius mel erit, quod ante expressionem secundam, uelut sponte profluxerit. Hoc etiam mense ceram conficimus, quæ in uase æneo feruenti aqua pleno minuto cõcisis fauorum reliquijs mollietur, et deinde in alijs uasculis sine aqua resoluta digeretur in formas. Nunc si mense ultimo, noua egrediuntur examina, custos esse debet

bebbit attentus, quia nouellæ opes uagantibus animis iuuen-
 tute, nisi seruentur, effugiunt. Exeuntia in aditu suo moran-
 tur uno, aut duobus diebus, quæ statim nouis aluearijs ex-
 cipienda sunt. Obseruabit autem custos assiduus usq; in octa-
 uam, uel nonam horam, quia post hæc tempora non facile
 fugere, aut emigrare consueuerunt, quamuis aliqua statim
 & procedere, & abire non dubitent. Signa futuræ fugæ
 hæc sunt. Ante biduum, uel triduum acrius tumultuantur,
 & murmurant. Quod ubi apposita frequenter aure ex-
 plorator agnouerit, sollicitior aduersum hæc esse debbit.
 Solent hæc signa & cum pugnaturæ sunt, facere: qua-
 rum pugnam compescit puluis, aut mulse aquæ imber
 aspersus. Inest illi ad originis suæ reparandam concordiam,
 dulcis autoritas. Sed cum se agmina sic pacata, in ramo,
 aut loco quocunq; suspenderit, si unius uberis eductione
 pendebunt, noris aut unum regem esse uniuersis, aut re-
 conciliatis omnibus manere concordiam. Si uerò duo, uel
 plura ubera suspendens se populus imitatur, & discordes
 sunt, & tot reges esse, quot uelut ubera uideris, consiten-
 tur. Vbi globos apium frequentiores uideris, uncta manu
 succo melissophylli, uel apij reges requiras. Sunt autem
 paulò maiores, & oblongi magis, quam cæteræ apes, re-
 ctioribus cruribus, neque grandibus pennis, pulchri coloris,
 & nitidi, leues, sine pilo, nisi forte pleniores quasi capil-
 lum gerunt in uentre, quo tamen non utuntur ad uulnus.
 Sunt alij susci, atque hirsuti, quos oportet extinguere, & pul-
 chriorem relinquere, qui si frequenter uagatur cū examinibus,
 exectis alis reseruetur: hoc enim manente nulla discedet. Sed
 si nulla nascantur examina, duorum, uel trium uasculorum
 multitudinem in unū conferre possumus: dulci tamen liquore
 conspersas apes, atque inclusas, per triduum tenebimus, ap-
 posito cibo mellis, & exigua tantum spiracula relinque-

mus in cella. Quòd si uelis aluearium, cui per aliquam pestem multitudo subacta est, populi adiectione reparare, considerabis in alijs abundantibus ceras fauorum, & extremitates, quæ pullos habent, & ubi signum nascituri regis inueneris, cum sobole sua recides, & in id aluearium pones. Est autem hoc futuri regis signum. Inter cætera foramina, quæ pullos continent, unum maius, ac longius uelut uber apparet. Sed tunc transferendi sunt, quando erosus cooperculis ad nascendum maturi capita nituntur exerere: nam si immaturos transtuleris, interibunt. Si autem se subitum leuabit examen, strepitu æris terreatur, aut testula: tunc ad aluearium redibit, aut in proxima fronde pendebit, & inde in nouum uas herbis consuetis, & melle conspersum manu attrahatur, aut trulla, & cū in eo loco requiuerit, uespere inter alia collocetur.

De pauimentis & latere. TIT. VIII.

HOC etiam mense pauimenta faciemus sub diuo, & lateres, more quo dixi.

Qualiter fructuum uenturorum experimenta sumentur. TIT. IX.

GRAECI asserunt Aegyptios hoc more prouentum futuri cuiusq; seminis experiri. Aream breuem loco subacto, & humido nunc excolunt, & in ea diuisis spatijs omnia frumenti, uel leguminum semina spargunt. Deinde in ortu caniculæ, qui apud Romanos quartodecimo Calendarum Augustarum die tenetur, explorant quæ semina ortum sidus exurat, quæ illæsa custodiat. His abstinent, illa procurant, quia indicium noxæ, aut beneficij, per annū futurum generi unicuiq; sidus aridum præsentis exitio, uel salute præmisit.

De oleo Chamæmilleo. TIT. X.

PER olei libras singulas chamæmille herbæ florentis,

tis, aureæ medietatis, proiectis albis folijs, quibus flos am-
bitur, unciarum singularum pondus infundis, & quadra-
ginta diebus in sole constitues.

De œnanthe.

TIT. XI.

SYLVESTRES quas, cum florent, sine rore col-
ligimus, & expandimus in sole, ne quid restet humoris,
& flos ad excutiendum siccior appareatur. Tunc cribello
spisso cernimus, ut grana non transeant, sed flos solus de-
cidat. Hunc in melle seruamus infuso: & cum diebus xxx.
fuerit conditum, temperamus eo genere, & more, quo rosa-
tum moris est temperare.

De alica.

TIT. XII.

ORDEVM semimaturum, cui adhuc superest aliquid
de uirore, per manipulos ligabis, & torrebis in furno, ut fa-
cile mola possit infringi, & in modio uno salis aliquantum,
dum molitur, miscere curabis, ac scruabis.

De horis.

TIT. XIII.

I V N I V S, ac Iulius horarum sibi æqua spatia con-
tulerunt.

Hora	I.	pedes	XXII.
Hora	II.	pedes	XII.
Hora	III.	pedes	VIII.
Hora	IIII.	pedes	V.
Hora	V.	pedes	III.
Hora	VI.	pedes	II.
Hora	VII.	pedes	III.
Hora	VIII.	pedes	V.
Hora	IX.	pedes	VIII.
Hora	X.	pedes	XII.
Hora	XI.	pedes	XXII.

Pal

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

OCTAVVS.

De iterandis agris, de messe triticea: de extirpandis uepribus, & filicetis: de arboribus operiendis nouellis. TIT. I.

IVLIO mense agri, qui Aprili proficisci fuerant, circa Calendas iterantur. Nunc locis temperatis tritici messis expletur, more quod dictum est, syluestres agri utilissimè extirpantur arboribus, atq; uirgultis, cum luna decrescit, defectis radicibus, atque combustis. Hoc mense arbores, quæ in messe steterant, sectis messibus obruantur aggestione terrarum propter nimios solis ardores. Opera una x x. maximas obruet. Nunc & nouellæ uites mane, & uespere iam calore deposito effodi debent, & auerso gramine puluerari. Hoc mense, utiliter, uel ante caniculares dies, filices extirpabis, & caricem.

De hortis.

TIT. II.

HOC etiam mense cepullas serimus, irriguis, ac frigidis locis, & radicem, & atriplicem, si rigare possumus, & ocymum, maluas, betas, lactucas, & porros rigandos. Hoc mense loco irriguo, napos seremus, & rapa, solo putri, & soluto, nec spisso. Locis humidis letantur, & campis. Sed napsus in sicco & propè tenui, atque deuexo, & sabuloso melior nascitur. Loci proprietates utrunque semen in alterum mutat. Nam rapa in alio solo per biennium sata mutantur in napos, alio uero, napsus transit in rapam. Subactum solum stercoratum, uersatumq; conquirunt, quod & ipsis, & se

Et segetibus proderit, quæ ibi anno eodem seruntur. Iugero raporum quatuor sextarij, napi autem quinque sufficiunt. Si spissa sunt, interuelles aliqua, ut cætera roborentur. Vt uero semina maiora redigantur, eruta rapa, folijs omnibus purgas, et ad dimidij digiti crassitudinẽ in caule succides. Tũc in sulcis diligenter subactis, octonis digitis separata obrues, et iniicies terram, et calcabis, ita magna nascentur.

De pomis.

TIT. III.

HOC etiam mense emplastratio celebrari potest, sicut antè demonstraui, et pyrus, uel malus locis humidis nunc insita me explorante processit. Hoc etiam mense in pomis serotinis, quæ ubertate nimia ramos onerauerunt (sicut prædixi) interlegenda sunt, si qua uitiosa repereris, ut arboris succum uertamus ad meliorum nutrimentum pomorum. Nunc citri taleam loco irriguo, frigidis regionibus me plantasse memini, et quotidianis animasse liquoribus, quæ et nascendo, et afferendo uotum felicitatis æquauit. Hoc tempore, locis humidis inoculari ficus, et inseri citrius potest. Mense iam medio, palmæ planta circumsodi. Nunc locis temperatis, amygdala matura sunt ad legendum.

De armentis.

TIT. IIII.

HOC tempore maximè tauris submittendæ sunt uaccae, quia decem mensium partus sic poterit maturo uere concludi, et certum est eas post uernam pinguedinem gestientes ueneris amare lasciuiam. Vni tauro quindecim uaccas Columella asserit posse sufficere, curandumque ne concipere nequeant nimietate pinguedinis. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in foeturam uacca submitti. Si uero indiget hoc genere, alternis temporibus onerandæ sunt, maximeque, si eadem uaccæ alicui operi seruire consueuerunt. Hoc mense arietes

tes candidissimi eligendi, & admittendi sunt mollibus lanis, in quibus non solum corporis candor considerandus est, sed etiam lingua, quæ si maculis fuscabitur, uarietatem reddit in sobole. De albo plerunq; nascitur coloris alterius. De fuscis nunquam (sicut Columella dicit) potest albus creari. Eligemus arietem altum, procerum, uentre promisso, & lanis candidis tecto, cauda longissima, uelleris densi, fronte lata, magnis testibus, ætatis primæ, qui tamen usq; in octo annos potest utiliter inire. Fœmina debet bima submitti, quæ usq; in quinquennium foeturæ necessaria est, anno septimo deficit. Eligenda est uasti corporis, & prolixi uelleris, ac molliissimi, lanosi, & magni uteri. Sed prouidendum est in hoc genere, ut pabuli ubertate saturctur, & longè pascatur à sentibus, qui & lanam minuunt, & corpus incidunt. Admittendi sunt mense Iulio, ut nati ante hyemem conualescât. Aristoteles asserit, si masculos plures creari uelis, admittatur tempore siccis dies, & halitum septentrionis eligendum, & contra eum uentum greges esse pascendos. Si fœminas generari uelis, austri captandos flatu, & in eum pascua dirigenda, ac sic ineundas matres, ut mortuarum, uel uitiosarum numerus nouella sobole reparetur. Autumno debiles quæq; pretio mutentur, ne eas imbecillas hybernum frigus absumat. Aliqui duobus antè mensibus arietes à coitu reuocant, ut facem libidinis augeat dilatio uoluptatis. Quidam coire sine discretione permittunt, ut hoc eis genere per annum totum foetura non desit.

De extirpando gramine.

TIT. V.

H O C mense, cum sol cancri tenebit hospitium, luna sexta in capricorni signo posita, gramen ablatum Græci asserunt nihil de radicibus rediturum. Item si bidentes cyprei fiant, & sanguine tingantur hircino, & post fornacis ardo

+ sanguinaria uulgo dicitur
gal.
de la saignée, aliâ
prou. de Sisy

cis ardores non aqua, sed eodem sanguine temperentur, per eos erutum gramen extingui.

De uino scyllite.

TIT. VI.

HOC mense uinum scyllite sic facimus. Scyllam de montanis, aut maritimis locis sub ortu canicularum lectam procul à solo siccamus. Ex hac in uini amphoram unius libræ mensuram mittimus, incisus antè tamen superfluis, & abietis folijs, quibus pars extrema uallatur. Quidam uelamina ipsa filo inserta suspendunt, ut uino infusa mergantur, & non admista fecibus post x l. dierum spatium ferta, quæ appensa sunt auferantur. Hoc uini genus tussi resistet, uentrem purgabit, flegma dissoluet. spleniticis proderit, acumè præstabit oculorum, concitabit digestionis auxilia.

De hydromelli.

TIT. VII.

INCHOANTIBVS canicularibus diebus, aquam puram pridie sumis ex fonte. In tribus aquæ sextarijs, unum sextarium non dispumati mellis admisces, ac diligenter per carenarias diuisum quinq; horarum spatio continuò per inuestes pueros curabis agitare uasa ipsa concutiens. Tunc x l. diebus, ac noctibus patieris esse sub cælo.

De aceto scyllitico.

TIT. VIII.

SQVILLAE albæ crudæ proiectis duris, atque extrinsecus positis omnibus teneram medietatem ad libram, & sex uncias per minutas partes recides, & in aceti acerrimi duodecim sextarijs merges. Vas signatum x l. diebus patieris esse sub sole. Post adiecta squilla acetum diligentius excolabis, & in bene picato uase transfundes. Aliud acetum digestioni, & saluti accommodum. Squille drachmas viii. aceti sextarios xxx. mittis in uasculo, & piperis unciam unam, mentæ, & casie aliquantum, & post aliquod tempus uteris.

De sinapi.

TIT. IX.

SINAPIS semen ad modum sextarij unius, & semis, redigere curabis in puluerem, cui mellis pondo v. olei Hispani unam libram, aceti acris unum sextarium misces, & tritis omnibus diligenter uteris.

De horis.

TIT. X.

IVLII, & Iunij horas pari mensura Libra cōposuit.

Hora	I.	pedes	XXII.
Hora	II.	pedes	XII.
Hora	III.	pedes	VIII.
Hora	IIII.	pedes	V.
Hora	V.	pedes	III.
Hora	VI.	pedes	II.
Hora	VII.	pedes	III.
Hora	VIII.	pedes	V.
Hora	IX.	pedes	VIII.
Hora	X.	pedes	XII.
Hora	XI.	pedes	XXII.

PALLADII DE RE

RUSTICA LIBER

NONVS.

De agris exilibus arandis, de apparanda uindemia, de occatione uinearum locis frigidis.

TIT. I.

VGVSTO mense ultimo circa Calendas septembris ager planus, humidus, exilis incipiat exurari. Nunc maritimis locis uindemiæ apparatus urgetur. Hoc etiam mense locis frigidissimis occatio uinearum fit.

De exili,

De exili, & misera uinea reficienda. TIT. II.

HOC tempore, si terra exilis in uinea est, & uinea ipsa miserior, tres uel quatuor lupini modios in iugero spargis, atq; ita occabis. Quod ubi fruticauerit, euer titur, & optimum stercus præbet in uineis, quia lætamen propter uini uitium non conuenit inferre uinetis.

D pampinandis, & obumbrandis uiti-
bus, & extirpandis care-
ctis atq; filicetis. TIT. III.

NUNC locis frigidis pampinatur, locis uerò seruentibus, ac siccis obumbratur potius uua, ne ui solis arefcat, si aut uinea breuitas, aut facultas operariū permittit. Hoc etiam mense extirpare possumus carectæ, atq; filicetæ.

De urendis pascuis. TIT. IIII.

NUNC urenda sunt pascua, ut & altorum fruticum festinatio reprimatur ad stirpes, & incensis aridis noua lætius succedant.

De hortis. TIT. V.

HOC etiam mense ultimo, siccis locis rapa, & napus serenda sunt, hac ratione qua antè dictum est. Hoc mense ultimo, locis siccioribus radices seruntur, quæ hyeme sui usum ministrent. Amant terram pinguem, solutam, & diu subactam, qualem rapa. Tosum, & glaream reformidant. Gaudent cœli statu nebuloso. Serenda sunt spatijs grandibus, & aliè fossis. Meliores proueniunt in arenis. Serantur post nouam pluuiam, nisi possint fortè rigari. Quod satum est, statim debet operiri leui sarculo. Iugerum duo sextarij, uel, ut quidam, quatuor, cū seruntur, implent. Lætamen non est ingerendum, sed potius paleæ, quia inde fungosæ sunt. Suauiores fiunt, si eas aqua salsa frequenter aspergas. Radices fœminini generis putantur, quæ minus

acres sunt, & habent folia latiora, & leuia, & cum incun-
ditate uirentia. Ex his ergo semina colligemus. Maiores
fieri creduntur, si sublatis omnibus folijs, & solo tenui
caule demisso, sæpe terris operiantur. Si ex nimis acra dul-
cem fieri uelis, semina die, & nocte melle macerabis, aut
passo. Raphanum tamen, sicut brassicam, constat esse uiti-
bus inimicum. Nam si circa se serantur, natura discordante
refugiunt. Hoc etiam mense pastinacas seremus.

De pomis.

TIT. VI.

ETIAM, nunc emplastrantur arbuta. Pyrum nunc
pleriq; inserunt, & locis irriguis arborem citri.

De apibus.

TIT. VII.

HOC mense crabrones molesti sunt aluearijs apum,
quos persequi, ac necare debemus. Nunc etiam quæ Iulio
non excurrimus, exequamur.

De aqua inuenienda.

TIT. VIII.

NUNC, si deerit aqua, eam quærere, ac uestigare
debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortum solis ijs
locis, quibus aqua quærenda est, equaliter pronus mento
ad solum depresso iacens in terra spectabis orientē, & in
quo loco crispum subtili nebula acrem surgere uidebis,
& uelut rorem spargere, signo aliquo uicinæ stirpis, aut
arboris prænotabis. Nam constat siccis locis, ubi hoc fiet,
aquam latere: sed terrarum genus considerabis, ut possis
uel de tenuitate, uel de abundantia iudicare. Creta tenues,
nec optimi saporis uenas creabit. Sabulo soluto exiles,
insuaues, limosas, & spatio altiore submersas. Nigra ter-
ra humores, & stillicidia nõ magna ex hybernis imbribus
& liquore collecta, sed saporis egregij. Glarea mediocres
& incertas uenas, sed suauitate præcipuas. Sabulo mascu-
lus, & arena, & carbunculus certas, & ubertate copio-

sas

fas. In saxo rubro bonæ, & abundantes sunt. Sed prouidendum est, ne inuentæ inter rimas refugiant, & per interuenia dilabatur. Sub radicibus montium, & in saxis, silicibus uberes, frigidæ, salubres. Locis campestribus salsæ, graues, tepidæ, insuaues: quarum sapor si optimus fuerit, noueris eas sub terris exordium de monte sumpsisse. Sed in medijs campis montanorum fontium suauitatem consequetur, si umbrantibus tegantur arbustis. Sunt & hæc signa uestigandæ aquæ, quibus tunc credimus, si neque lacuna est, neque aliquis ibi ex consuetudine humor insidet aut præterit. Iuncus tenuis, salix syluatica, alnus, uitex, arundo, edera, cæteraq; si qua humore gignuntur. Locus ergo, ubi supradicta signa repereris, fodiatur latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinque, & proxime solis occasum, mundū uas ibi æreum, uel plumbeum interius unctum inuersum ponatur in solo ipsius fossionis. Tunc supra fossæ labra crate facta de uirgis, ac frondibus, additaq; terra, spatium omne cooperiatur. Sequenti die aperto loco, si in eodem uase sudores intrinsecus inuenientur, aut stillæ, aquas ibi esse non dubites. Item si uas figuli siccum, neq; coctum eadem ratione ponatur, ac similiter operiatur, altero uerò die, si aquarum uena est, in præsentī uas concepto humore soluetur. Item uellus lanæ æque positum, uel coopertum, si tantum colligit humoris, ut alia die fundat expressum, copias inesse testabitur. Item lucerna oleo plena, & accensa, si ibi similiter tecta ponatur, & secuto die inueniatur extincta superantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item si in eo loco focum feceris, & terra uaporata humidum finum, nebulosumq; ructauerit, aquas inesse cognosces. His itaque repertis, cæta signorum firmante notitia, puteum fodies, & aquæ caput requires: uel si plura sunt,

in unum colliges. Tamen maximè sub radicibus montium in septentrionali parte quæredæ sunt aquæ, quia in his locis magis abundant, utilioresq; nascuntur.

De puteis.

TIT. IX.

SED in fodiendis puteis cauendum est fossorum periculum, quoniam plerunq; terra sulfur, alumen, bitumen educit. Quorum spiritus misti anhelitum pestis exhalant, & occupatis statim naribus extorquent animas, nisi quis fugæ sibi uelocitate succurrat. Prius ergo, quàm descendatur ad intima, in eis locis lucernam ponis accensam, quæ si extincta non fuerit, periculum non timebis. Si uerò extinguetur, cauendus est locus, quem spiritus mortifer occupabit. Quòd si alio loco aqua non potest inueniri, dextera, læuaq; puteos fodiemus, usq; ad aquæ ipsius libramentum, & ab his foramina hinc inde patefacta, uelut nares, intus agemus, quæ nocens spiritus euaporet: quo factò, latera puteorum structura suscipiat. Fodiendus est autè puteus, latitudine octo pedum quoquouersum, ut binos pedes structura cõcludat: quæ structura uectibus ligneis subinde densetur, & structa sit lapide tofacio, uel silice. Si aqua limosa fuerit, salis admistione corrigatur. Sed dum foditur puteus, si terra non stabit uicio generis dissoluti, aut humore laxabitur, tabulas obijcies directas undiq;, & eas transuersis uectibus sustinebis, ne fodiètes ruina concludat.

De aqua probanda.

TIT. X.

AQUAM uerò nouam sic probabis: in uase æneo nitido spargis, & si maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta æneo uasculo, si arenam, uel limum non relinquit in fundo, utilis erit. Itè si legumina cito ualebit excoquere, uel si colore perlucido carens musco, & omni labe pollutionis aliena. Sed qui in alto sunt putei,
perfora

perforatis usq; ad infimã partẽ terris ad loca inferiora, pos-
sunt uice fontis exire, si uallis subiectæ natura permittat.

De aquæ ductibus.

TIT. XI.

CVM uerò ducenda est aqua, ducitur aut forma stru-
ctili, aut plumbeis fistulis, aut canalibus ligneis, aut fictili-
bus tubis. Si per formam ducetur, solidandus est canalis, ne
per rimas aqua possit elabi: cuius magnitudo pro aquæ men-
sura facienda est. Si per planum ueniet, inter sexagenos, uel
centenos pedes sensim recclinetur structura in sesquipedem,
ut uim possit habere currendi. Siquis mons interiectus oc-
currerit, aut per latera eius aquam ducemus obliquam, aut
ad aquæ caput speluncas librabimus, per quarum structu-
ram perueniat. Sed si se uallis interserat, erectas pilas, uel
arcus usq; ad aquæ iusta uestigia construemus, aut plum-
beis fistulis clausam deijci patiemur, & explicata ualle con-
surgere. Sed, quod est salubrius, & utilius, fictilibus tubis
cum ducitur, duobus digitis crassi, & ex una parte reddan-
tur angusti, ut palmi spatio unus in alterum possit intrare:
quas iuncturas uia calce oleo subacta, debemus illinire. Sed
antè, quàm in ijs aquæ cursus admittatur, fauilla per eos mi-
xta exiguo liquore decurrat, ut glutinare possit, si qua sunt
uitia tuborum. Vltima ratio est, plumbeis fistulis ducere,
quæ aquas noxias reddūt. Nam cerusa plūbo creatur attri-
to, quæ corporibus nocet humanis. Diligentis erit aquarum
receptacula fabricari, ut copiam uel inops uena procuret.

De mensuris, & ponderibus fistu-

larum.

TIT. XII.

MENSURA uero fistularum plumbo serue-
tur huiusmodi. Centnaria x. pedum mille ducentas libras
habeat. Octogenaria noningentas l. x. Quinquagena-
ria similiter x. pedum pondo sexcenta. Quadragenaria

li +

pondo

pondo quadringenta LXXX. Tricenaria pondo tricentafexaginta. Vicenaria pondo ducenta XL. Octonaria pondo nonagintafex.

De omphacomelli.

TIT. XIII.

IN uua semiacerbæ succi sextarijs sex: mellis triti fortiter duos sextarios debebis infundere, & sub solis radijs diebus XL decoquere.

De Horis.

TIT. XIII.

AVGVSTVM Maio par solis cursus equauit.

Hora	I.	pedes	XXIII.
Hora	II.	pedes	XIII.
Hora	III.	pedes	IX.
Hora	IIII.	pedes	VI.
Hora	V.	pedes	IIII.
Hora	VI.	pedes	III.
Hora	VII.	pedes	IIII.
Hora	VIII.	pedes	VI.
Hora	IX.	pedes	IX.
Hora	X.	pedes	XIII.
Hora	XI.	pedes	XXIII.

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

DECIMVS.

De agris pinguibus tertiandis, uel implendis exilibus, & de stercorando.

TIT. I.

SEPTEMBRI mense ager pinguis, & qui diu tenere consueuit humorem, tertia uice arabitur, quamuis humido anno possit & antea tertiar. Nunc ager humidus, planus, exilis, quem primo Augusto arari diximus, iteratur, & feri

& feritur. Graciles cliui nūc primū arandi sunt, & seren
 di statim circa æquinoctium. Agri nunc stercorandi sunt,
 sed in colle sp̄sius, in campo rarius lætamina disponentur,
 cum luna minuitur: quæ res, si seructur, herbis officiet. Vni
 iugero asserit Columella x x i i i i l. stercoris carpenta suf-
 ficere. In plano uerò x v i i i l. Sed ijdem cumuli tot dissi-
 pandi sunt, quot ea die poterunt exarari, ne stercora exic-
 cata nihil profint. Eijciuntur quidem lætamina, & qualibet
 hyemis parte. Sed si tēpore suo eijci aliqua ratione non po-
 terunt, antè quàm seras, more seminis per agros puluerem
 stercoris sparge, uel caprinū manu proijce, & terrā sarcu-
 lis misce. Nec prodest nimium stercorare uno tempore, sed
 frequenter, & modicè. Ager aquosus plus stercoris, siccus
 uerò minus requirit. Sed si lætaminis copia non abundat,
 hoc pro stercore optime cedit, ut sabulosis locis cretam, uel
 argillam spargas, cretosis ac nimium sp̄sis sabulonē. Hoc
 etiam segetibus proficit, & uineas pulcherrimas reddit.
 Nam lætamen in uineis saporem uini uitare consuevit.

De serendo tritico, & adoreo in locis frigi-
 dis & opacis.

TIT. II.

HOC mense uliginosis locis, aut exilibus, aut frigi-
 dis, aut opacis circa æquinoctium triticum, & adorem
 seretur, dum serenitas constat, ut radices frumenti ante
 hyemem conualescant.

De remedio salis humoris, de seminum men-
 suris, & diuersis remedijs ad sationē per-
 tinentibus.

TIT. III.

SOLET terra humorem salsum uomere, qui segetes
 necat. Vbi hoc fit, columbinum stercus, aut cupressi folia
 oportet inspergere, & ita, ut eadem misceantur, inarare.
 Melius tamen omnibus remedijs erit, si aquarius sulcus no-

xiu[m] deducat humorem. In mediocri[s] agri iugero v. tritici modios, & adorei totidem conferemus, nam quatuor ager pinguis accipiet. Si modium quo seretur, hyenæ pelle uestieris, & ibi aliquandiu quod serendū est, esse patieris, sata bene prouenire firmantur. Item quoniam quædam animalia subterranea sectis radicibus necant plerunq; frumenta, contra hæc proderit, si herba, quæ sedum dicitur, succus aquæ mistus una nocte madefaciat, quæ spargenda sunt semina, uel agrestis cucumeris humor expressus, & eius radix trita, si aqua diluatur, & eodem quæ serenda sunt, macerentur humore. Aliqui ubi hæc segetes suas perferre senserint, inter initia uitiorum insulsa amurca, uel prædicta aqua sulcos, & aratra perfundunt.

De serendo ordeo canterino. TIT. IIII.

N V N C gracili solo ordeum seritur canterinum, modijs v. per iugerum. Post hoc genus agros cessare patieris, nisi forte latamen aspergas.

De lupino serendo. TIT. V.

N V N C, uel maturius aliquãto, lupinus seritur in qualicunq; terra, uel crudo solo: cui hoc proderit, ut seratur antequam frigus incipiat. Limoso agro non nascitur: cretam reformidat: amat exilem terram, atq; rubricam x. modijs iugeri mensura completur.

De piso serendo. TIT. VI.

H O C mense postremo pisum seremus, terra facili, & soluta, loco tepido, cælo delectatur humecto. Iugero quatuor modios, uel tres sparsisse sufficet.

De sisamo serendo, & prosciendendis agris ad medicam. TIT. VII.

N V N C sisamum seritur putri solo, uel pinguibus arenis, uel terra congestitia. Iugero quatuor uel sex sextarios

tarios seuisse conueniet. Hoc mense postremo, prima uice
 agros proscindemus, qui habituri sunt medicam. <sup>+ de la grand' treble, aut auq;
 som de bougoignin.</sup>

De uicia, fœno græco, & farragine

serendis.

TIT. VIII.

N V N C uicia prima satio est, & fœni græci cum pa-
 buli causa seruntur. Vicia v i i. modij iugerū, æquē & fœ-
 ni græci semen implebit. ^{+ de la r'g'ce.} Farrago etiam loco sterili ster-
 corato scribitur: ordeï canterini in iugero x. modios spar-
 gimus circa æquinoctium, ut ante hyemem conualescat. Si
 depasci se pius uelis, usq; in Maium mensē eius pastura
 sufficiet: quod si ex ea semen etiam redigere, usq; ad Mar-
 tias Calendas, & dehinc pecora prohibebis.

De lupino serendo.

TIT. IX.

H O C mense, ut loca fœcundetur exilia, lupinus circa
 Idus seritur. Et ubi creuerit, uertitur uomere, ut putrefiat
 excisus.

De pratis nouellis formandis, uel uete-
 ribus excolendis.

TIT. X.

N V N C prata si libuerit, possumus nouella formare.
 Si eligendi facultas est, locum pinguem, rosidum, planum,
 leniter inclinatum, uel huiusmodi uallem deputabimus,
 ubi humor nec statim præcipitari cogitur, nec diu debet
 inherere. Potest quidem & soluto, & gracili solo prati
 forma, si rigetur, imponi. Extirpandus est itaq; locus hoc
 tempore, & liberandus impedimentis omnibus, uel herbis
 latioribus, & solidis, atq; uirgultis. Deinde cum frequenter
 exercitatus fuerit, ac multa aratione resolutus, submotis
 lapidibus, & glebis ubiq; confractis, stercoretur luna cre-
 scente recenti letamine. Ab unguis iumentorū summa in-
 tentione seruetur intactus, præcipuè quoties humescit, ne
 inæquale solum reddat multis locis impressa uestigia. Sed
 si prata

si prata uetera muscus obduxerit, abradendus est, & scalptis eisdem locis foeni spargenda sunt semina, & quod ad necandum muscū prodest, cinis sepius ingerendus. Quòd si sterilis factus est locus carie, incuria, uetustate, exaretur, ac de nouo rursus æquetur. Nam prata sterilia plerunq; arare conueniet. Sed in nouo prato rapa cōserere possumus, quorum messe finita, cætera, quæ dicta sunt, exequemur. Viciã tamen foeni seminibus mixtam post hæc spargemus. Rigari uerò antequam durum solum fecerit, non debet, ne eius cratem minus solidam uis interflui corrumpat humoris.

De uindemia celebranda.

TIT. XI.

HOC mense locis tepidis, maritimisq; celebranda uindemia est, frigidis apparanda. In dolijs picandis hic modus erit, ut dolium ducentorum congiorum XI libris picetur: deinde pro minoris æstimatione subducas. Sed maturitatem uindemiæ cognoscimus hoc genere. Si expressa uua, uinacia, quæ in acinis celantur, hoc est, grana, sint fusca, & nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis maturitas facit. Diligētiore optima ceræ in decem picis libras, unam libram miscent, quæ & odori proficit, & saporis, & picem lenitate permulcens frigoribus eam non patitur disilire. Picis tamen gustu exploranda dulcedo est, quia sepe uina eius amaritudine uitiantur.

De panico, & milio metēdis, & faselo ad escam ferendo, & apparandis aucupijs. TIT. XII.

NUNC quibusdam locis panicam metetur, & milium. Tempore hoc faselus ad escam seratur. Nunc in amittibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraq; instrumenta capturæ, ut circa Calendas exerceatur Octobris.

De hortis.

TIT. XIII.

NUNC papauer seritur locis siccis, & calidis, potest &

test & cum alijs oleribus seminari. Fertur utilius prouenire, ubi uirgæ, & sarmenta combusta sunt. Tempore hoc brassicam seres utilius, ut plantas eius Nouembri inchoante transponas: de quibus & hyeme olus, & uere possit cyma produci. Hoc mense spatia hortorum, quæ per uernum seminibus impleturus es, alitè tribus pedibus pastinare debebis, & luna decrescente his sterco inferre. Hoc mense ultimo thymū seremus, sed melius plantis nascitur, quamuis possit & semine. Agrū diligit apricū, macrū, maritimū. Nunc circa æquinoctium seres origanum: stercoreari, ac rigari donec conualescat appetit. Amat loca aspera, atq; saxosa. Hisdem diebus seritur capparitis: latè serpit: succo suo terris nocet. Serendum est ergo, ne procedat ulterius, circumueniēte fossato, uel luto structis parietibus, solo sicco, & gracili: herbas sponte persequitur: floret æstate. Sub oc casu uergiliarum capparitis arescit. Gith hoc mense ultimo bene seritur. Hoc mense nasturciū seremus, & anethū locis tēperatis, & calidis, & radices locis siccis, & pastinacas, & cærefolium circa Octobres Calendas, & lactucas, & betas, & coriandrum, & primis diebus rapa, & napos.

De pomis

TIT. XIII.

MENSE Septēbri circa Calendas Octobres, uel Februario tuberes seremus sobole, uel nucleis, cuius tenera diligenter nutriri debet infantia. Sumatur cum radicibus planta diuulsa: bubulo fimo linatur, ac luto: statuatur pingui terra, & subacta, subditis conchis, & marina alga: terris magna sui parte condatur. Alij pomis statim grana decussa, & sole siccata, pingui, et prope cribrata terra autumno tria simul ponūt, quæ feruntur in unū coire uirgultum, quod assidua rigatione iuuandum est, atque fossura. quæ solū leuiter scalpens teneritudini robur inducat. Post annum

annum deinde, uel aliquanto tardius quæ fuerit de semine planta transfertur: & hoc genere fructus efficit dulciores. Mense Ianuario ultimo, uel Februario tuberum surculus mirabiliter proficit cydonio insitus. Inseritur autem malis omnibus, & pyris, & prunis, calabræ, melius trunco fisso, quàm cortice: desuper qualo, uel fictili uase munitur repletis usq; prope summitatē surculis terra subacta cum stercore. Pro sunt tuberibus, quæ malis prodesse memorauimus. Tuberes seruabuntur, si obruantur in milio, uel urceolis picatis, & oblitis.

De pauimentis solariorum, & latere. TIT. XV.

HOC etiam mense pauimenta in solarijs, & lateres faciemus eo more, quo Maio mense descripsi.

De diamoro. TIT. XVI.

SVCCVM mori agrestis paululū facies deseruere. Tunc succi ipsius duas partes, & unam mellis admisces, & mista curabis ad pinguedinem excoquere.

De seruandis uuis. TIT. XVII.

VVAS, quas seruare uolumus, legamus illæsas, neque acerbitate rigidas, neq; maturitate defluentes, sed quibus est & granum luce penetrabili splendidum, & tactus cum molli iucūditate callosus. Siqua sunt corrupta, uel uitiosa, refecemus, nec patiamur interesse, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimēta æstiuu caloris induruit. Tunc incisos botryonum tenaces calida pice oportet amburi, atq; ita in loco sicco, frigido, & obscuro sine luminis irruptione suspendi.

De uite, cuius fructus humore putrescit. TIT. XVIII.

VITIS, cuius fructus humore putrescit, per lateva pampinanda est ante trigesimum uindemiæ diem, & sola

*sola frons illa seruanda est, quæ in summitate posita solem
nimium defendit à uertice.*

De horis.

TIT. XIX.

SEPTEMBRIS, & Aprilis dies horis similibus
conferuntur.

Hora	I.	pedes	XXIIII.
Hora	II.	pedes	XIIII.
Hora	III.	pedes	X.
Hora	IIII.	pedes	VII.
Hora	V.	pedes	V.
Hora	VI.	pedes	IIII.
Hora	VII.	pedes	V.
Hora	VIII.	pedes	VII.
Hora	IX.	pedes	X.
Hora	X.	pedes	XIIII.
Hora	XI.	pedes	XXIIII.

PALLADII DE RE

RUSTICA LIBER

VNDECIMVS.

De adoreo, tritico, ordeo, & eruo, lupino, & pi-
so, sisamo, & faselo serendis. TIT. I.

OCTOBRI mense adoreum seremus, ac
triticum. Iusta satio est à decimo Calenda-
rum Nouembrium, usq; ad sextum Idus De-
cembris regionibus temperatis. Nunc etiam
Lætamen effertur, ac spargitur. Hoc etiam mense seremus
ordeum, quod dicitur canterinum. Seritur macra, & sic-
ca terra, uel multum pingui. Nam quia hoc semine mace-
scunt arua, pingui uincitur agro, alteri non habet quod am-
plius

plius nocere possit, cum propter macritatē semen aliud ferre non ualeat. Læto agro non est serendum etiam nunc eruum, lupinus, & pisum, & sisamum. Seremus (ut dixi) sisamum usq; ad Idus Octobres, & fæselum, tamē terra pingui, ac restibili agro: quatuor modijs iugerū complebimus.

De lini semine serendo.

TIT. II.

HOC mense lini semen seremus, si placet, quod pro matitia sui serendum non est, nam terræ uber exhaurit. Sed si uelis loco pinguisimo, & modicē humido, seretur in iugro VII. modijs. Aliqui macro solo spissum serunt: ita assequuntur, ut linum subtile nascatur.

De notanda uitium fertilitate, quam prouidendum panctioni.

TIT. III.

NUNC opportuna uindemia est, cuius tempore notanda est fecunditas uitium, & notis quibuscunq; signāda, ut ex his ad ponendum sarmenta possimus eligere. Asserit autem Columella, explorari fecunditatem uno anno non posse, sed quatuor, quo numero cognoscitur uera generositas surculorum.

De ponendis uineis, uel propagandis reparandis putandis: & arbuftis.

TIT. IIII.

HOC mense postremo, ubi calidi, ac sicci aëris qualitas est, ubi exilis, & aridus est campus, ubi collis præruptus, aut macer, uites utilissime ponuntur, de quibus satis mense Februario disputauimus. Nunc locis siccis, calidis, exilibus, macris, arenosis, aridis, quæcunq; de pastinis, de uitis ponendis, putandis, propagandis, reparandis, uel arbufto faciendo, ante dicta sunt, rectius fiunt, ut contra exilitatem glebæ hybernis imbribus adiuuentur. Sic & humorem sitientibus conferunt, & recisa, uel mersa glacie non adurunt, quia talibus locis pruinarum uis, & natura nescitur.

De abla

De ablaqueanda nouella.

TIT. V.

POST Idus Octobris ablaqueãda est omnis nouella uinea, seu in pastino, seu in scrobibus, aut sulcis, ut amputetur radices superuacuae, quas produxit aestate, quae si conualuerint, inferiores radices faciunt interire, & ita remanebit uitis in summitate suspensa, quae res eam frigori obnoxiam faciet, & calori. Sed haec radice non ad siccum debent recidi, ne aut plures inde nascatur, aut noua plaga corpori uitis impressa, ui secuturi algoris uratur. Recidemus autem relicto digiti spatium. Et si placida ibi hyems est, apertas relinquemus uites: si uiolenta, ante Decembres Idus operiemus: si praefrigida, aliquantum columbini stercoris sub ipsa hyeme circa uicularum uestigia largiemur, quod contra frigus nimium Columella dicit toto faciendum esse quinquennio.

De utilitate propagandae nunc uinae. TIT. VI.

HOC tempore idcirco locis, quibus dixi, propagatio melior est, quia firmandis radicibus uitis incubit, cum proferendi palmites, eam cura non permouet.

De arboribus inferendis, uel uitibus. TIT. VII.

HOC mense aliqui uites, & arbores locis calidissimis inserere consueuerunt.

De oliuetis instituendis, & colendis, uel remedijs eorum, uel oliuis condiendis, uel

fossis, riuisq; purgandis. TIT. VIII.

NUNC etiam locis calidis, & apricis oliueta instituemus, more, uel ordine, quem Februarius mensis ostendit. Seminaria quoque olearum locis talibus faciemus hoc tempore, & omnia, quae ad oleam pertinebunt. Oliuas quoque albas condiemus, sicut postea referetur. Hoc tempore ablaqueandae sunt arbores oleae prouincijs siccioribus

K k bus

bus ac tepidis, ita ut eis à superiori parte humor possit induci. Omnem sobolem conuelli Columella præcipit, mihi autem uidetur paucas dimitti semper, ac solidas, ex quibus uel in uetustate, matris loco delecta succedat, uel melius nutrita, & aggestæ terræ beneficio, & iam suas habens radices, ad oliuetum faciendum sine cura seminarij transferatur arbuscula. Nunc, si suppetit, intermissò triennio stercoranda sunt oliueta, locis maxime frigidis. Caprini stercoris sex libræ uni arbori, uel cineris modij singuli sufficient. Muscus tamen semper radatur arboribus: & putentur (sicut Columella dicit) octo annorum ætate transacta. Videtur mihi unoquoq; anno sicca, & infructuosa cum aliqua debilitate nascentia debere recidi. Quòd si fructus arbor letos non asseret, terebretur gallica terebra usq; ad medullam foramine impresso, cui oleastri informis talea uehementer arctetur, & ablaqueatæ arbori amurca insulsa, uel uetus urina fundatur. Hoc enim uelut coitu steriles arbores uberantur, quas tamen durante malitia oportebit inserere. Hoc mense fossas, riuosq; purgabimus.

Remedium, si uua compluta est. TIT. IX.

GRAECI iubent, si uuam nimius imber infuderit, posteaquàm mustum eius primo ardore seruebit, ut ad alia uascula transferatur. Ita propter naturæ grauitatē remanens aqua subsidet, & translatum uinum purè seruabitur, relicto quicquid se illi ex imbre miscuerat.

De oleo uiridi faciendo, & laurino. TIT. X.

NUNC oleum uiride faciemus hoc genere. Oliuam quam recentissimam, cum uaria est, colligis, et si diebus aliquot collegeris, expandis, ne calefiat. Si qua ibi putris, aut sicca est, remoues. Vbi uerò compleueris modum factorij, sales tritos, uel non tritos, quod est melius, in oliuam eandem

dem mittis per decem modios, tres salis, & molis primo, & sic salitam in nouis canistris esse patieris, ut pernoctet cum salibus, & ducat in se eosdem sapes. ac mane premi incipiat, olei meliorem fluxum redditura, salis sapore concepto: canales sanè, & omnia receptacula olei, calida aqua prius lauabis, ut nihil de anni præteriti rancore custodiant. Focos etiam non propius admouebis, ne olei saporem fumus inficiat. Nunc mense postremo locis siccis, & calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus.

De hortis.

TIT. XI.

MENSE Octobri serenda sunt intyba, quæ hyeme seruiant. Amant humores, & terram solutam. Arenosis, & salsis locis, atq; maritimis summa proueniunt. Area his planior appareatur, ne radices eorum terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum transferantur ad locum stercoratum. Nunc plantæ cardui ponuntur, quas cum ponemus, radices earum summas ferro ressecamus, ac fimo tingimus, ternum pedum spatio separamus incrementi causa, pedali scrobe depositas binas, aut ternas. Cinerem sæpe sub hyeme diebus siccis, finumq; miscbimus. Hoc mense sinapim seremus: terram diligit aratam, & si fieri potest, congestitiam, quamuis ubicunque nascatur: sarculari debet assidue, ut respergatur puluere, quo fouetur: non minus gaudet humore: de quo semen legere disponis, suo loco esse patieris: quod ad escam parabis, robustius facies transferendo. In sinapi uetus semen inutile est, uel sationi, uel usui: quod dentibus fractum, si intus uiride uidebitur, nouum est, si album fuerit, uetustatem fatetur. Hoc mense malua serenda est, quæ occurso hyemis ab incrementi longitudine reprimetur. Loco pingui delectatur, & humido: gaudet letamine. Transferatur plantæ eius, cum cœperint folia quatuor ha-

bere, uel quinque. Melius comprehendit eius planta, quæ tenera est, maior enim translata languabit. Sapor illis est melior, si non transferantur: sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebularum constitues, aut lapillos. Rara ponenda est, sarculo delectatur assiduo: sic liberandæ sunt herbis, ne motum sentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias in radice, sessiles fient. Nunc etiam locis temperatis, & calidis anethum seremus. Cepullæ feruntur etiam hoc mense, uel menta, & pastinaca, thymum, & origanum, & cappar mensis initio. Item betam locis siccioribus, necnon armoraceam seremus, uel transferemus ad culta, ut melior fiat, nam hæc agrestis est raphanus. Nunc porrum uerno satum transferre debemus, ut crescat in capite. Sanè sarculis circumfodiatur assidue, & comprehensa porri planta uelut tenacibus alleuetur, ut inanitas spatij, quæ radicibus suberit, incremento capitis suppleatur. Ocimum quoque etiam nunc seremus, quod citius nasci fertur hoc tempore, si aceti umbre leuiter spargatur infusum.

De pomis.

TIT. XII.

CVI placet curas agere seculorum, de palmis cogit et conferendis. Hoc igitur mense dactylorum non ucterum, sed nouorum, ac pinguium recentia ossa debet obruere, terræ cinerem miscere. Si plantam uelit, ponenda est Aprili mense, uel Maio. Locis delectatur apricis, & calidis. Fouenda est, ut crescat, humore. Terram solutam, uel sabulonem requirit, ita tamen, ut quando planta deponitur, circa eam, uel sub ea pinguis terra fundatur. Annicula transferatur, aut bima Iunio mense, uel Iulio incipiente. Circumfodiatur assidue, ut rigatione continua æstatis uincat ardores. Aquis palmæ aliquatenus salsis uiuantur, quæ infici debent salibus, etiam si tales eas natura non præbuit. Si ægra est arbor,

bor, feces uini ueteris ablaqueatæ oportet infundi, uel radicum superuacua capillamenta decidi, uel cuncum salicis interfossis radicibus premi. Constat autem locum propè nullis utilem fructibus, in quo palmæ sponte nascuntur. Pistacia feruntur autumno, & mense Octobri sobole, & nucibus suis. Sed melius ipsa pistacia iuncta ponuntur, mas, ac foemina. Marem dicunt, cui sub corio uelut ossei longi uidentur latere testiculi. Qui diligentius facere uoluerit, pertusos c.liculos, & stercorata terra repletos parabit, & in his pistacia terna constituet, ut ex omnibus germen quodcunque procedat: quòd ubi conualuerit planta, hinc facilius transferatur mense Februario. Amat locum calidum, sed humectū, & rigatione gaudet, & sole. Inseritur terebintho mense Februario, uel Martio: at alij amygdalo inseri posse firmarunt. Cerasus amat cœli statum frigidum, solum uerò positionis humectæ. In tepidis regionibus parua prouenit. Calidum non potest sustinere. Montana, uel in collibus constituta regione letatur. Cerasi plantam syluestrem transferre debemus mense Octobri, uel Nouembri, & eam primo Ianuario, cum comprehendit, inserere. Plantaria uerò creari possunt, si prædictis mensibus spargantur poma, quæ summa facilitate nascentur. Ego sic huius arboris facilitatem probaui, ut uirgulta ex ceraso pro amniculis per uineam posita in arborem prosiluisse confirmem. Et Ianuario mense feri potest. Inseritur mense Nouembri melius. Vel, si necesse sit, extremo Ianuario. Alij & Octobri inscrenda esse dixerunt. Martialis in trunco inseri iubet. Mihi inter corticem, & lignum feliciter semper euenit. Qui in trunco conserunt, sicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quæ circa est, auferre debebunt: quæ si remanserit insitis nocere manifestat. In cerasis hoc seruandum est, & in omni-

bus gummatiss, ut tunc inserantur, quando his uel non est, uel desinit gūma effluere. Cerasus inseritur in se, in pruno, in platano, ut alij, in populo. Amat scrobes altas, spatia largiora, assiduas fossiones. Putari in ea putria, & sicca debent, uel quæ densius arctata protulerit, ut rarescat. Fimum non amat, atque inde degenerat. Cerasa ut sine osse nascantur fieri Martialis hoc dicit. Arborem tenerã ad duos pedes recides, & eam usque ad radicem findes, medullam partis utriusque ferro curabis abradere, & statim utrasque partes in se uinculo stringis, & oblinis fimo, & summam partem, & laterum diuisuras. Post annum cicatrix ducta solidatur. Hanc arborem surculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inseris, & ut asserit, ex his sine ossibus poma nascentur. Si cerasus concepto humore putrescit, in trunco foramen accipiat, quo possit educi. Si formicas patitur, succum portulacæ debebis infundere, cum aceti media parte permistum, uel uini fecibus truncum arboris florentis adlinire. Si æstu canicularum fatigatur, trium fontium singulos sextarios sumptos post solis occasum radicibus arboris iubeamus influere sic, ne remedium luna deprehendat, uel herbam symphoniacam circa arboris truncum torquebimus in coronam, uel ex ea iuxta imum codicem cubile faciemus. Cerasa non aliter, quàm in sole usque ad rugas siccata seruantur. Mense Octobri aliqui mali arborem calidis, & siccis regionibus ponunt, & cydonia circa Nouembres Calendas, & sorbum, uel amygdala in seminarijs obruunt, & pini semen aspergunt. Hoc mense poma condienda sunt, atque seruanda eo more, quo in singulorum titulis continetur, uelut quæque matura processerint.

De apibus.

TIT. XIII.

HOC etiam mense alucaria castrabuntur, more, quo dictum

dictum est, quæ tamen oportet inspicere, & si abundantia est, demere, si mediocritas, partem mediam relinquere, pro hyemis inopia: si uerò sterilitas apparet in cellis, nil prorsus auferre. Mellis uerò, & ceræ superius est demonstrata confectio.

Quæ Græci, uel alij super uina condienda, curandaq; dixerunt. TIT. XIII.

NE lecta præteream, quæ Græci sua fide media de condiendi uini genere disputarunt, demonstrare curauit, qui uini naturam tali ratione discernunt, & hanc in eo uolunt esse distantiam, ut quod dulce est, grauius dicant, quod album, & aliquatenus salsum, conuenire uesicæ, quod croceo colore blanditur, digestioni accommodum, quod album, & stipticum, prodesse stomacho laxiori, transmarinum pallorem facere, & tantum sanguinem non creare. Uuis nigris fieri forte, rubeis suaue, albis uerò plerūq; mediocre. In condictando ergo uino aliqui Græcorū mustum decoctū ad medietatem, uel tertiam partem uino adiiciunt. Alij Græci ita iubent aquam marinam mundam de puro, & quieto mari, quam anno ante compluerint, reseruari, cuius talem esse naturam, ut & salsedine, uel amaritudine per hoc tempus careat, & odore, & dulcis fiat ætate. Ergo eius octogesimam partem musto admiscunt, & gypsi quinquagesimam. Post tertiam deinde diem fortiter commouent, ac pollicentur non ætatem solum uino, sed splendorem quoq; coloris asserre. Oportet autem nona quaq; die uinum moueri, atq; curari, uel, si tardius, undecima. Frequens enim respectus faciet iudicare utrum uendenda sit species, an tenenda. Quidam resine siccæ tritæ uncias tres dolio immergūt, & permouent, & uina diuretica sic fieri posse persuadent. Mustum uerò, quod per pluuias frequentes leue est,

sic curari debere iusserunt, quod probari gustu ipsius poterit. Omne mustum decoqui iubent, donec pars eius uigesima possit absumi: melius quoque fieri, si centesimam partem gypsi adijcias. Lacedæmonij uerò eousque decoquere, donec uini quinta pars pereat, & quarto anno usibus ministrare. Suaue uinum de duro fieri docent, si ordeacei polinis cyathos duos simul cum uino subactos mittas in uini uasculo, & hora una ibi esse patiaris. Aliqui feces uini dulcis admiscunt. Aliqui addunt glycyrrhizæ siccæ aliquantulum, & utuntur, cum diu uasorum commotione miscuerint. Vinum quoque inter paucos dies optimi odoris effici, si baccas myrti agrestis montanas, siccas, & tunsas mittis in cadum, & decem diebus requiescere patiaris: tunc coles, & utaris. Vitis etiam flores arbusciue collectos in umbra siccare curabis. Tunc diligenter tunsos, & cretos habebis in uasculo nouo, & cum uolueris, tribus cadis unâ floris mensuram, quam Syri chenicam uocant, adijcias, & superlines dolium, & sexta, uel septima die aperies, & uteris. Vinum fieri ad potandum suaue ita dicunt. Fœniculi, uel satureiæ singulorum congruum modum uino immergi, atque turbari, uel fructum, quem duæ nuces pineæ produxerint, torrefactum, & linteo ligatum mitti in uasculo, ac superliniri, & usui esse quinque diebus exactis. Vinum autem uelut uetus effici de nouello, si amygdala amara, absinthium, pini frugiferi gumen, fœnum Græcum simul frangas quantum sufficere aestimaris, & pariter tundas, & ex his unum cyathum per amphoram mittas, & magna uina conficies. Si uerò senseris peccatura, huic confectioni aloën, myrrham, crocomagma, singula modis æqualibus tunsas, & in puluerem redacta cum melle miscebis, & uno cyatho unam amphoram condire curabis. Anniculum quoque uinum ut longam

gam simulare uideatur etatem, meliloti unciam unam, glycyrrhizæ uncias tres, nardi celtici tantundem, aloës epatici uncias duas tundis, & cernis, & in sextarijs quinquaginta coclearia sex reconde, & uas ponis in fumo. In album colorem uina fusca mutari asserunt, si ex faba lomentum factum uino quis adijciat, uel ouorum trium lagœnæ infundat alborem, diuq; commoueat, sequenti die candidum reperiri: quòd si ex afra pisa lomentum adijciatur, eadem die posse mutari. Vitibus quoq; hanc esse naturam, ut alba, uel nigra si redigantur in cinerem, uinoq; adijciantur, ei unamquaq; formam sui coloris imponere: ut ex nigra fuscum, candidum uerò reddatur ex alba, ea ratione scilicet, ut combusti sarmenti cineris modij unius mensura mittatur in doliũ, quod habebit amphoras x. & triduo sic relictum post operietur, ac lutetur: album uel (si ita uisum fuerit) nigrum reperiri quadraginta diebus exactis. Vinum quoq; asserunt ex molli sorte sic fieri. Althææ, hoc est, ibisci folia, uel radices, aut eius caulem tenerum decoctum mitti, aut gypsum, aut ciccris cotulas duas, aut cupressi pilulas tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit, aut apij semen, aut cinerem sarmentorum, cui uis flammæ corpus reliquit exi-
le, omni soliditate detracta. Vinum uerò eadem die ex austero lympidum, atq; optimum fieri, si grana piperis decem, pistacia uiginti adiecto modico uino simul conteras, & in sex uini sextarijs mittas, diu omnibus antè commotis, tunc requiescere patiaris, & coles usui mox futurum. Item seculentum statim in lympidum reddi, si V I I. pini nucleos in unum uini sextarium mittas, diuq; commoueas, & paululum cessare patiaris, mox sumere puritatem, colariq; debere, & in usum referri. Item (quod Cretensisibus oraculũ Pythij Apollinis monstrasse memoratur) fieri sic candidũ, &

sumere uetustatis saporem, si squinantos uncias quatuor,
 aloës epatici uncias quatuor, masticis optimi unciam unam,
 cassiæ fistule unciam unam, piperis unciam unā, spinæ In-
 dicæ semunciam, myrrhæ optimæ unciam unam, thuris ma-
 sculi non rancidi unciam unam: tundis uniuersa, & in te-
 nuissimum pulcrem cribro excutiente deducis. Cùm uerò
 mustum serbuerit, despumabis, & omnia uuarum grana,
 quæ feruor in summum reiecit, expelles. Tunc gypsi triti,
 atq; cribrati tres Italicos sextarios mittis in uini amphoras
 decem, prius tamen partem quartam uini condiendi in alia
 uasa transfundis, & ita gypsum adijcies, & dolium uiridi,
 ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. Tertia uerò
 die, ex supra scriptis pulcricibus quaterna coclearia cõple-
 ta modestius in denas uini amphoras mittis, & uini, sicut
 supra dictum est, quartam partem, quam alibi diffuderat,
 superadijcies, & doliũ replebis, & item diu agitare cura-
 bis, ut specierum uis omne musti corpus inficiat. Tunc ope-
 ries, atq; adlines relicto breui foramine, quo aestuantia uina
 suspirent. Sed exemptis quadraginta diebus, & hoc spira-
 culum claudis, & deinde ut libuerit, gustas. Illud memento
 seruare præ cæteris, ut quoties uinum mouetur, inuestis
 puer hoc, aut aliquis satis purus efficiat. Linimentum quo-
 que doliij non gypso, sed sarmentorum cinere debbis indu-
 cere. Item uinum, quod salutare contra pestilentiam sit,
 & stomacho proffit, fieri hoc genere fertur. In optimi
 musti metrecta una antè quàm ferueat, tunsi absynthij
 octo uncias linteo inuolutas demittis, & exactis x l.
 diebus curabis auferre. Id uinum refundis lagoenis mino-
 ribus, & uteris. Nunc condiunt, primo amne musti spu-
 mantis egesto, quibus moris est gypso uina medicari. Sed
 si natura leuius uinum est, & saporis humecti, in congijs
 centum

centum, duos gypsi sextarios misisse sufficiet. Quòd si uinum nascitur uirtute solidius, medietas abunde prædictis poterit satis esse mensuris.

Rosatum sine rosa fieri.

TIT. XV.

N V N C rosatum sine rosa facies sic. Folia citri uiridia sporta palmea missa in musti nõdum feruentis uase depones, & claudes, & exemptis quadraginta diebus melle addito, admodum rosati, cum placebit, uteris.

De uinis pomorum.

TIT. XVI.

H O C mense, omnia, quæ locis suis leguntur, ex pomis uina conficies.

De œnomelli.

TIT. XVII.

M V S T V M de maioribus, & egregijs uilibus post x x. dies, quàm leuatum fuerit ex lacu, quantum uolueris sumis, & ei mellis nõ dispumati optimi quantam partem prius tritam fortiter, donec albescat, admiscees, & agitabis ex canna radicata uehementer. Mouebis autem sic per dies x l. cõtinuos, uel quod est melius, quinquaginta, ita ut cum moueris, mundo linteo tegas, per quod facile confectio æstuabunda suspiret. Post dies autem quinquaginta, munda manu purgas quodcunque supernabit, & in uasculo gypso diligenter includis, & ad ueustatem referuas. Melius tamen si in minora, & picata uascula proximo uere transfundas, & gypsata diligenter operias, & in terrena, & frigida cella recondas, uel arenis fluuiialibus, uel eodem solo, uascula ex aliqua parte submergas. Hoc nulla uitatur ætate, si tam diligenter effeceris.

De defrutum, carcæno, sapa.

TIT. XVIII.

N V N C defrutum, carcænum, sapa conficies. Cum omnia uno genere conficiantur ex musto, modus his & uirtutem mutabit, & nomina. Nam defrutum à defruendo dicit

do dictum, ubi ad spissitudinem fortiter despumauerit, effectum est. Caroenum, cum tertia perditā, duæ partes remanserint. Sapa, ubi ad tertias redacta descenderit, quam tamen meliorem facient cydonia simul cocta, & igni supposita ligna ficulnea.

De passo.

TIT. XIX.

PASSVM nunc fiet ante uindemiam, quod Africa sœuit uniuersa conficere pingue, atque iucundum, & quoad conditum, si utaris mellis uice, ab inflatione te uindices. Leguntur ergo uuæ passæ quamplurimæ, & in fiscellis clausæ iunco factis aliquatenus rariore contextu, uirgis primo fortiter uerberantur. Deinde ubi uuarum corpus uis contusionis exoluerit, cochleæ supposita sporta comprimuntur. Hinc passum est quicquid effluerit, & conditum uasculo, mellis more, seruatur.

De cydonite.

TIT. XX.

ABIECTO corio mala cydonia matura in breuissimas, ac tenuissimas particulas recides, & proijcies durum, quod habetur interius. Dehinc in melle decoques, donec ad mensuram mediam reuertatur, & coquendo piper subtile conspergis. Aliter: Succi cydoniorum sextarios duos, aceti sextarium unum semis, & mellis duos sextarios mices, & decoques, donec tota permistio pinguedinem puri mellis imitetur. Tunc triti piperis, atque zinziberis binas uncias miscere curabis.

De fermento musteorū seruando. TIT. XXI.

EX nouo tritico purgato farriculum facies, & ex musto de sub pedibus raptō curabis infundere, ita ut modio farris lagœnam musti adijcias: deinde sole siccabis, & item similiter infundis, ac siccās. Hoc cum tertio feceris, panes ex eo breuissimos admodum facies musteorū, & in sole siccatos

tos uasculis nouis fictilibus recõdis, & gypsas. Pro fermento, quo tempore anni musteos facere uolueris, hoc uteris.

De uua passa.

TIT. XXII.

V V A M passam Græcam sic facies. Melioris acini, & dulcis, & lucidi botryones in ipsa uite torquebis, & patieris sponte inarescere, deinde sublatos in umbra suspendis, & uuam constrictam cum ponis in uasculis, substernis pampinos sicco algore frigentes, & manu comprimis, & ubi uas impleueris, item pampinos addis nihilo minus non calentes, & operculabis, ac statues in loco frigido sicco, quem nullus fumus infestet.

De horis.

TIT. XXIII.

OCTOBER Martium similibus umbris sibi fecit æquari.

Hora	I.	pedes	XXV.
Hora	II.	pedes	XV.
Hora	III.	pedes	XI.
Hora	IIII.	pedes	VIII.
Hora	V.	pedes	VI.
Hora	VI.	pedes	V.
Hora	VII.	pedes	VI.
Hora	VIII.	pedes	VIII.
Hora	IX.	pedes	XI.
Hora	X.	pedes	XV.
Hora	XI	pedes	XXV.

Palladij

PALLADII DE RE

RUSTICA LIBER

DVODECIMVS.

De satione tritici, farris, ordei, fabæ cum
disciplina, & de lenticula serenda,
& de lini semine.

TIT. I.

NOVEMBRI mense triticum seremus, & far satione legitima, ac semente solenni. Iugerum utriusque seminis modijs quinque tenebitur. Nunc & ordeum maturum adhuc seremus. In huius principio fabam spargimus, quæ pinguisimum, uel stercoratum desiderat locum, uel uallem quam succus ueniens à summitate, foecundet. Primo seritur, deinde proscinditur, & tunc sulcatur. Occanda est largè, ut tegi plurimum possit. Aliqui locis frigidis dicunt in fabæ satione glebas non esse frangendas, ut per eas gelicidiorum tempore possint germina obumbrata defendi: satione eius generis, sicut opinio habet, non foecundatur terra, sed minus læditur. Nam Columella dicit agrum frumentis utiliozem probari, qui anno superiore uacuus fuerit, quàm qui calamos fabaceæ mæsis eduxit. Pingue iugerum sex modijs occupant, mediocre amplius. Spisso bene prouenit. Macrum solum, nebulosumq; non patitur. Curandum est præcipuè, ut luna x v. seratur, si adhuc ictum solis percussa non sensit. Aliqui dicunt quartamdecimam potius eligendam. Sanguine caponis Græci asserunt fabæ semina macerata herbis aduersantibus non noceri. Aqua pridie infusa citius nasci, nitrata aqua respersa cocturam non habere difficilem. Nunc seritur prima lenticula, sicut Februario mense narratum est. Hoc etiam toto mense poterit
lini

lini semen aspergi.

De pratis nouis instituendis, ponendis uiti-
bus, & propagandis, & circumfodien-
dis nouellis.

TIT. II.

IN huius maximè mensis principio, possumus insti-
tuere noua prata, more, quo dictum est. Hoc etiam toto men-
se locis calidis, & siccis, uel apricis, erit uitium celebranda
positio. Nunc & propago iure ducetur, & locis frigidis
nouellas uites, & arborum plantas circumfodere, atq; ope-
rire conueniet, & ante Idus. Nunc mergus, hoc est propa-
ginis curuatura post triennium, quàm pressa fuerat, recide-
tur à uite.

De uinea ueteri in iugo, uel pergula
reparanda.

TIT. III.

N V N C, ac deinceps uinea uetus, quæ in iugo est,
uel pergula, si robusto, & integro trunco sit, ablaqueata si-
mo satietur, & angustius putata inter quartum, & tertium
pedem à terra uiridissimo parte corticis, acuto ferramenti
mucrone feriat, ac fossa frequentius incitetur. Nam (si-
cut asserit Columella) ex eo loco germen plerunque pro-
ducit, & ueniente uere fundit materiam, qua uitis repare-
tur antiqua.

De putandis uitibus, & arboribus locis tem-
peratis, & reliquis.

TIT. IIII.

N V N C putatio autumnalis celebratur in uitibus, &
arboribus, maximè ubi inuitamur tempore prouinciæ, &
putantur oliueta: & oliua, cum uaria cœperit esse, colli-
gitur, ex qua primum fiet oleum. Nam cum tota nigrescet,
quod spei merito posterauit, fundendi ubertate compensat.
Est utilis olearum putatio, cæterarumq; arborum, si loci
patitur disciplina, ut decisis cacuminibus, rami fluentes
per

per latera prona fundantur. Quòd si regio insolens, & incustodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, ut altitudine animalium supergressa, modus transcendatur iniuriæ, & arbor iam spatio suo tuta curetur.

De oliuetis ponendis, & curandis ægris arboribus, & reliquis. TIT. V.

N V N C etiam locis calidis, ac siccis regionibus oliueta ponuntur, sicut Februario disputatum est. Amat hæc arbor arduo locorum situ mediocriter ab humore suspendi, scalpi assidue, lætaminis ubertate pinguescere. feracibus uentis clementer agitari. Hoc etiam mense oleis sterilibus quæ supradicta sunt remedia faciemus. Nunc & corbes, & pali, & ridicæ bene fieri possunt, etiam nunc locis temperatis, est laurini olei iusta confectio.

De hortis. TIT. VI.

H O C mense allium bene seritur, & ulpicum terra maximè alba, fossa, & subacta sine stercore. Sulcos in arcis facies, & semina in locis altioribus pones IIII. digitis separata, neq; altius pressa. Sarculabis frequenter, inde plus crescent. Si capitatum facere uolueris, ubi cœperit caulis prodire, proculca, succus reuertetur ad spicas. Fertur, si luna sub terris posita seratur, & item sub terris luna latente uelatur, odoris fœditate cariturum. Vel paleis condita allia, uel fumo suspensa durabunt. Nunc & cepulla seripotes, & carduorum planta disponi, & armoracea seritur, & cunela.

De pomis. TIT. VII.

H O C mense locis calidis, cæteris uerò Ianuario perfici ossa in pastinatis arcis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, ut cum ibi plantæ excreuerint, transferantur. Sed
ossa

ossa ponantur acumine deorsum uerso. Et non amplius, quam duobus, aut tribus digitis obruantur. Ossa uero, quae ponenda sunt, aliqui siccata prius paucis diebus cineris missione terra soluta in qualis reseruant. Ego uero usq; ad scendi tēpus sine ulla cura saepe seruauī. Locis quidem qualibuscunque proueniunt. Sed & pomis, & frondibus, & durabilitate praecipua sunt, si caelum calidum, solum arenosum, & humidum sortiantur. Frigidis uero, & maxime uentosis, nisi obiectu aliquo defendantur, intereunt. Dum tenera sunt germina, saepe herbis circumfossa liberentur. Bimam plantam recte transferemus scrobe breui. Nec à se longè statuenda sunt, ut inuicem se à calore solis excusent. Ablaqueandae sunt per autumnum, & suis stercorandae folijs. Putanda persicus in autumnno est, ut arida, & putrida tantum uirgulta tollantur. Nam siquid uiride reseccimus, arescit. Languenti arbori ueteris uini feces, aquae mistas oportet infundi. Affirmantibus Graecis persicus scripta nascetur, si ossa eius obruas, & post dies VI. ubi patefieri coeperint, apertis his nucleos tollas, & his cinnabari, quod libebit inscribas. Mox ligatos simul cum suis ossibus obruas diligentius adhaerentes. Genera eorum sunt haec, duracina, praecoqua, persica, armenia. Si haec arbor ardore solis inarescit, frequenti aggestione cumuletur, uespertino iuuetur humore, obiectis defendatur umbraculis. Iuuat in ea & spoliū serpentis appendi. Nunc iam contra pruinas stercus ingeratur persico, uel feces uini cum aqua permistae, uel quod magis prodest, aqua in qua faba decocta est. Si uermes persicus patitur, cinis eos amurcae mistus extinguit, uel bouis urina cum aceti tertia parte confusa. Si poma caduca sunt, nudatae radici eius, uel trunco lentisci, aut terebinthi cuneus as-

figitur, uel terebrata in medio, palus salicis imprimetur. Si poma rugosa creabit, aut putrida, circa inum truncum cortex recidatur, & cum inde modicus humor effluerit, argilla, uel calcato luto plaga retegatur. Magna poma persicus affert, si florenti per triduum ternos sextarios caprini lactis ingesseris. Contra uitia persici proficit spartum ligatum, uel spartea suspensa de ramis. Mense Ianuario, uel Febuario locis frigidis, Nouembri calidis persicus inseratur, maxime circa terram surculis plenioribus, & prope arborem natis. Nam cacumina uel non tenebunt, uel diu durare non poterunt. Inseritur in se, in amygdalo, in pruno: sed armenia, uel prae-coqua prunis, duracina amygdalis melius adherescunt, & tempus aetatis acquirunt. Mense Aprilis, uel Maio locis calidis, in Italia uero utroque exeunte, uel Iunio persicus inoculari potest, quod emplastrari dicitur praeciso super trunco, & emplastratis pluribus gemmis, more, quo dictum est. Persicus rubescit, si platano inserta figatur. Duracina seruantur, condita muria, & oximelle, uel detractis ossibus ficorum more in sole siccantur, ac pendunt. Item sepe uidi, detractis ossibus duracina melle condiri, & saporis esse iucundi. Item bene seruantur, si umbilicum pomi gutta picis calentis opplueris, ut sic sapa innatare cogantur uase concluso.

De pinu.

PINVS creditur prodesse omnibus, quae sub ea seruntur. Pinum seremus nucleis suis, calidis, & siccis regionibus mense Octobri, uel Nouembri: frigidis, & humectis Febuario, uel Martio. Amat locum gracilem, sepe maritimum, inter montes, & saxa uastior, & procerior inuenitur. Ventosis, & humidis, arborum fiunt incrementa letiora. Sed siue montes uelis conferere, seu spatia quaecumque,
haec huic

hæc huic generi deputabis, quæ alteri utilia esse non possunt. Exarabis ergo ea loca diligenter, atq; purgabis, & frumenti more semē asperges, ac leui sarculo curabis operire, nec enim plusquam palmo debet abscondi. Defendenda est tenera arbor à pecore, ne calcetur inualida. Proficiet, si nucleos aqua ante tridum macerabis. Aliqui dicunt fructū pineum translatione mutescere: sed plantas hoc modo procurant, ut prius multa semina in caliculis terra & fimo repletis obruant: quæ ubi processerint, relicto eo, quod solidius est, auferunt alia: ubi iustum coeperit incrementum, trimam plantam cum ipsis caliculis transferunt, quibus fractis in scrobe indulgent radicibus largitatem. Terræ tamen equæ stercus admiscent, facientes straturam alterno ordine subinde crescentem. Seruandum est tamen ut radix eius, quæ una, & directa est, usq; ad summitatem suam possit integra, & illæsa transferri. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus sum) ut quæ speraueras incrementa, duplicentur. Nuces pineæ & usq; in hoc tempus in arbore esse possunt, & maturiores legentur. Prius tamen legenda sunt, quàm patefcant. Nuclei nisi purgati durare non possunt: tamen aliqui in uasis fictilibus nouis, & terra repletis, cum testis suis missos asserunt custodiri.

De pruno.

PRUNA si osibus seratur autumnò, mense Nouembri solo putri, & subactò duobus palmis obruantur. Ossa eadē ponantur & mense Februario. Sed tunc prius lixiuio sunt maceranda per triduū, ut cito germinare cogantur. Ponuntur & plantis, quas sumemus ex codice mense Ianuario excute, uel Februario circa Idus radicibus fimo oblitis. Gaudet loco læto, et humido: cœlo tepido melius pro-

feruntur, tamen queunt & frigidum sustinere. Locis lapidosis, & glareosis si iuuatur letamine, excusant ne poma caduca, & uermiculosa nascantur. Extirpandæ sunt soboles à radice, exceptis rectoribus, quæ seruantur ad plântas. Si languida pruni arbor est, amurca cum aqua æqualiter temperata radicibus debet infundi, uel bubulum lotiũ solum, uel humanum uetus cum duabus aquæ partibus mixtum, uel cineres ex furno, maximè sarmentorum. Si poma decidant, oleastri cuneũ terebratum infige radici. Vermes eius, atq; formicas, rubrica cum pice liquida si adlinatur, extinguet. Sed modestius propter arboris noxam, ne idem faciat remedium, quod uenenum. Iuuatur frequenti humore, & assidua fossione. Mense Martio extremo prunus inseritur melius trunco fisso, quàm cortice, uel mense Ianuario, antè, quàm incipiat gumen lacrymare. Inseritur in se, & persicum recipit, uel amygdalum, uel malũ, sed eam degenerẽ reddit, & paruam. Pruna siccantur in sole per crates loco sicciorè disposita. Hæc sunt, quæ damascena dicuntur. Alij in aqua marina, uel in muria feruente recenter lecta pruna demergunt, & inde sublata, aut in furno tepido faciunt, aut in sole siccari.

De Castanea.

CASTANEA seritur & plantis, quæ sponte nascuntur, & semine. Sed quæ plantis seritur, ita ægra est, ut biennio de eius uita sepe dubitetur. Serenda est ergo ipsis castaneis, hoc est seminibus suis, mense Nouembri, & Decembri, item Februario. Eligendæ sunt castaneæ ad ponendum recentiores, grandes, maturæ: quas si Nouëbri mense seramus, facilem se præsentia fructus ipsius præstat. Si uerò Februario ponamus, ut usq; tunc durent, ita faciendũ est: in umbra castaneæ siccantur expansæ. Tunc in angustum,

stum, & siccum locum translatae cumulum faciunt, & eas omnes fluuialis arena diligenter operiat. Post dies xxx. eas remota arena in aquam frigidam mittis. Quae sane sunt, merguntur: supernat quaecumque uexata est. Item quas probasti, similiter obrues, & post xxx. dies aequè probas. Hoc cum tertio feceris, usque ad ueris initium, serere debebis quae manserint illibatae. Aliqui in uasculis seruant, arena pariter missa. Amant solum molle, & solutum, non tamen arenosum. In sabulone proueniunt, sed humecto. Nigra terra illis apta est, & carbunculus, & tofus diligenter infractus. In spisso agro & rubrica uix prouenit. In argilla, & glarea, non potest nasci. Diligit caeli statum frigidum, sed & tepidum non recusat, si humor assenscrit. Delectatur cliuis, & opacis regionibus, ac maxime in septentrionem uersis. Pastinari ergo locus debet, qui huic destinatur arbusto, altitudine pedis unius semis, uel duorum. uel totus aut sulcis in ordinem destinatis, aut certe aratris resolui hinc inde findentibus. Qui fimo satiat, ac redactus in puluerem, castanearum semen accipiat non amplius pedis dodrante demersum. Vnicuique semini propter notam surculus debet affigi. Ipsa semina singulis locis simul terna, uel quina ponantur, & inter se quatuor pedum spatio separentur: quibus transferre placuerit, bimas plantas transferre debebunt. Locus tamen deductoria liquoris accipiat, ne humor insidens limo, germen extinguat. Cui placet, potest castaneae in propaginem ducere ima uirgulta, quae in radice nascuntur. Nouum castanetum circumfodi debet assidue. Mense Martio, & Septembri, incrementum maius acquirit, si putationibus adiuuetur. Castanea inseritur (sicut probaui ipse) sub cortice mense Martio, uel Aprili, tamen genere utroque respondet. Potest &

inoculari. Inseritur in se, & in salice, sed ex salice tardius maturat, & fit asperior in sapore. Castanea seruantur uel in cratibus dispositæ, uel intra sabulonem, ne inuicem tangantur immerse, uel in uasculis fictilibus nouis cõditæ, & loco sicciore defosse, uel incluse uirgeis ex fago receptaculis, & lutatæ, ut spiracula non relinquas, uel ordeï paleis minutissimis obrutæ, uel palustri ulua figuratis densioribus sportis reclusæ.

De pomis alijs.

HOC mense locis calidis, ac siccis regionibus agrestium pyrorum plantas ponimus, quas postea possumus inferere, & malorū, uel mali punici, & cydonij, & citri, & mespili, fici, sorbi, siliquæ, & plātas agrestis cerasi, post inferendas, & mori taleas, & amygdali semina, & nuces iuglandes, si in seminarijs (quo dictum est more) pangantur.

De apibus.

TIT. VIII.

HUIUS mensis initio apes ex tamarisci floribus, reliquisq; syluestribus mella conficiunt: quæ aufere nda non sunt, quia seruantur hyberno. Eodem mense sordibus, liberandi sunt aluei, quia tota hyeme eos mouere, aut aperire non decet. Sed hæc die aprico, tepidoq; faciendæ sunt, & pennis maxime auium maiorum, quæ habent rigorem, uel aliquo simili omnia interiora mudentur, quò manus non ualebit attingere. Tum rimas omnes, quæ sunt extrinsecus, luto, & fimo bubulo mistis linamus: & insuper genestis, uel alijs tegumentis similitudinem porticus imitemur, ut possint à frigore, & tempestate defendi.

Remedium uitibus, quæ sine fruge

luxuriant.

TIT. IX.

LOCIS calidis, & apricis uites, quæ fructu carent, fronde luxuriant, & pauperiem foetum compensant ubertate

tate foliorum: nunc putare preßius conueniet: frigidis uerò, mense Februario. Si permanebit hoc uitium, circumfossas arena fluuiali, uel cinere debemus aggerare. Quidam lapides inserunt inter flexuosa radicum.

Remedium sterili uitæ.

TIT. X.

HISDEM temporibus, & locis uitem, quæ sterilis fuerit, Græci ita præcipiunt esse curandam. Trunco eius fisso lapidem asserunt includendū, & ibi urinæ ueteris humanæ quatuor cotulas circa truncum debere suffund', ut ad radices instillatio ipsa descendat. Tunc adiicienda est terra admixta lætanine, & circa radices solum omne uertendum.

De rosario ex paucis uirgultis

instituendo.

TIT. XI.

QVAMVIS mense Februario sunt conferenda rosaria, tamen locis calidis, apricis, atque maritimis hoc etiam mense poterimus instituire rosaria. Quæ si indigus plantarum, uolueris ex paucis uirgulis habere copiosa, quaternorum digitorū surculos gemmantes cum geniculis suis debbis excidere, & in modum propaginis sternere, & stercoreare, ac rigationibus adiuuare. Vbi anni ætatē cōpleuerint, pedis spatium inter se transferre disiunctos: atque ita solum, quod huic generi deputabis, implere.

De uua, quæ usque ad uer referuetur

in uite.

TIT. XII.

GRÆCIS asserentibus, ut uuam serues in uite usq; ad ueris initia, circa ipsam uitem, quæ fructu plena est, loco umbroso scrobem fodies, altitudine trium pedum, latitudine duorum, & nuttis sabulonem, & ibi calamos figis, in quibus retorquet assidue sarmenta fructibus plena, & illesis botryonibus alligabis, ut solum non contingant, & cooperies, ut imber eò penetrare non possit. Item

LI 4

Græcis

Græcis docentibus uuas in uite, aut poma in arbore si diu seruare uolueris, uasculis clausa fictilibus ab ima parte pertusis diligenter à summo tecta suspende, quamuis poma & gypso cooperta in longam seruentur ætatem.

De gregibus ouilli generis,

& caprini.

TIT. XIII.

HOC mense agnorum prima generatio est. Sed agnus statim natus uberibus maternis admonendus est. Manu prius tamen exiguum lactis, in quo spissior est natura, mulgendum, quod pastores colostram uocant, nanq; hoc agnis, nisi auferatur, nocebit. Ac primo per biduū natus cum matre claudatur. Tunc septis obscuris seruetur, & calidis: ita secluso paruulorum grege matricem mittantur in pascua. Sufficiet autem prius quam procedant matricem mane, & cum saturæ reuertuntur ad uesperam, agnis ubera haurienda permittere. Qui donec firmentur intra stabulum fursuribus, uel medica herba, uel (si est copia) farina ordeï pascantur ingesta, donec conceptum paulisper robur ætatis, pascuum matribus possint habere commune.

De pascendi ordine.

PASCVA ouillo generi utilia sunt, quæ uel in noualibus, uel in pratis siccioribus excitantur. Palustria uero noxia sunt, syluestria damnosa lanatis. Salis tamen crebra conspersio, uel pascuis mista, uel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidium. Nam per hyemem, si penuria est, scœnum, uel palea, uel uicia, uel facilior uictus ulmi seruatibus frondibus præbeatur, aut fraxini. Aestiuus mensibus pascantur sub lucis initio, cum graminis teneri suauitatem roris mistura commendat. Quarta hora calescente potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios solis calores uallis, aut arbor umbrosa declinet.

Deinde

Deinde ubi flexo iam die ardor infringitur, & solum primo imbre uestertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed canicularibus, & æstiuis diebus ita pascendæ sunt oues, ut capita gregis semper auertantur à solis obiectu. Hyeme autem, uel uere nisi resolutis gelicidijs ad pascua prodire non debent: nam pruinosa herba huic generi morbos creabit, ac tunc semel adaquare sufficiet. Græcas oues, sicut Asianas, uel Tarentinas moris est potius stabulo nutrire, quàm campo, & pertusis tabulis, solū, in quo claudentur, insternere: ut sic tuta cubilia, propter iniuriam pretiosi uelleris, humor reddat elabens. Sed tribus, per annum totum, diebus aprico die lotas oues ungere oleo oportebit, & uino. Propter serpentes, qui plerunq; sub præsepibus latent, cedrum, uel galbanum, uel mulieris capillos, aut ceruina cornua frequenter uramus.

De capris.

NUNC hirci admittendi sunt, ut foetum primi ueris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est, cui sub maxillis duæ uidentur pendere uerruculae, magni corporis, crassis cruribus, breui, plenaq; ceruice, auribus flexis, & grauibus, paruo capite, nitido, spisso, & longo capillo. Ad incundas fœminas & ante anniculum congruus. Non autem durat ultra sexennium. Capella similis corporis, sed magnis uberibus est eligenda. Non tamen ita multæ capræ, ut oues una statione claudantur, quam luto, & stercore carere conueniet. Hædis supra lactis abundantiam, edera, & arbuti, & lentisci cacumina sunt sæpe præbenda. Trimæ educare optime possunt: quod teneriores matres generant transigendum est. Sed ultra VIII. annos seruandæ non sunt matrices, quia genus hoc longiore sterilefcit ætate.

De glandibus colligendis. TIT. XIII.

HOC tempore glandis legendæ, ac seruandæ cura nos excitet, quod opus fœminicis, ac puerilibus operis celebrabitur facili more baccarum.

De materie cœdenda. TIT. XV.

NUNC materies ad fabricam cœdenda est, cum luna decrefcit. Sed arbores, quæ cædentur usq; ad medullam securibus recisas aliquandiu stare patieris, ut per eas partes humor, si quis in uenis cõtinetur, excurrat. Vtiles autem sunt hæ maxime. Abies quam Gallicam uocant, nisi perluatur, leuis, rigida, & in operibus siccis perenne durabilis. Larix utilissima, ex qua si tabulas suffigas tegulis in fronte, atque extremitate tectorum, præsidium contra incendia contulisti. Neq; enim flammã recipiunt, aut carbones creare possunt. Quercus durabilis si terrenis operibus obruatur, & aliquatenus palis. Aesculus ædificijs, & ridicis apta materies. Castanea mira soliditate perdurat in agris, & tectis, & operibus cæteris intestinis, cuius solum pondus in uitio est. Fagus in sicco utilis, humore corrumpitur. Populus utraque, & Salix, & Tilia in sculpturis necessaria. Alnus fabricæ inutilis, sed necessaria, si humidus locus ad accipienda fundameta palandus est. Ulmus, & Fraxinus si siccantur, rigescunt, ante curuabiles, catenis utiles habentur. Carpinus utilissima. Cupressus egregia. Pinus nisi in siccitate non durans, cui contra celerem putredinem comperi in Sardinia hoc genere prouideri, ut excisæ trabes eius, aut in piscina qualibet anno toto mersæ laterent, post operi futuræ aut arenis obruerentur in litore, ut aggestionem, qua tectæ essent alternis æstibus reciprocans fluctus allueret. Cedrus durabilis, nisi humore tangatur. Quæcunque autem ex parte meridiana cæduntur, utiliores sunt: quæ

uerò

uerò ex septentrionali proceriores, sed faciliè uitiantur.

De transferendis arboribus maioris

ætatis.

TIT. XVI.

HOC mense locis siccis, calidis, & apricis maiores arbores transferemus truncatis ramis, illæsis radicibus, multo stercore, & rigationibus adiuuandas.

De oleo faciendo secundum Græcos, &

emendando.

TIT. XVII.

GRÆCI in conficiendi olei præceptis ista iusserūt. Tantum legendum esse oliuæ, quantum nocte ueniente possimus exprimere. Molam primo oleo debere leuiter esse suspensam. Ossa enim confracta sordescunt: quare de solis carnibus sit prima confectio, & de salignis canistros fieri debere uirgultis, quia genus hoc oleum dicitur adiuuare. Nobilius erit quod sponte defluerit. Sales deinde, ac nitrum iubent nouo oleo misceri, ut hæc res spissitudinē eius absoluat. Deinde cum amurca subsederit, oleū purū x x x. diebus exactis, in uitrea uasa transferri. Secundum simili disciplina fieri, sed mola fortiore quassari.

Oleum liburnico simile.

TIT. XVIII.

OLEVM primū liburnico simile fieri asserūt Græci, si in optimo uiridi oleo inulam siccam, & lauri folia & cyperum omnia summl tusa, & subtiliter creta permisceas cum salibus torrefactis, ac tritis, & diu oleo iniecta perturbes, deinde tribus, aut aliquanto amplius decursis diebus, cum quieuerit, utaris.

Vt oleum sordidum purges.

TIT. XIX.

SI sordet oleum, frictos, & adhuc calentes sales iniici iubent, & diligenter operiri. Ita mundum reddi post tempus exiguum.

De oleo odoris horrendi.

TIT. XX.

Si fue

SI fuerit odoris horrendi, uirides oliuas sine ossibus tundi, & in olei metreta choenicas duas mitti. Si bacca defuerint, caules tenerrimos olea similiter esse tundendos. Nonnulli utraq; permiscent, adiecto etiam sale. Sed omnia intra linteum clausa suspendunt, atq; ita in uas olei demittunt. Postea tribus diebus exactis auferunt, & oleum in alia uasa transfundunt. Quidam mittunt uetustum laterem breuiter torrefactum. Pleriq; ordeaceos panes figuratos, & raro linteo inuolutos mergunt, & novos subinde permittunt: ubi hoc bis, aut tertio fecerint, sales mittunt, & in alia uasa translatum per paucos dies subsidere patiuntur. Quod si aliquod animal forte deciderit, & oleum putredine, ac nidore uitiauerit, iubent Graeci coriandri manipulum in olei metreta suspendi, atq; ita paucis diebus manere. Si nihil de nidore decusserit, mutandum est coriandrum, donec superetur hoc uitium. Sed maxime proderit, post senos dies in uasa munda transferre, melius si acetum ante uerunt. Quidam faeni graeci semen siccum, tritumq; permiscunt, uel incensos oleaginos carbones in ipso oleo frequenter extinguunt. Si acerbus odor fuerit, uuae excrementa, quae Graeci *υζαγα* uocant, praecipiant tusa, & in massam redacta mersari.

De oleo rancido curando.

TIT. XXI.

OLEUM rancidum Graeci asserunt sic posse curari. Albam ceram mundo, & optimo oleo resolutam, & adhuc liquentem mitti in oleo iubent. Tunc sales frictos calentes addi, operiri, atq; gypsari. Sic fieri, ut oleum purgetur sapore, & odore mutato. Oleum tamen omne in terrenis locis esse seruandum, & eam eius esse naturam, ut sole, uel igne purgetur, uel aqua feruenti, si simul miscantur in uasculo.

De con

De condiendis oliuis. TIT. XXII.

HO C etiam mense oliuas condiemus. Harum genera sunt diuersa. Colymbades oliuæ fiunt sic: Alternis cratibus oliuarum puleium spargis, & mel, & acetum, & sales modicè, stratura intercedente suffundes. Itē sternes oliuas supra surculos fœniculi, uel anethi, siue lentisci, & ramulis oliuæ subditis, aceti heminā, & muriā superfundis, & has constructiones usq; ad uasculi plenitudinem patieris insurgere. Aliter: Electas oliuas muria maturabis, post x l. dies muriam fundis uniuersam: tunc duas defruti partes, aceti unā, mentam minute incisam uasculo adijcies, & oliuis replebis, ut iusta infusione liquor supernatet. Aliter, Oliuas manu lectas, una nocte integra, in balnei uapore esse patieris tabulæ, uel crati superpositas: mane balneis exemptas, salibus tritis consperges, & uteris: quæ non amplius, quàm vii l. dies poterunt custodiri. Aliter: Oliuas illas primò mittis in muria: post dies x l. leuabis, atq; in tercides acuto calamo. Et si dulciores habere uolueris, duas sapæ partes, et aceti unā: si acriores, aceti duas, & sapæ unā debbis infundere. Aliter: Passi sextariū unum, cineris bene erecti quantum manus utraq; gestabit, uini ueteris unū funiculū, & aliquantū cupressi foliorū mistis omnibus oliuas infundis, inculcas, & subinde crustam faciendō saturabis, donec ad uasculorum summa ora peruenias. Aliter: Oliuas, quas iacentes repereris, rugis contrahentibus crispas colligis, & salibus tritis respersas expādis, donec sole inarescant. Tunc substrato lauro alternas crates baccarum sepius ordinabis. Tunc defrutum cum saturciæ fasciculo duabus, aut tribus undis feruere patieris. Et postquā tepuerit, supra cōpositas baccas refundes admisto sale paululo, & origani fasce coniecto, supra ius omne perfundes.

Aliter

Aliter: Lectas baccas ex arbore statim condias, rutam, & petrosilinū sternes inter spatia structionis, & sub nae ciminati salis aspersione cumulabis. Postremū mel, & acetū superfundes. Nouissime optimi olei quantumcunq; nuscibus. Aliter: Legis oliuas ex arbore nigras, et cōpositas muria diluis: tunc ollæ adijcis mellis partes duas, uini unam, de frui dimidiā: & ubi simul de ferbuerint, deponis, ac per moues, & acetū nuscēs: cum refrixerit, super oliuas origani furculos sternis, et supra ius omne diffundes. Aliter: Oliuas manu lectas cum pediculis aqua spargis tribus diebus, deinde mittis in muria, & post x i i. dies exemptas in uase adijcis cum musti & aceti æquis ponderibus. Et impletū uas ita operies, ut aliqua spiramenta dimittas.

De horis.

TIT. XXIII.

NOVEMBREM & Februarium ratio temporis per horas dierum fecit æquales.

Hora	I.	pedes	XXVII.
Hora	II.	pedes	XVII.
Hora	III.	pedes	XIII.
Hora	IIII.	pedes	X.
Hora	V.	pedes	VIII.
Hora	VI.	pedes	VII.
Hora	VII.	pedes	VIII.
Hora	VIII.	pedes	X.
Hora	IX.	pedes	XIII.
Hora	X.	pedes	XVII.
Hora	XI.	pedes	XXVII.

Palladij

175

PALLADII DE RE

R V S T I C A L I B E R
D E C I M V S T E R T I V S .

De serendis frumentis, faba, &
lini semine.

TIT. I.

DE C E M B R I mense seruntur frumenta, tri-
ticum, far, ordeum, quamuis ordei satio iam
sera sit. Et faba circa septimum Idus seri po-
test. Nam post exactam brumam male semi-
nantur. Hoc etiam mense adhuc lini semen spargi poterit,
usq; ad v i i. Idus Decembris.

De fodiendis pastinis, & cædenda
materie.

TIT. II.

NV N C ad instituendas uites: sed post Idus pastina in-
choemus effodere, sicut antè tractatum est. Et materiem be-
ne hoc mense cædemus. Palos quoq; , & corbes faciemus,
& ridicas. Et locis frigidis olcum faciemus ex lauro, &
myrti baccas, atq; lentisci in olei sui confectione quassabi-
mus, & uinum myrtite, sicut dictum est antè, retingemus.

De hortis.

TIT. III.

HO C tempore serenda est lactuca, ut planta eius Fe-
bruario transferatur. Etiam nunc allium, & ulpicum, &
cepullæ, & sinapi, & cunela seri poterunt, disciplina, &
more, quo antè narratum est.

De pomis.

TIT. IIII.

HY P O M E L I D E S poma sunt (ut Martialis as-
serit) sorbo similia. Mediocri arbore nascuntur, & flore
candidulo. Dulcedo huic fructui cum acuto sapore com-
mista est. Seritur mense Decembri nucleis in uasculis posi-
tis. Mense autem Febuario hypomelidis planta, sed pollicis
magnitu

magnitudine robusta transfertur breuissimo serobe, soluta terra, plurimo stercore. Sed munienda est, quia cito arefcit, si radices eius uentus afflauerit. Terram qualemcunq; non respuit. Amat loca tepida, aprica, maritima, & sepe saxosa. Statum rigidum reformidat. Inseri non potest, exigua durat etate. Poma eius aut in picatis, & minutis urceolis, aut scobe populi, aut in ollis inter uuas uinaceis obruta seruabuntur.

De rapis condiendis.

TIT. V.

NUNC rapa in partes minutas recisa, & leuiter cocta, & tota die diligentius exsiccata, nequid referuent humoris, & sinapi ex aceto (sicut moris est) temperato, mergere, & condire curabimus, & repleta uasa claudemus, ac post aliquantos dies gustibus explorata, profereamus usuri. Quam rem Ianuario quoq; & Nouembri mense poterimus efficere.

De echinis, & pernis, & lardo saliendo, &

auium laqueis disponendis.

TIT. VI.

NUNC etiam quibus litus in fructu est, ubi lunæ iuuabit augmentum, quæ omnium clausorum maris animalium, atq; concharum iubet incremento suo membra turgere, echini carnes salibus condire curabunt. Quod solito more conficitur. Hanc quoque rem per omnes menses bene faciemus hybernos. Pernas etiam, & lardum conficimus non solum mense hoc, sed omnibus, quos hyemalis algor astringit. Tempore hoc per humiles syluas, & bacis fecunda uirgulta ad turdos, & cæteras aues capiendas laqueos expedire conueniet. Hoc usque in Martium mensem tendetur aucupium.

De horis.

TIT. VII.

DECEMBREM Ianuario in horis causa dispar adiunx

adiunxit, cum linea simili ille augeatur, iste decrefeat.

Hora	I.	pedes	X X I X.
Hora	II.	pedes	X I X.
Hora	III.	pedes	X V.
Hora	IIII.	pedes	X II.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	I X.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	X II.
Hora	IX.	pedes	X V.
Hora	X.	pedes	X I X.
Hora	XI.	pedes	X X I X.

PALLADII RVTI,

LII TAVRI AEMILIA-

ni de Infitione Liber, Ad Pasiphilum
uirum doctissimum.

HABES aliud indultæ fidei testimonium. Pro usura temporis hoc opus de arte infitionis adicci. Sed quòd uolumina hæc ruris colendi serius, quàm iusseras, scripta sunt, librarij manus segnior fecit, cuiusego tarditatem nunquam maligne æstimo. Scio enim quò frequenter inclinet argutia famulorum. Malo operã eius expectare potius, quàm timere. Nescio utrum cõmune sit dominis: mihi difficile contigit, in scrulibus ingenijs inuenire tẽperiem. Ita sæpissime natura hæc uitiat commodũ si quod est, & miscet optanda cõtrarijs. Velocitas procurrat in facinus, segnicies figurã benignitatis imitatur, & tantum re-

M m cedit

cedit ab agilitate, quantum recessit à scelere. Diu tamen apud te pudorem meum distuli, sed hoc quasi bonus famulus feci. Verum nescio, si tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium. Grande erit, & par desiderio suo, quod studij tui quaeret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter sentias, ego meas opes aestimare non differo. Non est magni loci assibus intuendis oculos duxisse per puluerem, quia nescio quomodo notæ sunt quædam maximarum personarum minuta compendia.

DE INSITIONIBVS

LIBER XIII.

ASIPHILE ornatus fidei, cui iure fatemur,

Si quid in arcano pectoris umbra tegit,
Bis septem paruos opus agricolare libellos,

Quos manus hæc scripsit, parte silente pedum,
Nec strictos numeris, nec Apollinis amne fluentes,
Sed pura tantum rusticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, & rustica dicta
Affectu socij sollicitante colis.

Nunc ideo modicum crescens fiducia carmen
Obtulit arbitrio letificanda tuo.

Est nostræ studium non condemnabile muse,
Urbanum fari rusticitatis opus:

Sub thalami specie felices iungere sylvas,
Ut soboli mustus crescat utrinq; decor:

Connexumq; nemo uestire affinibus umbris,
Et genuina partum nobilitare coma.

Fœderibus blandis dulces confunderè succos,
Et letum duplici fruge saporis ali.

Quæ quibus hospitium præstent uirgulta docebo,
Quæ sit adoptiuis arbor onusta comis.

Ipse poli rector, quò lucida sydera currunt,
 Quò fixa est tellus, quò fluit unda maris,
 Cùm posset mistos ramis inducere flores,
 Et uaria grauidum pingere fronde nemus,
 Dignatus nostros hoc insignire labores,
 Naturam fieri sanxit ab arte nouam.
 Non segne officium nostræ reor esse camœnæ,
 Aut operis parui gratia fiet inops.
 Si uelocis equæ pigro miscetur asello.
 Ardor, ut in sterilem res cadat acta gradum,
 Fœcundumq; genus productus deleat hæres,
 Et sibi defectum copia prolis agat:
 Cur non arbor inops pinguescat ab hospite gemma,
 Et decus externi floris adeptæ micet.
 Incipiam, quicquid ueteres scripsere coloni,
 Sacraq; prisorum uerba labore sequar.
 Principio multas species industria solers
 Protulit & doctam iussit inire manum.
 Nam quæcunq; uirens alienis frondibus arbos
 Comitur, his discit credita ferre modis.
 Aut noua discreto figuntur germina libro,
 Aut aliud summo robore fissa capit,
 Aut uirideis oculos extremi gemma tumoris
 Accipit, & lento stringitur uda sinu

De uice.

Primus echionij palmes se iungere Bacchi
 Nouit, & externo tenditur uua mero.
 Nexilibus gemmis fœcundos implicat artus
 Vitis, & amplexum pascit adulta genus.
 Degencrisq; comæ uestigia mitis inumbrat
 Pampinus, & pingui curuat onusta Deo.

De oliua.

Robora Palladij decorat syluestria rami,
 Nobilitat partus bacca superba feros.
 Fœcundat sterilis pingues oleaster oliuas,
 Et quæ non nouit munera ferre, docet.

De pyro.

Germine cana pyrus, niueos haud inuida flores
 Commodat, & uarium nectit amore nemus.
 Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
 Et docet indomitas ponere tela pyros.
 Nunc teretem pingui producit acumine malum,
 Fraxineasq; nouo flectit honore manus.
 Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu
 Instituens, duræ dat sua membra cuti.
 Et steriles spinos, & inertem fœtibus ornum
 Dotat, & ignotum cogit amare decus.
 Huius & immissi uertere cydonia rami,
 Pomaq; confusus blanda creauit odor.
 Castaneæ septos aspro uelamine foetus
 Exiit, & placido pondere mutat onus.
 Messilaq; exarmat pugnacibus horrida membris,
 Et mala tranquillo cortice uota premit.
 Creditur in Libycis sua germina nectere ranis,
 Letaq; puniceo posse decore frui.

De malo punico.

Punica non alios unquam dignata sapes
 Mala, nec externis associata comis.
 Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
 Et sibi cognato picta rubore placent.

De pomo.

Insita proceris pergit concrefcere ramis,

Et sociam mutat malus amica pyrum.

Seq; feros syluis hortatur linquere mores,

Et partu gaudet nobiliore frui.

Spiniferas prunos, armataq; robora sentes

Leuigat, & pulchris uestit adulta comis.

Exiguam sorbum dulci distendere succo

Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.

Stipitibus gaudet nomen mutare salignis,

Et gratum nymphis spargere flore nemus.

Robora thyrsigero platani concordia Baccho

Foetibus instituit plena rubore nouis.

Illius insolitas miratur persicus umbras,

Popule aq; ferunt candida dona comæ.

Mespilus huic paret, lapidosaq; uiscera mutans

Tenditur, & niuco plena liquore rubet.

Pro sudibus foetis, & pro prægnantibus armis

Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

De persico.

Ipsa suos onerat meliori germine ramos

Persicus, & pruno scit sociare genus.

Imponitq; leues in stipite Phyllidis umbras,

Et tali discit fortior esse gradu.

De malo cydonio.

Cum præstet cunctis se fulua cydonia pomis,

Alterius nullo creditur hospitio.

Roboris externi librum aspernata superbit,

Scit tantum nullo crescere posse decus.

Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis,

Stat, contenta suum nobilitare bonum.

De mespilo.

Acmula dura pyri despecti mala saporis

Mespilus admissio germine tuta subit.
 Et geminis sese uolentior inserit armis,
 Atq; auidas terrent robora seu manus.

De malo citrio.

Nec non & citrij patiuntur mutua rami
 Pignora, quæ gravido cortice morus alit.
 Pomaq; pasturi blando redolentia succo
 Armatis mutant spicula nota, pyris.

De prunis.

Pruna suis addam felicia germina membris,
 Donaq; cognato corpore leta ferunt.
 Exarmat foetus, sed brachia roboris armat
 Castaneæ prunus iussa tenere larem.

De siliqua.

Affuescunt siliquæ uiridi mollescere succo,
 Et gremio pascunt cætera poma suo.

De ficibus.

Persuadet moris tetrum mutare colorem
 Ficus, & inuasis dat sua iura comis.
 Se quoque miratur pingui grandescere succo,
 Et solitum gaudet uincere poma modum.
 Insignes folijs platanos, felicia mensis
 Brachia gaudentes uitis honore comas.
 Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
 Scribit, & optatos implet adeptæ sinus.

De moro.

Mutua quin etiam moris commercia ficus
 Præstat & oblatum robore germen alit.
 Fraxinus huic auide confert sua membra sorori,
 Et metuit foetus sparsa cruore nouos.
 Proceras fagos, & poma hirsuta uirentis

Castaneæ, duris aspera mala comis
 Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu,
 Et succo pascit turgida poma nouo.
 Obsequitur moris blando terebinthus odore,
 Et geminis ueniunt munera mista bonis.

De sorbis.

Sorba suos partus merito maioris honestant
 Seminis, & pulchro curua labore nitent.
 Hæc arbos spine duros mucronibus artus
 Excuit, ac libris mitibus arma tegit.
 Aureaq; annexo miscere cydonia foetu
 Gaudet, & externi dona coloris amat.

De ceraso.

Inseritur lauro cerasus, partuq; coacto
 Tingit adoptiuus uirginis ora pudor.
 Umbrantes platanos, & iniquam robore prunum
 Compellit gemmis pingere membra suis.
 Populeasq; nouo distinguit munere frondes,
 Sic blandus spargit brachia cana rubor.

De amygdalo.

Phyllis odoratos primæuis floribus artus
 Discissi pruni cortice fixa tegit.
 Pomaq; per mutat uelamine persica misto,
 Duriciemq; docet tegminis esse loco.
 In modicam tornat siliqua tendente figuram,
 Et frondes pulchro ditat odore feras.
 Castaneamq; trucem depulsis cogit echinis
 Mirari fructus leuia poma sui.

De pistacijs.

Quin & amygdalcos subeunt pistacia ramos,
 Et debitum maius de breuitate petunt.

Hæc & cognato cingens terebinthus amictu

Nutrit adoptiuus nobilitanda comis.

De castanea.

Flumineam salicem foecundant ardua membra

Castanea, & multo pasta liquore uigent.

De nuce.

Arbuteas frondes uaste nucis occupat umbra

Pomaq; sub duplici cortice tuta refert.

Cætera, quæ solers processu temporis usus

Exprimet, exemplis instituere nouis.

Hæc sat erit tenui uersu memorasse poetam,

Quem iuuat effossi terga mouere soli.

Carmena tu duros inter formata bidentes

Aspera, sed mihi rusticitate leges.

FINIS.

INDEXEORVM

QVAE HABENTVR IN

Palladij de re rustica libris.

A

Abies	170	partus, pastus, educatio,	
Ablaque ad uites quādo	37	plumarum uulsura, incu-	
Admissarius asinus	104	batio, foetura	24
Aedificium pro agri merito		Anserum letamen	19
statuendum	11	De Apibus	32.122.132
Aëris probatio	4	Apium statio	33
Aesculus	170	Apij maiores ut fiant	107
Aestiuæ mansiones	14	Aprili mense quæ fiant	106
Agri electio	10	Aqua quomodo probanda,	
Agrorum remedia	27	an sit salubris nec ne	4.
Agricultura quatuor rebus	134	Aqua quomodo inueniatur	
consistit	3		132
Agnorum generatio, & cu-		Aquam ex qualitate terræ	
ra	168	dijudicare	132
Albarium opus quomodo		Aquarum discrimina ibidem	
fiat	15	Aqueductus quō fiant	135
Aliqua quomodo fiat	125	Arandi disciplina	37
Allij satio	160.175	Arborū maiores ætatis tra-	
Alnus	170	latio	171
Albincus color	102	Arborum tempestiua insti-	
Althea	153	tio	64.ca.19
Amygdalum	183	Arbustiue uites	55
Amygdale cultus	45	Aræ situs, & constructio	
Ancti satio	67.148		31
Anisi satio	89	Arenæ genera	13
Anserum sagina, admissura,			

I N D E X.

Arietes	118	Capillamenta radicum	149
Armoracia quid, & eius satio	148	Caprae	169
Asinus admissarius	104	Capparis satio	148
Asparagus ubi serendus	66.	Caprificare ficus	96
87.		Capitatum	161
Atriplex	108	Carpinus	170
Auellana satio	76	Cardui satio	86.147
Augusto mense quae fiant		Caroenum	155
360		Castanea	170
Auraria	19	Castanea quomodo seratur	164.184
Aureus color	102	Castanea quomodo seruentur	166
B		Catena lignea	13
Badius color	102	Caulis quando serende	67
Balnea	34	Ceparum satio	67
Beta satio		Cepulla ibidem, &	148.175
Brassicae satio	107.141	Cera	122
Brassica vitibus inimica	132	Cerasi satio	144.183
Bubium constructio, & satus	19. cap. 21	Chamemilleum oleum	124
De Bubus abunde	99. ca. 11	Ceruinus color	102
C		Cicer	83
Caduca poma	73	Cicercula quando sereda	38
Cadrus	170	Cimices quomodo enecentur	128
Calcis genera	13	Cuminum	89
Calcatorium	17	Citri satio	96
Campae	29	Claua seri	ibidem
Canabi satio	50	Color terrae	6
Canceri fluviales	29	Color in equis	102
Cannetorum positio	66	Colostrum quid	168
Cantharides	28		
		Columba	

Columbariorum positio	19	Fici satio	95. 182
Coniza	18	Foenile	25
Coriandri satio	89	Foeni græci satio	39
Cors quomodo fiat	19	Fœniculum	68
Cucumeres	87	Formicæ ne moleste sint	
Cucurbitæ	89		29
Culices quomodo necabis		Fossorum periculum in puteis fodiendis, & quomodo cuitetur	134
Culex herba	87	Fraxinus	170
Cunele satio	175	Fructuum uenturorum experimenta	124
Cupressus	170	Fruentum in quali campo serendum	9
Dactylorum ossa	148		G
Damascena pruna	164	Galaticum ordcum, & eius satio	28
Decembri mense quæ agenda	175	Gallarum educatio	21
Defrutum	155	Gallarum partus	49
Duracina persica	162	Gilbus color	102
	E	Glypta	172
Equis & Equabus	101	Git	141
Eruce: remedia contra erucas	28	Glandis legende ratio	170
Eruce satio	43	Grando: Contra grandis remedia	27. 8
Eruum	51	Guttatus color	102
Eius satio	39		H
Excodicare uites	37	Helioselinum	107
	F	Hyberne mansiones	12
Fabe satio	158	Hydromelli	129
Fagus	170	Hippomelides	175. cap. 4
Faseli satio	143		Hippo
Fici uirides quomodo seruetur	97		

I N D E X

Hippofelinon	107	Mali infitio	73
Horrei positio	17	Malha	16
Hortorum situs	26	Malha calidaria, & frigi-	
Hortorum remedia	27	daria	35
I		Malua fatio	47
Inoculatio	162	Mansiones hybernae, et asti-	
Instrumenta agrestium	36	uae	12
Intybi fatio	147	Martio mense quae fieri de-	
Inula fatio	69	beant	82
Iuglans	46	Materies quando caedenda	170
Iulio mense quae agenda	126	Medica	106
L		Mel dijs ac hominibus gra-	
Lactuca 42. Eius fatio	175	tum	23
Letamen	131	Melonum fatio	83
Letare arbores	10	Mentae fatio	68, 148
Larix	170	Milij fatio	83
Lateres quo conficiendi	117	Myrti uinum	48, 79
Laterij parietes	14	Myrtinum oleum	48
Laurinum oleum	48, 146	Mori fatio	76
Legumina an sarrienda	39	Morus	76, 82
Lenticulae fatio	50	Muli	103
Lentiscini olei confectio	49	Mures ne noceant	29
cap. 21		Murteus color	102
Lignarium	25	Mustum	131
Liliorum fatio	65	N	
Liliaceum oleum	118	Nasturtium	141
Lini fatio	144	Napi	126
Lupini fatio	138	Napus mutatur in rapa	126
M		Nux iuglans	46
Maior mense quae agenda	112	Nux	184
Mala punica	89	Nouembri mense quae agen-	
		da	

I N D E X.

da	138	Pastinandi genera	39
Ocymi satio	148	Pastini mensura	40
Octobri mense quæ fieri de- beant	143	Pauimenti construendi ra- tio	13.117
Oenomelli confectura	155	Pauones	21
Olearum cura	85	Perfici insitio	161. Inocula- tio 162
Oleæ insitio	106	Petroselinum	107
Olea à castis colenda	109	Persicus scripta nascitur	161
Oleum uiridius quomodo fiat	146	Phasiani	23
Olei conficiendi ratio	171	Pilæ	34
Oleum liburnico simile	171	Pinguis terræ indicia	5
Oleum sordidum, horren- di odoris, rancidum, quomo- do repurges	172	Pinus	170.162
Oliuarum conditura	173	Pistacia	149.183
Oliueti situs	62.146	Pyri satio	70
Olus	89	Pyra ne lapidosa, nec uermi- culosa sint	71
Ordei gallatici satio	38	Pyri uinum & acetū, ibidem	
Origani satio	148	Pisi satio	138
Oues ne scabræ fiant	128	Piscinæ	25
Palcarium	25	Pistaciorum satio	149
Palus uitanda	11	Pistrinum	36
Palmeæ satio	148. cap. 12	Podia	17
Papaueris satio	141	Poma ne uermiculosa sint, nec caduca, & ut diu ser- uentur	73
Pascua	168	Pomariorum situs	26
Pascendi ordo	168	Poma ne findantur, & ne uermibus laborent in ar- bore	90
Passum quomodo fiat	156	Populus	170
Pastinacæ satio	68.148	Porco	

I N D E X.

Porcorum educatio	77	Rosati confectio	117
Porum quando serendum, & si uelis sectiuum aut capitatum	68.69	Rosatum, sine rosa quomo- do fiat	155
Eius tralatio	148	Roseum oleum	118
Prata irrigua quomodo ser- uanda, & letamine satu- randa	30	Rubus caninus	26
Prata nouella formanda, ue- tera excolenda quomodo	139	Russeus color	102
Pruni satio	163	Ruta quando seritur	88
Pugna Apum quomodo cõ- pescatur	123	S	
Pulices: contra pulices	29	Salix	170
Pullorum equorũ cura	103	Salsi humoris remedia	137
Puluerare uites	84	Sapa	155
Putandi tempus	57.159	Scylliticum acetum	129
Putei quomodo fodiendi	134	Scutulatus color	102
Q		Septembri mense quæ fiant	136
Quercus	170	Serendi tempus	9
R		Serpentes quomodo fugan- tur	30
Radices	131	Serpyllum	89
Raporum satio	126.127	Siliqua	75.182
Rapa cõfecta ut serues	126	Symphonica herba	150
Rapæ ut condiendæ	176	Sinapis satio	67.147
Raphanũ uiti inimicum	132	Sinapi quomodo facias	130
Rodomelli	118	Sisami satio	138
Rosa	65	Solum pangendis uineis a- ptum	41
Rosarij institutio	167	Sorba	183
Rosæ uirides seruandæ	118	Spongia asparagi	88
		Stabula equorum uel boum	19
		Sterquilinum	25

I N D E X.

T		Vitibus quod solum eligendum	41.51
Tabule xincarum	40		
Talpa: contra talpas	30.86	Vitibus quæ seminaria eligenda	55
Tauri	128	Vites si luxuriant sine fruge	166
Terrarum qualitates	4	Vites ne nimium sint lacrymose	80
Tesserae	13	Vitis fructus si humore putrescat	142
Thymi satio	141.148	Viti sterili remedium	167
Tilia	170	Vlmus	170
Tonsura ouium	114	Vlpicum 160.ca.6. & 175. cap. 3	
Turdorum sagina	20	Vuae completa remedium	
Turtures	20	Vuae ut sint coloris uarij	81
V		Vuae ut sine uinacijs nascantur, & sine senibus	79
Vacca forma	99	Vuae ut referuentur in uite	167
Valles uitandæ	16	Ziziphi satio & cultus	108
Vinariæ cellæ positio	17		
De Vino condiendo	quæ		146
Græci dixerint	151		
Vinum è granatis	92		
Viola ubi ferenda	65		
Violatum oleum & uinum			
	109		
Viciæ satio	38		

F I N I S.

